

YILDIZ TEKNİK UNIVERSİTESİ * FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eski Kent Mekânlarında Sosyal
Dönüşüm ve Beyoğlu Örneği

S. Ali Tekin

Tıksak Lirane Tezi

151
417

msh

T.C.
YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ESKİ KENT MEKANLARINDA SOSYAL DÖNÜŞÜM VE
BEYOĞLU ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir Plancısı Seyit Ali TEKİN

İSTANBUL, 1989

YILDIZ UNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

R 151

Kot :
Alındığı Yer :
Tarih :
Fatura :
Fiatı :
Ayniyat No :
Kayıt No :
UDC :
Ek :

417

Fen Bilimleri Enst.

28/12/1990

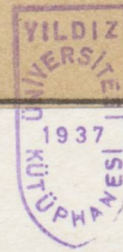
30.000 TL

1/38

47507

72 378.242

8 Adet Harita

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM - GİRİŞ	1
2. BÖLÜM - ESKİ KENT MEKANLARI	6
2.2. ESKİ KENT MEKANLARININ TANIMLANMASI VE İÇERİĞİ	6
2.2. ESKİ KENT MEKANLARINDA SORUNLAR, EĞİLİMLER VE ÇIKMAZLAR	8
2.3. ESKİ KENT MEKANLARININ SORUNLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	11
2.4. ESKİ KENT MEKANLARININ KENTSEL BÜYÜME İÇİNDEKİ İŞLEVİ	12
3. BÖLÜM - ESKİ KENT MEKANLARININ KORUNMASI VE DÜZENLENMESİNDE PLANLAMA YAKLAŞIMLARI VE MODELLERİ	14
3.1. KORUMA	14
3.2. SIHLİLEŞTİRME VE YENİLEME	17
3.3. PLANLAMA İLKELERİ VE ESKİ KENT MEKANLARINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	22
4. BÖLÜM - BEYOĞLU	24
4.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE BEYOĞLU'NUN MEKANSAL GELİŞİM SÜRECİ VE TARİHÇESİ	24
4.1.1. İlk Çağ	24
4.1.2. Bizanz Devri	26
4.1.3. Osmanlı Devri	28
4.1.4. Cumhuriyet Devri	52
4.2. TOPOĞRAFİK YAPI	58
4.3. DEMOGRAFİK VE İDARİ YAPI	60

4.4. XIX. YÜZYIL ÖNCESİ BEYOĞLU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE FİZİKSEL GELİŞİM VE DEĞİŞİM BOYUTLARI-----	68
4.4.1. Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Gelişimi -----	68
4.4.2. Ekonomik Yapının Özellikleri, İstanbul İçindeki Yeri ve Değişimi -----	73
4.4.3. Bizans'tan Osmanlıya Yönetim Özellikleri ve Değişimi -----	80
4.4.4. Kentşel Büyüme ile Fiziksel Mekanın Büyümesi Batılılaştırmanın Mekanların Değişimindeki Etkileri -----	
4.5. XIX YÜZYIL SONU VE XX. YÜZYIL İÇİNDEKİ BEYOĞLU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE FİZİKSEL YAPISI VE DEĞİŞİM SÜREÇLERİ -----	
4.5.1. Nüfusun Sosyal Özellikleri ve Değişim Boyutları -----	84
4.5.2. Ekonomik Yapının Sosyal Yapı İle İlişkileri, Batılılaştırma Sürecinde Gelen Gelişimin Günümüze Uzanışı -----	86
4.5.3. Batılılaştırma İle Gelen Yerel Yönetim Özellikleri ve Günümüze Uzantısı -----	90
4.5.4. XIX. Yüzyıl Sonu ve XX. Yüzyıl İçinde Beyoğlu'nun Sosyo-Ekonomik ve Mekansal Gelişim ve Değişim Süreçleri -----	93
4.6. 1984-1989 ARASI BEYOĞLU	
4.6.1. Beyoğlu'nun Değişiminin Sebepleri -----	96
4.6.2. Değişimin Boyutları ve Amaçları -----	98
4.6.3. Tarlabası Bulvarının Boyutları ve Beyoğlu'na Etkileri -----	101
4.7. İSTANBUL BÜTÜNÜNDE KENTSEL BÜYÜMEYE PARELEL YENİ MİA'LARIN BEYOĞLU'NA ETKİLERİ -----	106
4.7.1. Taksim Yarışma Projesi Fiziksel Değişim ve İşlevsel Alanlar -----	106
4.7.2. Şişli Ticaret Merkezi Proje Yarışması ---	111
4.7.3. Ataköy Ticaret Merkezi ve Etkileri -----	114

III

5. BÖLÜM - SONUÇLAR, BEYOĞLU'NDAKİ YENİ SOSYO-EKONOMİK YAPI İLE ESKİ MEKANLARIN UYUMUNUN SAĞLANMASINDA İLİŞKİLER, ÖNERİLER -----	120
5.1. BEYOĞLU'NA YÖNELİK GENEL YAKLAŞIMLAR -----	120
5.2. SORUNLARIN BOYUTLARI -----	121
5.3. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ -----	122
5.3.1. Sağlıklı Bir Çevre Oluşturulması -----	122
5.3.2. Gecekondu Alanları -----	123
4.3.3. M.İ.A. -----	123
4.3.4. Konut Alanları -----	124
5.4. GELECEĞE YÖNELİK DEĞERLENDİRME ÖNERİLERİ -----	124
KAYNAKÇA -----	127

RESİMLER

Resim 1.	1479 'da İstanbul Gravürü, -----	30
Resim 2.	1493'te İstanbul, -----	31
Resim 3.	16. yy.da Galta'dan Haliç'in Görünümü -----	38
Resim 4.	17.yy.da İstanbul'un Anadolu Yakasından Görünümü -----	39
Resim 5.	(1835-36), Unkapan Köprüsünden G.Kulesi,-----	46
Resim 6.	(1836-37), Gümrük Binası ve Kurşunlu Camisi --	46
Resim 7.	19.yy. Başlarında Tophane Kıyıları -----	47
Resim 8.	19.yy. Başlarında Tophane Sırtları -----	47
Resim 9.	19.yy. Ortalarında Tophane: Nusretiye Camisi ve Sırtlarındaki Yerleşmeler -----	48
Resim 10.	19. yy. Ortalarında Pera -----	49
Resim 11.	11. yy. Ortalarında İstiklâl Caddesi-----	50
Resim 12.	19.yy. Başlarında Taksim -----	50
Resim 13.	19.yy. Başlarında Sütlüce ve Halıcıoğlu ve Ötesi -----	51
Resim 14.	1950'lerde Galatasaray Kavşağı -----	51
Resim 15.	1960 Başları Galatasaray -----	53
Resim 16.	1958 Beyoğlu İstiklâl Caddesine Bakış -----	53
Resim 17.	20.yy. Ortalarında Taksim Meydanının Görünüm---	55
Resim 18.	1970, Eminönü'nden Beyoğlu'na Bakış -----	56
Resim 19.	1977, İstiklâl Caddesinden Taksim'e Bakış-----	57
Resim 20.	1940-1950, Talimhane Sementi Biçimlenirken -----	107
Resim 21.	(1980), Taksim Meydanına Bakış -----	108
Resim 22.	Şişli Uluslararası Ticaret Merkezi Proje Yarışması, (198)-----	112
Resim 23.	Şişli Uluslararası Ticaret Merkezi Proje Yarışması Sonucu Uygulama İçin Seçilen Proje--	113
Resim 24.	Ataköy (Galeria) Ticaret Merkezi Projesi-----	118
Resim 25.	Ataköy (Galeria) Kısmi Ticaret Merkezinden Görünüş -----	119

HARİTALAR

Harita 1.	Türk Çağından Önce İstanbul -----	24
Harita 2.	15-16.Yüzyıllarda İstanbul-----	24
Harita 3.	14.yy. Başından 15.yy.a Kadar Galata'nın Gelişimi -----	29
Harita 4.	Galata Beyoğlu, 17.Yüzyılın İkinci Yarısında--	34
Harita 5.	18. Yüzyıl Sonları -----	41
Harita 6.	1829-1867, İstanbul -----	42
Harita 7.	(1916-1960), İstanbul -----	42
Harita 8.	Jeolojik Durum -----	59
Harita 9.	İstanbul Kentsel Yoğunluk Bölgesinde Demografik Yapı Değişimi -----	61
Harita 10.	Metropolitan Alan Şehirleşme Kesimi Bucaklarında Konut Alanı Yoğunluklar(1965)---	63
Harita 11.	Metropolitan Alan Şehirleşme Kesimi İlçelerinde Nüfus Hareketleri, (1955-60), (1960-1965)-----	64
Harita 12.	İstanbul'da Gayri Müslüm Nüfusun Dağılışı (17. yy.)-----	69
Harita 13.	Başlıca Dolaşım Eksenleri Ticari Alanlar İstanbul'da, (17.yy.) -----	74
Harita 14.	İmalatçı ve Zenaatkar Esnafın Yerleri, İstanbul'da, (17. yy.)-----	75
Harita 15.	Tüccar ve Toptancı Esnafın Yeri, İstanbul'da (17.yy) -----	76
Harita 16.	Belediyelerin Gelişim Süreci, (1984 Öncesi), (1984 Sonrası) -----	92
Harita 17.	İstanbul Metropolitan Alan Konut ve İşyerleri Büyüme Modeli -----	109
Harita 18.	İstanbul Metropolitan Alanında İşgücü Desantrilizasyonunda Geleceğe Yönelik Yaklaşımlar -----	110
Harita 19.	19.yy. sonu Beyoğlu'nun Sosyo-Ekonomik ve Fiziksel Yapısı, Kentsel İlişkiler -----	
Harita 20.	1923-1950 Arasın Kentsel Gelişim Sosyo-Ekonomik İlişkiler -----	
Harita 21.	1950-84 Arası Beyoğlu'nda İşlevsel ve Fiziksel Gelişim ve Dönüşüm Süreci -----	
Harita 22.	1984-89 Arası Beyoğlu'nda Kentsel Gelişim ve İlişkiler -----	

Osmanlılar döneminde de Beyoğlu bu karakterini korumuştur. Osmanlı imparatorluğunun batılılaşma sürecinde işlevlerini arttıran, Osmanlı kent sisteminden farklı olarak Batı Avrupa şehirlerinin görünüm ve özelliklerine bölünmüştür. Sanayi devrinin etkisiyle mal çeşitliliğinin artışı Osmanlıların dış ve sanayi ilişkilerinin kopuk olması, Avrupa ile Osmanlılar arasında aracı görevini üstlenen azınlık ve yabancı toplumun imtiyazları ile birlikte Beyoğlu'ndaki de-

I. BÖLÜM - GİRİŞ

Ülkemiz topraklarında dörtbin yıllık bir uygarlık birimimi vardır. Birçok devletin gelişme yeri olan ülkemizde; bu süreç içinde değişik uygarlıklar doğmuştur. Birbirinden değişik yaşam tarzları ve bunların mekânsal biçimlenmeleri; farklı kültür birikimleri bırakmıştır. Tarihsel süreç içinde bu değişimin izleri birbirine eklenerek günümüze kadar gelmiştir. Eski kent mekânlarında, sanayileşme ve kentleşmenin etkisi ile yerleşim sistemi bozulmuş sosyo-ekonomik ve fiziksel değerlerde bir değişim süreci başlamıştır. İstanbul, tarihsel niteliği dolayısıyla fiziksel ve sosyal dönüşümün en yoğun olduğu alanlardan biridir.

İstanbul'da 1950 - 1970 yılları arasında kentleşme ile şehir hayatındaki sosyo-ekonomik dengeler bozulmaya başlamıştır. Bu süreç içinde M.İ.A. büyümüş, konut alanlarının oranı azalmış, kentsel işlevler değişikliğe uğramıştır. Bunun sonucu olarak eski kentsel mekânda görsel, fiziksel, sosyo-ekonomik problemleri getirmiştir. Problemler sonucunda, kent içinde nüfus ve işlevsel dengeler dönüşüm süreci içine girmiştir. Örnek olarak incelenen Beyoğlu bu değişim ve dönüşümün tüm boyutlarını içermektedir.

Beyoğlu ilk önceleri Bizans'ın bazı tarımsal gereksinimleri ni karşılayan bir köy yerleşmesiydi. Akdeniz ve Karadeniz arasında geçiş noktasında bulunduğu için zamanla liman hizmetlerini bünyesinde toplayarak, etkin bir ticarî liman şehrine dönüşmüştür. Cenevizliler'in kolonisi ve ticaret merkezi olması; ticaret işlevine paralel konut, eğlence, depolama fonksiyonlarını bünyesinde toplamasına neden olmuştur.

Osmanlılar döneminde de Beyoğlu bu karakterini korumuştur. Osmanlı imparatorluğunun batılılaşma sürecinde işlevlerini arttırmış, Osmanlı kent sisteminden farklı olarak Batı Avrupa şehirlerinin görünüm ve özelliklerine bölünmüştür. Sanayi devriminin etkisiyle mal çeşitliliğinin artışı Osmanlıların dış ülkelerle ticari ve sanayi ilişkilerinin kopuk olması, Avrupa ile Osmanlılar arasında aracı görevini üstlenen azınlık ve yabancı toplumun imtiyazları ile birlikte Beyoğlu'ndaki değişimin artmasına neden olmuştur.

Batılılaşma ile Osmanlı yönetiminin yeniliklere kapı açması azınlık ve yabancılardan oluşan kesimin Beyoğlu'nda yoğunlaşmasını etkilemiştir. Batılılaşmanın etkisi ile mekân, tek yapı ölçeğinden fiziksel çevre ölçeğine dek değişmiş, fonksiyonların artması yeni bir örgütlenmeye, yeni kanın ve nizamnamelere, sosyo-ekonomik dengelerin ve kent yönetiminin değişmesine yol açmıştır. Bu yeniliklerin oluşmasında azınlıklar, yabancılar ve Osmanlı saray kesiminden oluşan bir seçkinler grubu etkili rol oynamıştır. Bu oluşumların odaklandığı ana merkez, Beyoğludur. Mekâna yansıyan bu oluşumlar ile İstanbul'da iki farklı kent meydana gelmiştir. Beyoğlu'nun sosyo-ekonomik yapısı ve bunun yansıması sonucu oluşan fiziksel çevre; Osmanlı sosyo-ekonomik yapısı ve yerleşimi birbirine tam zıttı.

19. yüzyıl Beyolu'sunun sosyo-ekonomik ve fiziksel yapısı, 20. yüzyılda başlayan yapısal değişiklik ve dönüşümlerin ana nedenlerini oluşturur.

19. yüzyılda Beyoğlu'nda yaşayan toplumun büyük bir kesimi azınlık ve levantenlerden oluşmaktadır. Yaşam biçimleri, toplumsal yapıları farklı olan bu kesim; İstanbul'un sanayi ve ticari hizmetlerinin büyük bir kesimini elinde tutmaktadır. Elçilikleri, okulları, kiliseleri, otelleri, pasta ofisleri, pastaneleri, kahveleri, eğlence merkezleri ile her ülkenin temsilcileri Beyoğlu içinde farklı bir bütün oluşturmaktadır. Her ülkenin kendi gereksinimlerini içeren fonksiyonel birimleri bulunmaktadır. Bu farklı kültür grupları ile birlikte

Osmanlı toplumunun belirli bir kesimi de aynı potada kaynaşmıştır. Böylece, liman kentlerine özgü kozmopoliten bir yapı kazanan Beyoğlu'nun kendine özgü bir yaşamı olmuştur. Beyoğlu İstanbul'un kapalı yaşamının dışa açılan penceresi olma niteliğine bürünmüştür. Batılılaşıma, Osmanlı elit kesimini de etkisi altına alarak, ticari, kültürel işlevlerin çeşitlenmesini sağlamıştır.

Batılılaşımanın etkisi fizik mekânların ve şehircilik kavramlarının gelişmesini sağlamış, yabancı mimari üslupların Beyoğlu'nda uygulanmasına başlanılmıştır. Bu süreç içinde konaklar, yollar, pasajlar, kiliseler, tiyatrolar, apartmanlar, bankalar, değişik mimari üsluplara ve işlevsel özelliklere göre şekillenmeye başlamıştır. Özellikle yeni yapılan apartmanlarda Almanya ve Avusturya'da sevilen, Art Nouveau üslubu binaların cephelerine uygulanmıştır.

Günün koşullarına göre çağdaş mağaza ve pasajların sayısı ve niteliği artmıştır.

İstiklâl caddesi üzerinde yoğunlaşan bu pasajlarda günlük işlevler ve sarayın ihtiyaçlarını karşılayan mamüller üretilmekte ve satılmaktadır. Bu pasajların Avrupa'dakilerden farkı yoktur.

Kent yaşamında ve yönetiminde Paris kenti örnek alınarak taklit edilmeye başlanmıştır. Kentin fiziksel bütününde batılı anlamda imar işlerine girilmiştir. Örneğin Paris'te sergilenen bir tiyatro aynı zamanda Beyoğlu'nda sergilenmekte, Fransa'daki yeni basılan kitapların tümü, Beyoğlu'ndaki kitapçılarda bulunmaktadır. Kabare ve tiyatro oyuncularını Avrupa'dan gelmektedir. Bu süreç içinde Beyoğlu-Avrupa-Saray arasında üçlü bir etkileşim sonucu kültürel işlevler de yoğunlaşmıştır. Beyoğlu, Osmanlı geleneksel kent ve toplum yapısından tamamen farklı, batıya özenen bir biçimde oluşmuştur.

Bu koşullarda oluşan ve gelişen Beyoğlu'da Cumhuriyet ile birlikte "Payitaht" olmaktan çıkması, azınlık ve levantenlerin İstanbul dışına göç etmesi, bu kent parçasının dn ile bugünü arasındaki kültürel kopukluk açısından önemli bir etken oluşturmaktadır.

Cumhuriyet ile birlikte yeni sermaye çevreleri Beyoğlu'na gelmeye başlamıştır. Artan talepler Galata ve Karaköy evresinde M.İ.A.nın büyümesini sağlamıştır. Karaköy ve çevresi, iş alanları olma özelliğini korurken, süreç içinde yoğunlaşarak, İstanbul'un birinci dereceden merkezi konumuna gelmiştir. 50-70-li yıllarda hızla şehirleşme kentsel problemleri de beraberinde getirmiştir. Sanayi alanları liman hizmetlerine paralel olarak Haliç kıyısında yoğunlaşmıştır. Haliç ve çevresindeki alanlar (gecekondu alanları) kendi yerleşme düzeninde yapı - laşmıştır. Bu süreç içinde Beyoğlu'ndaki toplumsal yapı değişmiş, azınlıklar ve yabancılar kendi ülkelerine dönmüşler veya diğer kozmopolitan liman şehirlerine yerleşmişlerdir. Beyoğlu içindeki yüksek gelir grubu ise yeni modern mahallelere taşınmaya başlamıştır. Beyoğlu yavaş yavaş sosyal dönüşüm süreci içine girmiştir. Süreç içinde kırsal kökenli nüfus oranı artmaya başlamıştır. Yeni gelenler bambaşka kültürel ortamlarda yetişmişlerdir. İstanbul'a gelmek olan için yabancı ülkeye gelmek kadar etkili bir kültürel çok niteliğindedir.

Sosyal yapısı değişen Beyoğlu'nun kültürel ve ticari işlevlerinde değişiklikler olmaya başlamıştır. İstiklâl caddesi ile Tarlabası Caddesi arasında konut ve ticari işlevini sürdüren binalar, pavyon ve gece kulüplerine dnşmştir. İstiklâl Caddesi üzerinde yoğunlaşan pasajlar işlevlerini kaybetmiş, binaların st katlarındaki konutlar fonksiyonlarını değiştirmiştir. Bu konutlar bekar odaları, depolar, atölye - ler ve üçüncü sınıf bürolara dnşmştir.

Ayazpaşa, 20. yüzyılın başında konut işlevini ve prestij alanı olma konumunu sürdürürken, bugün yerini bürolara ve ticarethanelere bırakmıştır. İsmet Paşa Gezi Parkı'nın karşısındaki

apartmanlar, konut yerlerini üst katlarda bürolara, alt katlarda otomobil yedek parçası satan ticarethanelere bırakmıştır.

19. yüzyıl kültürünün özelliklerini taşıyan otellerin yerini üçüncü sınıf, sağlıksız oteller almıştır. Tarlabası'nın arka sokaklarındaki evler yeni bölümler ve eklentilerle sefalet mahallelerine dönüşmüştür.

Tüm Beyoğlu işlevsel ve sosyo-ekonomik açıdan dönüşüm süreci içine girmiştir. 19.yüzyıl özellikleri, 20.yüzyıl gelişimi içinde yokolmaya yüz tutarken son yıllardaki Tarlabası projesi Beyoğlu'nu tekrar gündeme getirmiştir.

Bu tezin ana amacı 19. ve 20. yüzyıllardaki Beyoğlu'nda kent mekânlarının fiziksel ve sosyal dönüşümündeki gelişme çizgisini ve bu gelişmenin boyutlarını ortaya koymak olacaktır.

Bu amaçla tezin birinci bölümünde eski kent mekanları ele alınmış, ikinci bölümde bu mekanların korunması ve düzenlenmesinde planlara yaklaşım ve modelleri üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde Beyoğlu ele alınmış, son bölüm de ise; Yeni sosyo-ekonomik yapı ile eski kent mekanlarının uyumunun sağlanmasında geleceğe yönelik ilişkiler, öneriler sunulmuştur.

Bir sonraki evre için bu kalıntılar "Eski" nitelmesi ile tanımlanmıştır. İktisadî ve kültürel evresinin bir parçası olarak bu tarihi nitelik kazanmıştır.

Bu süreç içinde yaşadığımız bu kent parçalarının her biri bir tarihi evre ya da hangileri "Eski" hem de "Yeni"dir.

2. BÖLÜM - ESKİ KENT MEKANLARI

2.1. ESKİ KENT MEKANLARININ TANINLAMASI VE İÇERİĞİ

"Eski" sözcüğü sözlük anlamı ile bulunduğumuz ana göre öncelikle bir zaman aşınımı tanımlamaktadır. Bu süreç içinde ise göreceli bir eskime ve yıpranma söz konusudur. Değişik bir ifade ile zaman içinde ele alınan maddenin kullanılmasından ortaya çıkan farklılıklardır (1).

Bir yerleşmenin oluşum sürecinin herhangi bir zaman diliminde, kent parçaları ele alındığında, zaman dilimine bağlı olarak, bu zaman diliminden öncekiler eski, sonrası ise yeni yerleşmeler olarak tanımlanmaktadır.

"Eski Kent" parçası süreç içinde oluşan bir kavramdır. Süreç içinde oluşan kent ve gelişen kent bir öncekine göre eski kentlerdir.

Her toplumsal yapı kendi sistemine uygun bir çevre yaratacağından, bir sonraki evrede yarattığı bu eskimiş mekanı kendi iç dinamiği bünyesinde değişiklikler yaparak geliştirmek isteyerek, bu istekler doğrultusunda harekete geçecektir.

Değişik süreçlerde her toplumun yarattığı fizik mekan o toplumun yarattığı özdeksel yapısının bir kalıntısını oluşturmaktadır.

İktisadî yaşamın tarihi, toplumsal, ekonomik ve kültürel yapı özelliklerini oluşturduğu ve simgelediği birer tarihi an olarak görülmektedir.

Bir sonraki evre için bu kalıntılar "Eski" nitelemesi ile damgalandırılmış, insanoğlunun kültürel evresinin bir parçası olması ile tarihi nitelik kazanmıştır.

Süreç içinde oluşan, içinde yaşadığımız bu kent parçalarının hangileri Eski hangileri Tarihi ya da hangileri "Eski" hem de Tarihi'dir.

Eski kent deyiminin günümüz koşulları içerisinde kullanılacağı alanlar şu şekilde tanımlanabilir.

- Günümüz ekonomik-toplumsal ve kültürel yaşam koşullarına uymayan.
- Eskimiş sağlıksız mekanlar içeren.
- Toplumsal sistem ile mekan organizasyonunun günün koşullarına göre çatışma içinde ve bütünleşmemiş olan, yerleşmeler adlandıracağız.

Bu kent parçaları ya da kentler aşağıdaki biçimlerde karşımıza çıkabilir.

- Eski işlevlerini günümüze dek korumuş alanlar,
- İlk işlevlerini yitirdikleri halde değişik bir kullanışa tahsis edilmiş alanlar,
- Gerek işlevlerini yitirmeleri, gerekse yeni işlevleri barındırmaya elverişli olmamaları yönünden metruk durumda, bulunan yapılardan veya yapı gruplarından oluşan alanlar(2).

Sınırlı bir çevreyi içeren kent günümüze değin birçok evrimler ve dönüşümler geçirerek bugünkü görüntüsüne ve işlevine gelmiştir.

Bu görüntüsünde değişik çağların izlenimlerini ve yorumlarını taşımaktadır.

İnsan yaşamının tarihi, toplumsal, ekonomik ve kültürel yapı özelliklerini oluşturduğu ve simgeleştiği birer tarihi unsur olarak görmekteyiz.

2.2. ESKİ KENT MEKANLARINDA SORUNLAR, EĞİLİMLER VE ÇIKMAZLAR

Eski tarihi kentler çeşitli evrimlerin izlerini taşımaktadır. Sanayi devrimine değin, kentlerdeki nüfus yapısı, toplumsal ekonomik ve kültürel yapı kent fizik mekanına fazlaca yansımamıştır.

Sanayi devrimi ve makinalaşma ile nüfus patlamaları ile kırsal alanlardan kentsel alanlara olan insan akımını başlatmıştır. Sanayileşmenin getirdiği kentleşme eğilimleri organize biçimde olmamıştır. Kentsel makro form ve eski kent dokusundaki yerleşmeler kendi biçimlerini belirlemişlerdir.

Kentler 19. yüzyıla değin savunma amaçlı bünyesinde konut, çalışma dinlenme ve kültür işlevlerini birarada bulundurmaktaydı. Bu yüzyılda başlayan gelişmeler ile kentsel işlevler artmıştır. Bu fonksiyonlar dışarı doğru desantrilize olarak yayılmaya başlamıştır.

Kentlerdeki sanayileşme ve kentleşmeye bağımlı olarak, demografik hareketlerde de hareketler görülmeye başlanmıştır. Nüfus yoğunlukları ve nüfus hareketleri belirgin olarak eski kent mekanlarında kendini göstermeye başlamıştır. Bu gelişmelerin artması ile eski kentsel alanda sosyal, fiziksel ve kültürel değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Fizik Mekanda

- Mevcut konutların kat adetlerinin artırılmasını,
- Arka bahçelerin inşaatlarla doldurulmasını,
- Toprak değerlerinin tüm koşullara oranla artması,
- Parsellerin gittikçe daha küçük parçalara ayrılmasını,
- Anıt niteliğindeki tarihi binaların ya da bina gruplarının değişikliklerle ilk işlemler dışında kullanışlara açılmasına,
- Konut cephelerinin gittikçe daralmasına; hatta zaman zaman penceresiz hale gelmesine,

- Kira (konut) kışlalarının yaratılmasına,
- Büyük konutların kendi içinde bölünerek kiraya verilmesi aynı konutta bir kaç ailenin birarada yaşaması, küçültmüş iki konutun ara yangın duvarını delerek, birleştirilerek kullanılmasına,
- Kat adetlerinin artması ile dar olan yol mekanlarının tamamen ışıksız hale gelmesine,
- Dar ve uzun parsellerin ve yapıların yapılmasına ve ışık-sız havasız mekanların ortaya çıkmasına,
- Başlangıçta, atelyö, imalathane ve fabrikaların bu alan -larda ya da çok yakınlarında yer alması,
- Boş parsel bırakmamak üzere spekülatif yapılanma, boş alan-larının oranının azaltılmasına, serbest alan olarak yalnızca sokakların, meydanların, küçültülmüş avluların vb. kalma-sına,
- Esasen yetersiz olan altyapı tesislerinin, gereksinimleri karşılayamaz hale gelmesine,
- Artan ulaşım araçlarının bu kesimlerde yol boyutlarının yetersizliği nedeni ile sorunlar yaratmasına,
- Genellikle tarihi olan bu yerleşmelerin tahrip olmasına, bozulmasına.

Toplumsal ve ekonomik Yapıda

- Nüfus yığılmaları nedeni ile konut yoğunluğunun artmasına,
- Kent merkezi oluşumunda konutların giderek yerini işyerle-rine bırakması ile gece nüfusunun kaybına, gündüz nüfusu -nun artmasına,
- Eski kent sakinlerinin (özellikle üst gelir grubunda olan-lar) kötüleşen koşullar nedeni ile terk etmesine, boşalan, boşalan konutlara göçlerle gelenlerin kalabalık bir biçim-de (birkaç aile birarada) yerleşmesine,
- İlk zamanda, kente gelen ve işçi zenaatkar olarak çalışan-ların, kent dışında konut temin edemediklerinden, işyerine yakın olmak isteklerini, ucuz kiralık konutların bulunması gibi nedenlerle eski kentde yer almalarına,

- Giderek değişen kent toplumsal, ekonomik örüntüsü üst gelir grubunu bu alandan iterek yerini alt gelir grubundaki küçük ailelerin almasına,
- Başta gittikçe yoğunlaşan bu alanların fizik çevre koşullarının kötüleşmesi ile nüfus kaybetmesine.

Sağlık ve Çevre Sağlığı Açısından:

- Tüm sözü edilen olumsuz gelişmeler nedeni ile doğal havalandırma ve ışıklandırmadan yoksun kalan; yapısal bozulmaya uğramış alanlarda yaygın o çağ için öldürücü hastalıkların görülmesine,
- Kırdan gelen ve bu alanlarda yerleşen geçiş dönemini yaşayan ailelerin biyo-psiko-sosyal sorunlarla karşı karşıya bulunmasına ve ruhi dengesizliklere düşmesine suç işleme oranlarının artmasına.

Kültürel Yapıda

- Kır kültüründen, kent kültürüne geçişte kişi, kişi-toplum, kişi-kurum, kişi-mekan, v.b. arası çatışmaların çıkmasına,
- Uyum sağlamada kent kültüründen değişik bir sentezin ortaya çıkmasına yol açmıştır (3).

Eski kentsel alanlarda nüfus patlaması yoğunlaşma ile başlayan hareketler sonucu, fiziksel ve sosyal dönüşüm sonucu, sınıfsal değişme olmuştur. Üst gelir grubunun tarihsel alandan göçü ile konut-ticari işlev dengesi bozulmuş. Bunun sonucu ise kentsel alanın dışarı kalması ile terkedilmiş duruma düşmüştür. Bu düşüş içinde politikaların ve yerel yönetimlerin konuyu derinlemesine algılamaları, sorunların süreç içinde artmasına sebep olmuştur.

2.3. ESKİ KENT MEKANLARININ SORUNLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Koruma anlayışını her zaman kesitine göre değerlendirmek gerekir. Eski kent mekanlarını korumadaki başarısızlığı, yalnızca planlama ve uygulamalarda aramamak gerekir. Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescil edilmiş, bina ve koruma bölgeleri, değişik yorumların oluşmasına neden olmuştur.

Eski kent mekanlarının korunması ve yenilenmesinde varolan yasa ve yönetmeliklerden çözüm beklemek yanlış olacaktır.

1950'li yıllardan itibaren yaygın kent yerine -toplu kent- planlama arayışları, kullanma ömrü 5-60 yıllık olan, 5-10 yıllık yapıların yıkımıyla stok kayıplarına ve tarihi çevrenin yok olmasına, daralmasına neden olmuşlardır.

İmar yönetmeliklerinin süreç içinde devamlı değişikliğe uğraması sonucu, kendi yerleşme düzenini kendisi belirleyen, sağlıklı yapılaşmayı getirmiştir.

İmar planları ile getirilen değişiklikler, eski mekanların ve geleneksel yerleşmelerin yok olmasına, koruma çalışmalarının olumsuz ölçüde gelişmesini.

1950'li yıllardan itibaren kırsal alandan kentsel alana başlayan göçüş ile, nüfus yığılmaları, kentlerimizde çarpık ve reorganize şehirler oluşturmuştur.

Bunun neticesinde kentlerimizde yeterince gelişme konut alanlarının açılmaması, meskun yerleşme alanlarındaki yoğunluk artışına sebep olmuştur. Oysaki yerleşik alanlarda kentsel altyapı ve üstyapı standartların eski kent mekanlarına göre uygulanarak, sağlıklı operasyonlarla nitelikli kent mekanları yaratılabilirdi. Bu işlem ise, yerel ve merkezi yönetimlerin sorunları hafifleyebilirdi. Fakat bütün bunlar oluşmadığı, konut politikalarının yetersizliği, kentsel nüfus artışı

meskun alanların yoğunluğunun artmasına, gelişme alanlarındaki düşük gelir grubunun kendi yerleşme düzeni ve hisseli ifraz olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Toprağın bu denli yoğun kullanımlara açılmasını özendiren yönetmelik ve planlar tarihi çevre bilincinin oluşmamasına; tarihi çevre korumanın; yasaları ve parasal olanaklarının yetersiz olduğu, devletin önderliğinde yapılacak düzenlemelerin bulunmadığı bir ortamda etken olmaktadır.

Kentsel mekanların korunması ve gelişmesinde birçok güçlükler bulunmaktadır.

- Halkın ilgisizliğine dayandırılan güçlükler.
- Yapı tekonojisinde değişmelere bağlanan güçlükler.
- Toplumsal yapıdaki değişmelere ilişkin güçlükler.
- Hızlı ve düzensiz kentleşmeye bağlı bulunan güçlükler.
- Koruma işlevinin pahalılığından kaynaklanan güçlükler.

2.4. ESKİ KENT MEKANLARININ KENTSEL BÜYÜME İÇİNDEKİ İŞLEVİ

Eski kent mekanlarında yoğunlaşan kentsel iş ve hizmet alanları, yoğun kentleşme ile özellikle metropoliten alanlarda artış göstermiştir. Bu artış Eski kent mekanlarındaki ekonomik ve sosyal dengeyi bozmuştur. Süreç içinde sanayinin gelişmesi ile ulaşım ağının belirlediği kentsel makroform ulaşım ağı boyunca lineer olarak büyümüştür. Kentsel büyüme içinde kontu, ticari, sanayi alanları, yoğunluk eski kentsel alan çevresinde olmak üzere dışarı doğru yayılmaya başlamıştır.

Eski kent mekanları yenilenme ve fiziksel gelişim süreçleri içinde ana işlevsel özelliklerini kaybetmemişler, fakat özellikleri çağdaş sosyo-ekonomik koşulları içinde farklılık ve çeşitlilik göstermiştir. Merkezi iş alanları eski kentsel mekanda yoğunlaşarak ana akslar boyunca büyümeye başlamıştır. Süreç içinde bu işlevlerin artması ile konut alanlarının oranı azalmıştır.

Türkiye'de tarım kesimine egemen bulunan koşullarda, özellikle son 20 yılda büyük değişimler olmuş, bu değişimler köylüye tarımdan dışarı itmiştir. Tarımda verimliliğin düşüklüğü, tarımsal gelirin azlığı, gelirin ve toprak mülkiyetinin dengesiz dağılışı, tarım topraklarının çok parçalanmış oluşu ve tarımsal makinalaşma 1950'lerden beri Türk tarımının belirgen özellikleri olmuştur. Tarımda, kapitalist üretim aşamasına geçmiş bölgelerde olsun, köylünün değişik nedenlerle de olsun tarımdan kopmasını hızlandırmıştır. Nüfus artışının yoğun olması, kırsal alandan kentsel alana göçüşü başlatmıştır. Çalışma alanlarının eski kent mekanı içinde oluşu ve süreç içinde burada gelişmesi, sanayi konut ilişkisine paralel konut alanları bu işlevler içinde ve çevresinde gelişmeye başlamıştır.

Istanbul metropoliten alanında ise; işlevsel alanların yoğun olduğu eski kent dokusu (Beyoğlu, Fatih, Eyüp) sanayi ve ticari alanların artışı ile çevresindeki boş alanlarda gecekondulaşma, meskun alanlarda ise köhneleşme getirmiştir. Eski kentsel mekanda işlevsel alanların yoğunlaşması ile fiziksel mekanda değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler ile yeni bulvarlar açılmış, bu bulvarların etrafı yeni bina ve yeni işlevlere bürünmüştür.

Sanayi sektörünün beyni olarak tanımlanan hizmet alanları tarihsel gelişim süreci içinde ticari alanlarla birlikte Beyoğlu ve Karaköy'den başlayarak, kentsel gelişme imkanlarına bağlı olarak Şişli, Mecidiyeköy aksından Boğaz sırtlarına doğru bir gelişme göstermiştir. M.I.A'nın bulunduğu tarihsel alan, ticari ve kültürel fonksiyonları, dünya, ülke, İstanbul bütününe birinci dereceden etkilemektedir.

ki Yapının Eski Kütük elemanlarını Bütünden malzeme, renk ve metod olarak ayırtılabilecek biçimde değiştirmek. Bu değiştirme işlemi anıtsal ve bütüne saygılı olarak yapıldığında hiçbir orijinal parça kalmamış olsa da yapının orijinal anıtsal kaybolmayacaktır.

3.1.1. KORUMA

3. BÖLÜM : ESKİ KENT MEKANLARININ KORUNMASI VE DÜZENLENMESİNDE PLANLAMA YAKLAŞIMLARI VE MODELLERİ

3.1. KORUMA

Koruma kavramı insan ve fiziki çevrenin karşılıklı etkileşiminden ortaya çıkmıştır. Koruma düşüncesi insanoğlunun kültürel varlığının, tarihin ve yaşamın sürekliliğinde yarattığı madde kültür kalıntılarını yaşam sürecinde toplumu ve insanlığı boyutsuzlaştırmamak amacı ile yeni yarattığı mekânsal-maddi ürünler ile uyumlu kılınarak, toplumsal, kültürel, mekânsal vb. devamlılığın sağlanması için giriştiği bir çabalar demeti olarak karşımıza çıkmaktadır (1).

Günümüzde eski kent mekânlarının korunması tarihi kültür varlıklarının korunmasının ötesinde kentsel makroformun etkilediği bir çevre koruma (environmental conservation) olgusudur. Koruma olayını açıklamak için ingilizcede "preservation" ve "conservation" kelimelerini karşılaştıralım.

Bu iki kelime birbiriyle eş anlamlı iki kelime değildir. Preservation kelimesi bahsedildiğinde öncelikle restorasyon ilkeleri anlaşılmaktadır.

- a) İlk yapıldığı yılların yapı malzemeleri ve özelliklerini içeren anıtsal yapıyı olanaklar çerçevesinde çok az önlem ile elde tutmak.

- b) Yapının bazı küçük elemanlarını bütünden malzeme, renk ve metod olarak ayırebilecek biçimde değiştirmek. Bu değiştirme işlemi düzenli ve bütüne saygılı olarak yapıldığında hiçbir orjinal parça kalmamış olsa da yapının orjinal anlamı kaybolmayacaktır.
- c) Yıkılma ve çökme sonucunda varolan malzeme ile yapının restorasyonu veya orjinal malzemesini kullanarak yapının restorasyonu. Amaç bir sonraki nesile kültür değerlerinin aktarılmasıdır.
- d) Orjinal yapıyı kaldırıp, açık hava müzesi olarak değerlendirmek veya korunan yapı grubuna katmak, korunan alanların da (protected area) "Conservation" işlemlerinden bahsedildiğinde ise bütünün özyapısının (karakterinin) korunması demektir.

Bir yerleşmeyi bir kent parçasının yaşanılır ve gezilip görülmeye değer nitelikleri bulunduğu için korumak istemekteyiz. Ayrıca geleneksel değerler yitirildiğinde bir daha yerine konulmayacak kültür birikimimizin de korunmasının ağırlık taşıyan bir boyutudur.

Conservation deyiminin kapsadığı özellikler ise şunlardır:

- a) Preservation işlemlerini önemli yapı gruplarına da uygulamak,
- b) Eski yapıların orjinal mimarisini ve özyapısını koruyarak yapının yaşamasını sağlayacak en uygun kullanımları bilmek.
- c) Yaşantısını tamamlamış yapıları ölçek ve elemanları ile çevreye uyumlu biçimde yenilemek, çevreye uyumlu mimari biçimler denemeye olanak vermek.
- d) Sokak dokusunun, meydanların ve açık alanların niteliklerini korumak ve diğer alanlar ile doğal ve işlevsel bütünlüğünü korumaktır.

Eski kent mekânlarında denetimin sağlanması uzun dönemli politikalar ile kısa dönemli programlardan oluşturulabilir.

- a) Yasal, yönetsel önlemler alınması ve mali kaynakların yaratılmasıyla, eski yapıların yeni kullanıma özendirilmesi.
- b) Her türlü yıkının denetlenmesi, boş ve açık alanlardan maksimum faydanın sağlanması.
- c) Yeni yapılanmanın denetimi ile varolan yapıların onarımı ve bakımının sağlanması.
- d) Yaya ve motorlu trafiğin, otopark alanlarının denetimi ve dengeli dağılımının sağlanması.

Yeni yapılanmanın denetimi ile altyapı düzenlemeleri eşgüdüm-
sel bir biçimde sürdürülmeli, yolların kaplama malzemeleri ve
özellikleri sürekli altyapı yenilenmesi ile bozulmamalıdır.

Bu tür önlemler ise yeni bir yönetim biçimini gerektirebilir.
Bu yönetim biçimi yerel örgütlerin ortak isteklerini birleş-
tirmesi ile değil, gerektiğinde diğer sektörler, kamu ve özel
kurumlar ile tek tek yapı sahipleri birlikteliğinde kurulacak-
tır. Yönetsel birlikteliğin devamlı düzenli olması ve yaygın-
lık kazandırılması kentsel önemli adımların atılmasına büyük
ölçüde yardımcı olacaktır.

3.2. SİHHİLEŞTİRME VE YENİLEME

Kavramlarının oluşumu, insan çevre ilişkisinin sağlıklı iliş-
kileri sonucu ortaya çıkmıştır. Almanca'dan dilimize çevril-
miş, Eski Kent Mekanlarının düzenlenmesinde kullanılan planla-
ma davranışlarındandır (7).

Planlı olarak gelişmiş, ancak zamanla yıpranmış, çeşitli ila-
velerle yoğunlukları artmış bina gruplarının yeniden düzenle-
mesini kapsamaktadır. Bu tür operasyonlar ile binalar değer
kazanmakta, geniş çaplı mekansal iyileştirmelerde ise,
halkı belirli bir süre için başka bir yere çıkartılmaktadır(8).

Eski kent mekânlarında denetimin sağlanması uzun dönemli politikalar ile kısa dönemli programlardan oluşturulabilir.

- a) Yasal, yönetsel önlemler alınması ve mali kaynakların yaratılmasıyla, eski yapıların yeni kullanıma özendirilmesi.
- b) Her türlü yıkının denetlenmesi, boş ve açık alanlardan maksimum faydanın sağlanması.
- c) Yeni yapılanmanın denetimi ile varolan yapıların onarımı ve bakımının sağlanması.
- d) Yaya ve motorlu trafiğin, otopark alanlarının denetimi ve dengeli dağılımının sağlanması.

Yeni yapılanmanın denetimi ile altyapı düzenlemeleri eşgüdüm-
sel bir biçimde sürdürülmeli, yolların kaplama malzemeleri ve
özellikleri sürekli altyapı yenilenmesi ile bozulmamalıdır.

Bu tür önlemler ise yeni bir yönetim biçimini gerektirebilir.
Bu yönetim biçimi yerel örgütlerin ortak isteklerini birleş-
tirmesi ile değil, gerektiğinde diğer sektörler, kamu ve özel
kurumlar ile tek tek yapı sahipleri birlikteliğinde kurulacak-
tır. Yönetsel birlikteliğin devamlı düzenli olması ve yaygın-
lık kazandırılması kentsel önemli adımların atılmasına büyük
ölçüde yardımcı olacaktır.

3.2. SİHHİLEŞTİRME VE YENİLEME

Kavramlarının oluşumu, insan çevre ilişkisinin sağlıklı iliş-
kileri sonucu ortaya çıkmıştır. Almanca'dan dilimize çevril-
miş, Eski Kent Mekanlarının düzenlenmesinde kullanılan planla-
ma davranışlarından (7).

Planlı olarak gelişmiş, ancak zamanla yıpranmış, çeşitli ila-
velerle yoğunlukları artmış bina gruplarının yeniden düzenle-
mesini kapsamaktadır. Bu tür operasyonlar ile binalar değer
kazanmakta, geniş çaplı mekansal iyileştirmelerde ise,
halkı belirli bir süre için başka bir yere çıkartılmaktadır (8).

Batı ülkelerinde özellikle Avrupa'da Eski kentlerin gelişmelerinden doğan sorunlar, halk ve kent yönetimlerini, 18 yüzyılın ortalarından itibaren uğraştırmaktadır. 18. yüzyılda sanayileşmenin başlaması ile kentsel alanda yığılmalar başlamıştır. Eski kent mekanının oluştuğu sağlıklı çevre çeşitli hastalıkları getirmiştir.

Başlarda sıhhlileştirme çalışmaları tek yapı ölçeğinde sorunları çözme ile başlamıştır. Daha sonraları toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeler, bu sorunları, bina çevresinden binalar grubuna, kent parçalarını ve kentlere kadar götürmüşlerdir.

Sıhhlileştirmede ortaya çıkan sorunlar aşağıdaki gibi incelenebiliriz:

- 1) Sıhhlileştirmede en önemli sorun süredir. Bu eylemde istenen husus, çok çabuk gerçekleşmenin sağlanmasıdır.
- 2) Finansman sorunudur. Uygulamaya geçildiğinde şahıs ve teşekküllerin istek ve iştiraklerinin aynı anda olması ve gerekli mali olanakların aynı anda ortaya konmasıdır.
- 3) Uygulamanın nasıl gerçekleştirileceği konusudur.
 - a) Mal sahipleri Belediyeye karşı bir topluluk meydana getirebilirler.
 - b) Mal sahipleri yeni bir kurum, bir şirket ortaya çıkarırlar. Bu şirkette herkesin hissesi aynı olabilir. Yanlız bu çözümde bir kişi veto ederse geçerli olmaz.
 - c) Hem özel hem kamu kesimi bir üçüncü şahsa işi devrederler. Bu bir şirket olabilir ve bu şirket mahalli idareye göre daha sistemli çalışır, ancak spekülasyona mani olmak için devlet tarafından kontrol edilebilir (9).

Henri Schoot, sıhhileştirme toplumun verim ve isteklerinden yararlanarak kentin işlev gücünün eski haline getirilmesi gibi geniş bir tanımlamaya gitmektedir. Buna paralel olarak sağlıklı yaşam koşullarının yanında, toplumsal, ekonomik ve kültürel yapıdaki düşüşlerin de iyileştirilmesi gereklidir. Bu gibi düzenleme ve araştırma çalışmaları ile, Eski kent mekanlarındaki işlevsel çöküşlere yeniden canlılık kazandırılabilir.

Yerleşmelerimizdeki toplumsal, ekonomik ve kültürel olarak beliren gelişmeler günün koşulları ile uyum yapamaz hale gelmiştir. Ekonomik ve teknolojik aşamaların yarattığı koşullar, hızla değişen talepler, insanlara oranla daha kolay bir biçimde uyarlanmaktadır.

Kentin koşulları gelişmelere olanak vermediği süreçte, kentteki yapısal gelişimler, kent organizmasında karışıklığa sebep olmaktadır.

Bu gelişimlere bağlı kalınarak, Eski kentsel mekanda, ulaşım da sıkışma, yapıların niteliğinin bozulması ile gelişmedeki rahatsızlıkları ortaya koyar. Bu gelişimler ise mekansal alanda insanların göçünü, işlevsel dönüşümü meydana getirir. Böylece eski kentsel alan çöküş sürecinin içine girer. Bu oluşumlara kökten çözüm arandığında kenti belirleyen yapısal düğümüzden yeni kentsel denge tahrip edilmiş olur.

Sıhhileştirme işlemine başlanılmadan önce zeminin oluşturulması gereklidir.

Yapısal dokunun tamamen kaldırılması ya da üzerinde iyileştirilme yapılacak alanların tesbiti.

Yapısal dokunun tarihi özellikler gözönüne alınarak korunması ve daha uygun kullanma olanaklarının sağlanması.

Nüfusun sabit tutularak eski fonksiyonların yenilenmesi.

Yeni hedefler saptayıp uygun kulanmalar getirilmesi gibi programlar düşünölmelidir.

Herbek

Herbert Grabe (1968) iki tür sıhhileştirme ortaya çıkarmış ve aşağıdaki şekilde tanımlamıştır.

- Nesne loblel sıhhileştirmesi
- Yapısal sıhhileştirme.

Yapısal sıhhileştirmeyi zorunlu kılan etmenler şunlardır:

- Ya bir toplumsal bütünün yapısal düşüncesinden doğan sorunları,
 - Ulaşım ağının yeniden düzenlenmesi sorunları,
 - Daha üst düzeydeki planlama hedeflerinden gelen gereksinmelerin yarattığı sorunları,
- içermektedir.

Bu ayırımda, nesne sıhhileştirmesi ile özel tüzel, kişilerin çıkarları, yapısal sıhhileştirme ile, kamu tüzel kişilerin çıkarları ön planda tutulmaktadır.

Sıhhileştirme planlamanın ve uygulamasının daha ayrıntılı bir biçimde yapılabilmesi için, aynı temelden hareketle değişik yöntemler öne sürölmüştür.

Herbesr Grabe 1968, sıhhileştirme alanının farklı sorunlarına göre 3 değişik yöntem önermektedir.

1. Koruma Sıhhileştirmesi

Var olan çok değerli tarihi yapıların ve eski kent parçalarının bakımı ve korunması.

2. İyileştirme Sıhhileştirmesi

Ayıklama boşaltma ve yıkma

Var olan mevcut yapıların modernleştirilmesi.

3. Total Sıhhileştirme

Bütün yapısal malzemeyi ortadan kaldırmak sureti ile yapılan sıhhileştirme, her sıhhileştirme aşamasının ölçeğine göre bir diğeri için, temel oluşturulması üzerinde bulunulmuştur (10).

Georg Consior aşağıdaki bölümlenmeyi önermektedir.

1) Nesne Sıhhileştirmesi

Nesne sıhhileştirmesi ile tek tek binaların kullanmadan ve yaşlanmadan doğan konstrüktif eksikliklerinin, konut planındaki uyumsuzlukların, iyileştirilmesi, düzeltilmesi, sıhhi tesisat, ısıtma v.b. kolaylıkların tanımlanması yenilenmesi gibi nesneye ait sorunların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bu uygulama ile elde edilen yapının değeri de iyileştirilmiş olur.

2) Ayıklama, Boşlatma-Kısmi Sıhhileştirme

Bu tür sıhhileştirme ile yapı durumları ilk yapım amacına yabancılaştırmış binaların ortadan kaldırılması anlaşılmaktadır. Bu ek yapılar (avlular, arka bahçelerin doldurulması ya da kat ilaveleri vb.) Özellikle birbirlerini karşılıklı olarak etkilemekte ve olumsuz hale sokmaktadırlar. Bunların çoğalması toplumsal ekonomik iyileştirmeyi, engellerler. Bu tür sıhhileştirme kısmi bir alanın sıhhileştirilmesi (rehabilitation) alanını da taşımaktadır.

4) Alan Sıhhileştirmesi: Yeniden Geliştirme

Alan sıhhileştirmesi, ek yapıların tümünü kaldırır ve parsellerden faydalanmayı büyük bir alanda ele alır. Eğer kısmi sıhhileştirme ekonomik ve kent planlama açısından savunulmayacak düzeye geldiyse, nesne sıhhileştirmesi ya da kısmi sıhhileştirme yapılmamış ise alan sıhhileştirmesi zorunlu hale gelir. Bu uygulanan özel haklara en çok müdahaleyi gerekli kılan ve parasal yönü ağır bir sıhhileştirme türüdür.

Ölçek açısından bu tür sıhhileştirmenin en uç noktasında bir kent parçasının ya da tamamının sıhhileştirilmesi bulunmaktadır.

Tarihi eski kentlerin ya da parçalarının (kent çekirdeği ya da diğer tarihi alanlar) sıhhileştirmeyi bu gruba giren özel bir sıhhileştirme türünü oluşturur (11).

3.3. PLANLAMA İLKELERİ VE ESKİ KENT MEKANLARINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Çağdaş korumanın etkinlik alanı olarak çok geniş bir kapsamı vardır. Her tür yapının temel bütünlemesinden yeniden kullanım için değiştirilmesine, arkeolojik sit korumadan kent yenilemeye, peyzaj düzenlemeden doğal çevre korunmasına, mimarlık kapsamındaki her türlü ürünün teknolojisine, bakım ve koruma yöntemlerine en eski yapı tekniklerinden en çağdaş malzeme teknolojisine, dendroknolojiden fotogrametreye ve yapay malzeme analizlerinin fiziksel ve kimyasal yöntemlerine kadar, bilim ve teknik alanıyla dolaylı ya da dolaysız ilişkisi vardır. Bilgisayar programlaması, fotoğrafcılıktan, sosyal anket düzenlemeye ve ulaşım analizine kadar, her türlü bilgi ve analiz aracını kullanmak gereksinimini duymaktadır. Araç olarak kullanmak zorunda kaldığı bilgiler, mimarlık ve kentbilim alanlarının bilgisini aşmaktadır. Çünkü tasarım ve yapı teknolojisine çağdaş olduğu kadar, tarihi bir perspektif içinde de yaklaşması gerekmektedir (12).

Batı Avrupa ülkelerinde Eski kent mekanlarının tek yapı ölçeğinde ele alınması nedeni ile; bunun sakıncaları 1800'lerden bu yana elde edindikleri deneyimlerden saptanmıştı.

Eski "Kent" kent bütünü içinde planlama ile makro-mikro ilişkileri kurulacak ve Eski kente yeni fonksiyonlar kazandırılarak canlılık ve işlerliğe kavuşacaktır.

Eski kent mekanlarını düzenleme çalışmaları, ülke, bölge, kentsel alan ve diğer ölçekteki planlamalarla makro ve mikro

ölçekteki bir alışveriş girdi-çıktısı içersindedir. Bu kent mekanlarının düzenlenmesindeki planlama çalışma akışı toplumun ve yerleşme sisteminin dinamik yapısına güne, dinamik bir tasarlama modelini gerekli kılmaktadır. Sosyal denge ve fiziksel mekandaki ilişkilerin kurulup geleceğe uyarlanması gerekmektedir.

Eski kent mekanlarının düzenlenmesinde kullanılabilecek, sistematik çözümleme, planlama ve tasarım modelleri geliştirilmelidir. Bu modeller süreç içinde gözden geçirilebilecek, dinamik karşılıklı etkileşimleri sağlayan, planıcı ve yönetimlerden başka halkın da katılımı ile görüş ve esnek boyutta olmalıdır.

Planlama uygulama çalışmaları, sorunun geniş boyutları ile toplumsal, ekonomik, kültürel, mekansal, yasal, parasal ve yönetsel alt planlamaları da içermelidir. Ancak planlama aşamasına gelmeden önce stratejilerin belirlenmesi ve tanımlanması gerekir. Buna paralel olarak;

o Programların geliştirilip ortaya konması,

o Saptanan bu planlamalara göre ön planlama seçeneklerinin oluşturulması gereklidir (13).

4. BÖLÜM - BEYOĞLU

4.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE BEYOĞLU'NUN MEKANSAL GELİŞİM SÜRECİ VE TARİHÇESİ

4.1.1. İlk Çağ

Bizans'lı tarihçi Dionysios Byzantius ve Yunan coğrafyacısı Amasya'lı Strabon'un (M.Ö. 65-MS.23) ilettiklerine göre bu çağın sonlarında, Haliç'in kuzeyinde bulunan incir ağaçlarının çokluğundan dolayı adına Sykai (Lat. Sycae=incirlik) Sjkadis veya Sykaena denen çok küçük bir yerleşme vardı (1).

Karaköy rıhtımı bölgesinde İstanbul'un en eski ilk sakinleri tepede, yüce Amphiarios adına küçük bir tapınak inşa etmişlerdi (2). Bizans'ın ilk dönemlerinde, Galata Kulesinin güney-batısında iki köprü arasında kurulmuş yerleşmenin adını alan toplumla aynı yerde yer alan Heros, Diana Phosphora ve Venüs Placida adlı üç tapınak hakkındaki açıklamalar Dionysios vermektedir (3).

II. Theodosius (480-450) zamanında şehrin bölgeleri düzenlenirken Sykai de sınırlar içine alınarak 13. bölge oluşturulmuş ve vici denilen mahallelere ayrılmıştır (4).

Forsmu, tiyatrosu, kliseleri, hamamları ve limanı olan bu bölgede o süreçte 481 ev vardı. İstanbul halkı buraya eski Grek diliyle "Paren en Sykais" yani karşı yakada Sykai'de olarak anıyordu (5). Burada kullanılan Peroz sözcüğü Beyoğluna verilen Pera adının kökenidir.

[White Box] Theodore'nin çağı ve sonrası
 [Light Gray Box] Konstantin çağı
 [Dark Gray Box] Saporian çağı
 [Checkered Box] Bizans ve diğer Grek yerleşimleri

İstanbul 100 km

Galata'da Latin imparatorluğu döneminde itibaren, Rum ve Cenevizliler vardı. İmparatorluklar yıkıldıktan sonra, MİT anlaşmasına göre Cenevizli'lere verildi.

Harita 2. 15 ve 16. Yüzyıllarda İstanbul

Ünlü tarihçi ve Şair Çaças (1120-1180) ile Petrus Gylus'a (1547-1550) göre, Rumların "Galos", "Galat" diye Galya'lılara bir adı olan Kelt'ler başkanları Brennos'un kumandakıs - daki güçler esnasında buradan geçerlerken bir kısmı yerleşip kalmış ve bölge Galatig Galata olarak burada Lâtin Hristiyanlarının adıyla anılır olmuştur (6).

Galata adının verilmesinin tarihsel süreç içinde birçok görüşler belirtilmiştir.

4.1.2. Bizans Devri

Galata Semti tarihsel süreç içinde bir çok kuşatmalara sahne olmuştur. Bu kuşatmalara Suriye Valisi Muaviye ile Emanî ve diğer İslam hükümdarları tarafından kuşatılmıştır. Galata'nın hareketli tarihi Cenova'lıların buraya yerleşmesiyle başlamaktadır. Haliç kıyısında bir bölgeye sahip olan Cenova'lılar, IV Harçlı ordusu tarafından kuşatılması ile yerleşim bölgelerini Venediklilere kaptırmışlardır. Karşısındaki Galata'ya yerleşmeye başlamışlardır.

Galata'da Latin imparatorluğu döneminden itibaren, Venedik ve Cenevizliler vardı. İmparator, 13. 1261'de imzalanan MİF anlaşmasına göre Cenevizli'lere yerleşme dışında birçok haklar tanınmıştır. Bu anlaşma ile Cenevizliler yerleşme içinde mekânsal yapılanma ve serbest ticaret yapmaları öngörülüyordu. Böylelikle Cenevizli'ler imparatorluk içinde imtiyazlı bir sınıf haline geldiler. Bu süreç içinde Galata'da yapılanma yoğunlaştı. 100x200 m. boyutlarında yerleşme formu Galata'nın ilk konumuydu. Yerleşme denize dik olarak gelişen yamaç üzerine yapılanmıştı. Böylelikle haliç ile aralarındaki mesafe de kısalmış oldu. Bu yerleşmenin en önemli sorunu işe içme suyunun bulunmamasıydı. İmparatorun 1296 da surları yıktırmasıyla, Cenevizli'ler Venedik donanmasının saldırısına uğramış, Yerleşim tamamen yok olmuştur. Mayıs 1303 tarihli bir Fermanla kalenin sınırları belirlenmiş, Koloniye gelişimini engelliycek çeşitli kıstaslar getirilmiştir. Koloni

kısıtlamaları resmen gelişimini ve savunma önlemlerini yapmışlardır.

II. Theodosius (408-1450) zamanında şehrin bölgeleri tasarlanırken Skke'de (Beyoğlu) sınırlar içine alınarak 13 bölge oluşturulmuş ve vici denilen mahallelere ayrılmıştı. Forumu, tiyatrosu kiliseleri hamamları ve limanı olan bu bölgede 431 ev vardı. Bu süreç içinde Galatanın, arka kesiminde bulunan Pera bağları dinlenme ve gezinti işlevi görüyordu.

13. Yüzyıldan itibaren Cenevizli'lerin Bizas'tan aldığı imtiyazlar ile Galata'da yeni bir mahalle kurmuşlardır. Bu yerleşim 12 hektarı geçmiyordu. Yaklaşık dörtgen şeklinde uzun kenarları araziye koruyacak şekilde kıvrılmıştı. Yollar arazi topoğrafyasını izliyordu. Sokaklar strançvari şekilde düzenlenmiş düzgün sokaklardı. 1481 yılında II Beyazıt tarafından kurulan bugünkü Galatasaray okulunun bulunduğu Galata Sarayı kuruldu. Buna paralel Kasımpaşa sirtlarında Miyni mahalleler kurulmuştu. Yabancı elçiliklerin Galata'da, Beyoğlu İstiklal Caddesine taşınması ile Cadde yeni bir görünüm ve boyut kazanarak gelişmesini hızlandırdı. Elçilikler ile birlikte kliseler inşa edilmeye başlandı.

1315 yılında çıkan yangın ile Galata'nın yarısından fazlası yanmıştır. Fakat başlatılan imar hareketleri ile mekansal yapılaşmalar hızlanmıştır. Bizans'ın kriz döneminden yararlanılarak devam eden yapılanmalar sonucunda kısa zaman zarfı içinde zaptedilemeyecek bir ortaçağ kenti haline gelmiştir. Özellikle III. Andronikos devrinden itibaren topluluğun idari, ekonomik ayrıcalıkları artmış, ve Galata ayrı bir devlet konumuna gelmiştir.

Koloni halkının kendi genişletmek ve emniyeti artırmak üzere, büyük ölçüde taş ve yapı malzemelerini Pera yamaçlarına yayılmış ve 1348-49 yıllarında arazinin en yüksek noktasında başku- le (donjon) olarak Galata kulesini yapmışlardır.

Koloni düzgün planlı bir yerleşmeydi. Kapladığı alan 12 hektarı geçmiyordu. Yaklaşık dörtgen şeklinde uzun kenarları araziye koruyacak şekilde kıvrılmıştı. Yollar arazi topoğrafyasını izliyordu. Diğer yönde de eğimli daha eğimli olarak birbirine bağlanıyordu. Sokaklar satrançvari şekilde düzenlenmişti ve düzgündü.

Galata'da oturan Pizalıların Konsül, Venediklilerin de Balyos denilen birer yöneticileri vardı.

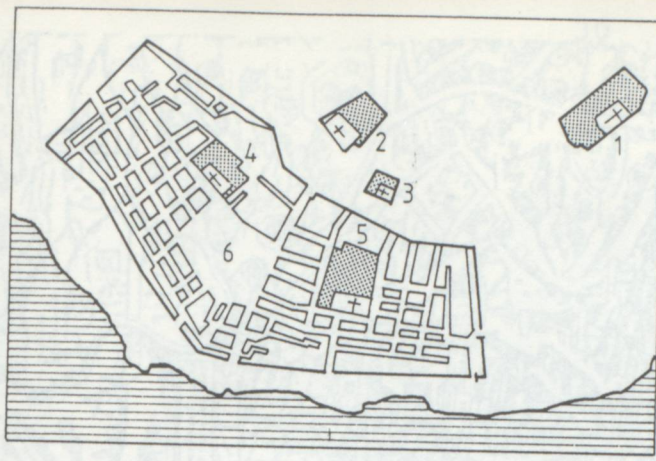
Bizans devletinin son dönemlerinde tamamen Ceneviz kolonisi haline gelen Galata'daki Cenova yönetimi 1267 tarihinden 1453 yılında, İstanbul'un Türkler tarafından alınmasına değin 186 yıl sürmüştür. İki asırlık zaman süreci içinde Galata'nın sınırları, ticari, askeri ve yönetsel ayrıcalıkları, Bizans'ın çökmeye başlamasıyla giderek artmıştır.

Yerleşmenin makro formu kıyıdan itibaren Vayvoda ve Yanık Caddeleri hizasına ve Kalafat yerinden Karaköy'e kadar kavisli bir arazi şeridinde sahip olan Cenova'lılar, Bizans'ın siyasi alanda gerilemesine koşturarak sınırlarını ve surlarını, Azapkapı-Şişhane-Kule-Bitpazarı-Tophane çevresine kadar genişletmişlerdir. Güçlenip gelişen koloni boğazlar, İstanbul ve kısmen Akdeniz ticaretine hakim olmuştur.

4.1.3. Osmanlı Devri

İstanbul'u kuşatan Sultan II Mehmet'in karşısında iki Hristiyan hükümeti vardı. Bunlardan birincisi İstanbul Rüm imparatorluğu, diğeri ise Galata Ceneviz hükümetiydi. Fatih şehri kuşattığında Cenevizli'ler bağımsız olarak tarafsız kalmayı yeğledi. Galata yöneticileri, bölgenin sahibi olmadıklarını, buna karşılık ayrıcalıklarının devam ettiğini belirten bir anlaşma imzaladılar.

Fatih halka, evlerinin mülkiyetinin korunacağını, kentin surlarına ve kiliselere dokunulmayacağını bildirdi. Fatih ayrıca

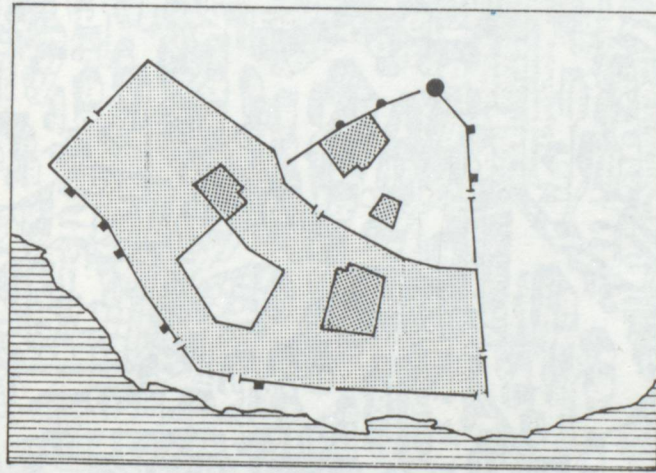

29

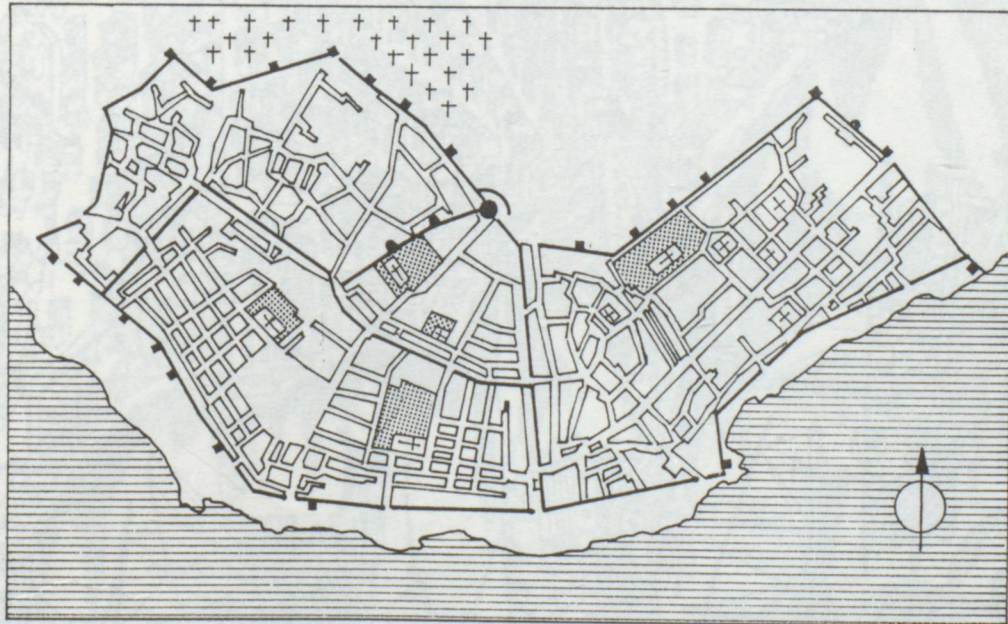
KİLİSELER

- 1-ST. BENOIT
- 2-ST. PIERRE
- 3-ST. GEORGES
- 4-ST. PAUL
- 5-ST. FRANÇOIS
- 6-MEYDAN

1301

1349

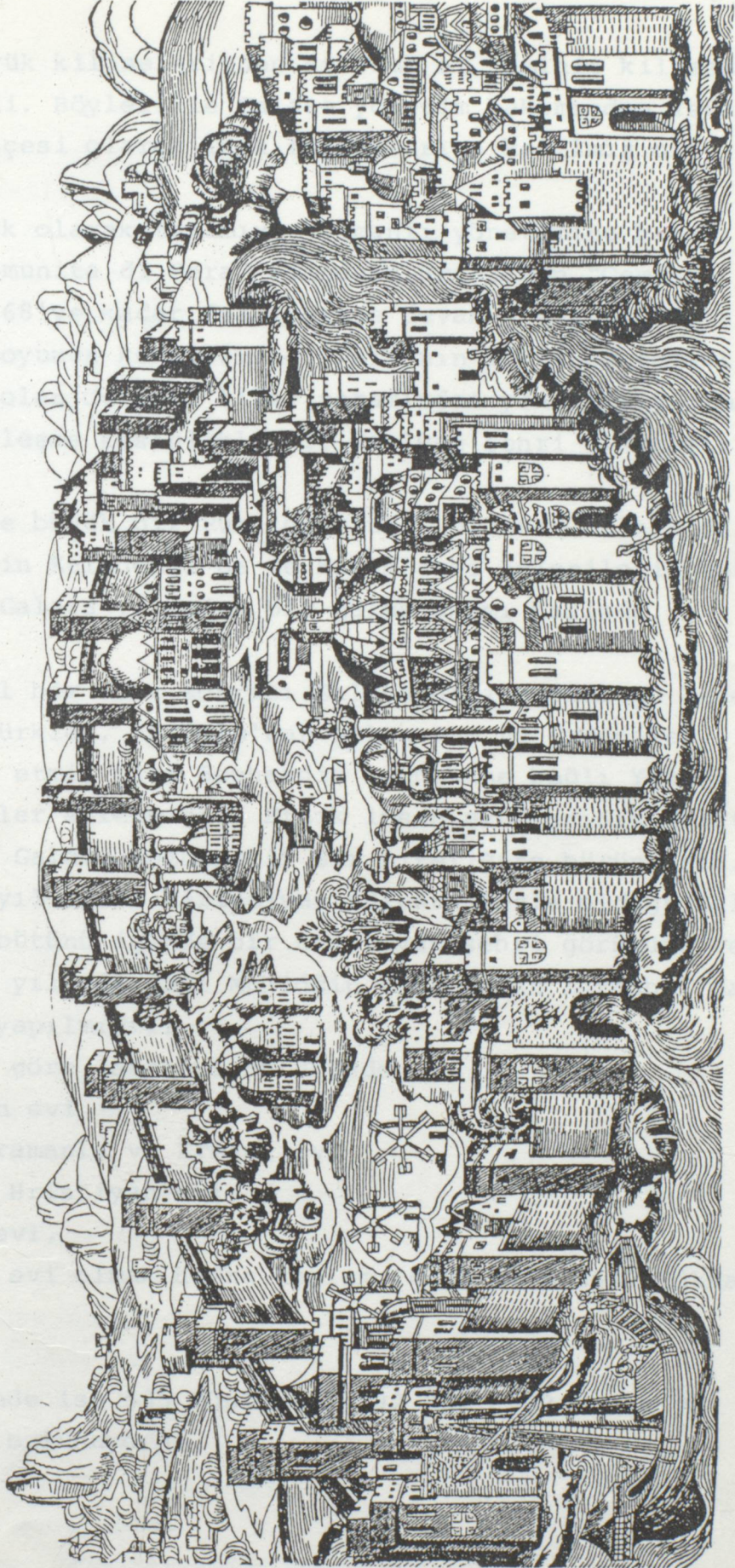

15.yy.

Harita: 3. 14.yy.başından 15.yy.a kadar Galata'nın gelişimi (Y.Ü.,L.üstü çalışması).

Resim 1. 1479'da İstanbul Gravürü, 1479 (Bellini).

Pesim 2. Hertmen Schadel) 1493'te Istanbul

kentin en büyük kiliselerinden St.Paul et Dominic kilisesini Camiye çevirdi. Böylelikle Galata yönetim bakımından İstanbul'un bir ilçesi olarak Türk topraklarına katılmış oldu.

1. Agabi mahallesi,

Galata Kadılık olarak tamamıyla Osmanlı yönetimine bırakılan "Magnifica Comunita di Pera" adındaki Hristiyan "Cemaat Teşkilatı", 168'ye kadar faaliyetine devam etmiştir. Galata'nın asırlar boyunca kendilerine, Pera'nın muhteşem cemaati" adını vermiş olan Ceneviz'liler tarafından yönetilmiş olmasına rağmen yerleşme kesinlikle bir İtalyan şehri olmamıştır.

8. Nuhar mahallesi,

Fetih'ten önce büyük bir Rum topluluğu bulunan Galata'da, Cenevizli'lerin Karadeniz'de ve Kırım'daki Kolonilerin fetihinden sonra Galata'ya yoğun bir nüfus akımı başladı.

Fetihe paralel bir asır sonrası Galata'daki topluluğu Anadoludan gelen Türkler, Anadolu'dan gelen Rum ve Ermeniler, İspanya'dan göç etmiş olan Sephardic mezhebine bağlı Yahudilerle Magribiler eklenmişti. Etnik insan gruplarının Galataya gelmesiyle Galata Kozmopolit bir niteliğine bürünmüştü. Fetih'ten 23 yıl sonra Hristiyan nüfusun fazla olduğu Galata, İstanbul bütünü içinde bir Hristiyan şehri görünümü veriyordu. 1478 yılında Kadı Muhiddin tarafından İstanbul'da bir inceleme yapılmıştır.

Bu incelemeye göre İstanbul bütününde

89 Müslüman evi

3907 Rum, Karamanlı ve Ermeni evi

267 Kefe'li Hristiyan evi.

1647 Musevi evi,

31 Çingene evi olmak üzere toplam 14803 ev e 3667 dükkan

vardı.

13. Ermeni Bağımsız mahallesi,

Galata bütününde ise 535 Müslüman, 592 Rum, 332 Latin ve 62 Ermeni evi bulunuyordu.

17. Hacı İsmail mahallesi,

18. Hacıhamza mahallesi,

19. Hacı İsmail mahallesi,

Fatih Devrinde Galata'nın İlk Mahalleleri.

Yerleri harita üzerinde tesbit edilenler

1. Agabi mahallesi,
2. Aya Yorgi mahallesi,
3. Bereketzade mahallesi,
4. Eski Lonca mahallesi,
5. Karaköy mahallesi,
6. Küçükhızır mahallesi,
7. Midillili Zozi mahallesi,
8. Nuhas mahallesi,
9. Okçumusa mahallesi,
10. San Benito mahallesi
11. Sana Zani mahallesi.

Fatih Vakfiyesinde mevcut XI ve XVI ıncı asırlara ait ve yerleri tesbit olunamayan mahalleler:

1. Abacı Hacı İlyas mahallesi,
2. Alaperde mahallesi,
3. Ankaralı Abdî Fakih mahallesi
4. Artabilmez mahallesi
5. Ases Ahmet mahallesi,
6. Atik İbrahim Paşa mahallesi,
7. Balireis mahallesi,
8. Başçılali mahallesi,
9. Cami mahallesi,
10. Ermeni ekmekçi Andrea mahallesi,
11. Ermeni Bağminur mahallesi,
12. Ermeniyan mahallesi,
13. Frenk Antuan mahallesi,
14. Ermeni Bağminur mahallesi,
15. Frenk Paris mahallesi,
16. Gömücüler mahallesi,
17. Hacıaver mescidi mahallesi,
18. Hacıhamza mahallesi,
19. Hamamcı Hacı Mübarek mahallesi,

20. İskender Kethüda mahallesi,
21. Kal'aicedide mahallesi,
22. Kalafatçılar reisi manallesi,
23. Kapıcı İlyas mahallesi,
24. Kemal reis mahallesi,
25. Kosta Kopriye mahallesi,
26. Manol verdi mahallesi,
27. Makramacı mahallesi,
28. Melek Hatun mahallesi,
29. Nasrani Vasiliko mahallesi,
30. Nasrani Korne mahallesi,
31. Organcılar mahallesi,
32. Papasoğlu mahallesi,
33. Sellahî hamal Mehmet mahallesi,
34. Tanrıvermiş ağa mahallesi,
35. Yekçeşme Yakop mahallesi,
36. Yeni Lonca mahallesi.

Toplam 1521 ev bulunan Galata'da 1781'de dükkan bulunmaktaydı.

Evliya Çelebi'ye göre burada 94 mahalle vardı. Bunlardan 18-inde Müslümanlar, 70'sinde Rumlar, 3'ünde Latinler, 2'sinde Ermeniler, 1'inde Yahudiler oturmaktaydı. Bu mahalelerde 18 ada üzerindeydi. Koray Müsevisi denilen Yahudilerin oturdukları yere Koray köyü denirdi. Bugünkü Karaköy adı da buradan gelmektedir. Evliya Çelebi Galata'da toplam 3080 dükkanın olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte 8 çarşısı, yağ pazarı atterları vardır. Dükkan sahipleri genellikle Rum ve Frenk'tir.

16.yy. başlarında artmaya başlayan Müslüman nüfusu, sonuçta sayısal üstünlüğü ele geçirmiştir. Bu yy'ın ortalarında Galata'daki toplam nüfusun % 58.3'ünü Müslümanlar, % 44.7'sini Müslüman olmayanlar oluşturmuyordu.

Galata 13. yy. dan itibaren gelişerek önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Aktivitesi artan Galata, Osmanlı devrinde diğer ülkelerle olan ticareti bünyesinde toplamıştı. Böylece Galata bünyesi içinde her türlü oturan insan grubu bulunan kozmopolit bir görüntü yaratmaya başlamıştır.

1481 yılında Sultan II. Bayezid tarafından bugünkü "Galatasaray" okulunun çekirdeği olarak kabul edilen, Galata Sarayı kuruldu. O Galatasaray'ının açılmasına paralel Kasımpaşa'ya bakan sırtlarda iki yeni mahalle kurulmuştu. Bu zaman sürecinde başlayan bu gelişmeler 19. yy.a kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Piyale Paşa Külliyesinin Kasımpaşa deresi vadisinin çok içerlerine yapılması ve camiye kadar gelen bir kanal açılmasıyla buradan Piyale Mahallesi oluşmuş ve tersane faaliyetlerine koşut olarak, Kasımpaşa nüfusu artmıştır.

17. yy.da Haliç'te yerleşme alanları büyümüştür. Eyüp bir şehir haline gelip, surlara yaklaşmıştır. Kasımpaşa büyümeye devam etmiş, Hasköy, Piripaşa Sütlüce semtleri birbirleriyle yakınlaraşarak Haliç'in doğu sahiline yayılmışlardır.

Galata 17. yy.da Türlerle meskun olmaya başlamıştır. Geçen yüzyılda Tünel'le Galatasaray'ın Marmara yakasına doğru olan bu gelişme daha da artmıştır. Fransız sefaretinin 1581 de yapılması ve 1628 de yine Fransızlar "St Louis des François" kilisesini inşa etmi izni almışlardır.

Bizanslıların Sirkeci ve Haliç sahillerine yerleşme müsadese verdiği Latinler, Türkler geldikten sonra faaliyet merkezlerini Galatasaray'a taşımışlardır. 17. yüzyılda ise Beyoğluna yerleşmeğe başlamışlardır. 1700 de Tünel Galatasaray arasında caddenin olduğu ve bu bölgenin batısında mezarlıklar ve doğusunda bostanlıklar olduğu bilinmektedir.

Mentran İstanbul'un esas itibariyle bir ithalat limanı olduğunu ve şehrin hemen hemen hiç bir şey ihraç etmediğini anlatır ve İstanbul'u cite-ventre olarak niteler.

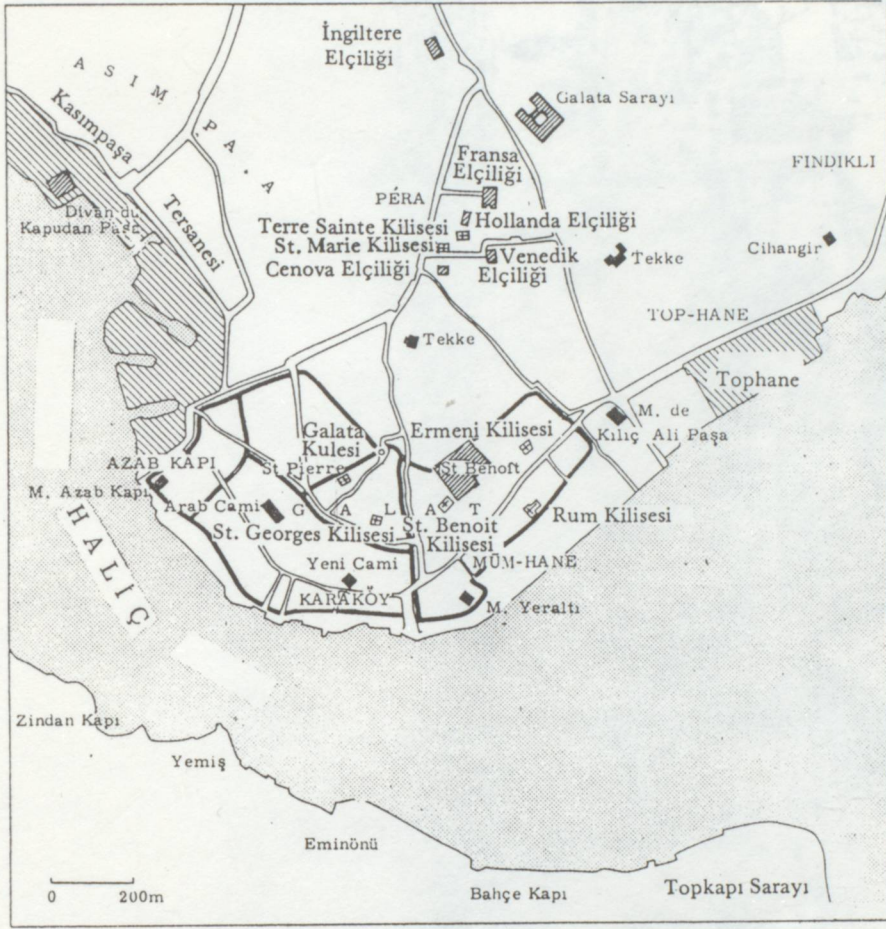
Bu ithalatın imparatorluk içinden olanı İstanbul tarafında, dışardan olana ise Galata tarafındadır. Galata aynı zamanda İran üzerinden gelen transit eşyasının da toplandığı yerdir. Genel olarak bu da ticareti elinde tutanlar Frenkler, Yahudiler ve Rumlardır. 17. yüzyıldan itibaren diğer Avrupalılar da bu ticaret eylemine katılmış olmakla beraber yine İstanbul'lu azınlıkları kullanmışlardır.

Moltke'nin 1837 tarihli İstanbul haritasında Azapkapı ile Haliç tarafındaki kısmı, tersane dışındaki yeşillikten ibaretti. Tünel'i Galatasaray'a ve Taksim bağlayan yolun Tarlabası'na inen yanında mahalleler oluşmuş durumdadır. Bugünkü kazancı yokuşunun batısının dolmuş olduğu görülmektedir. Kabataş ile Dolmabahçe arasındaki kıyının arkası henüz iskân edilmemiştir.

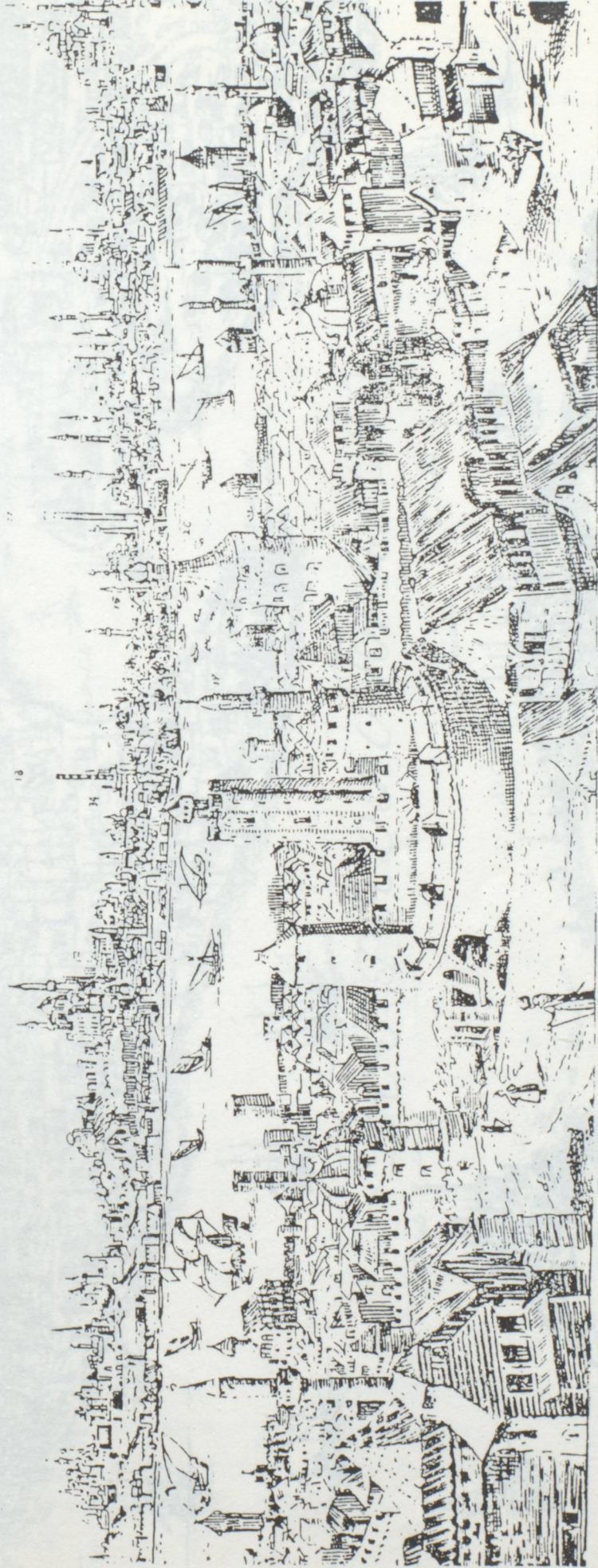
Beyoğlu yakasında Gümüşsuyu Hastahanesi, Taşkılla ve İlk Mektebi Harbiye vardır. Taksim kışlasının karşısında Talimhane boş olmakla beraber, Harbiye yönüne giden yolun batı yanının harbiyeye kadar uzandığı görülür. Gümüşsuyunun altında yeni Gazhane tesisleri göze çarpar. Kışla ile Kabataş arasında yeni mahalleler oluşmağa başlamıştır. Talimhane henüz boş olmakla beraber, alt kısımlarında İctanla ve Aya Dimitri Rum mahalleleri bulunmaktadır.

16. yy.dan itibaren Galata sahili ile kule arasındaki kısımdan yavaş yavaş şehrin arkasındaki bağ ve bahçelerle kaplı alan düzlüğe yeni Pera bağlarına yerleşen Hristiyanlarla yabancılar, burada Leventen (Tatlı su feneri) karakterli yeni şehrin doğmasına sebep olmuşlardır.

Türkler hiç bir zaman bu semt için Pera adını kullanmamışlardır. Bu bölgeye Beyoğlu'nun verilmesinin sebebi Taksim İnönü gezisinin civarında bulunan Aloisio Gritti'nin sarayıydı. Gritti 1497'de İstanbul'a Venedik elçisi olarak gelen Andrea Gritti'nin oğluydu. Gritti öldüğünde varisleri İstanbul'da kalmışlar, Kanuni devrinden itibaren "Beyoğlu" olan Aloisio-

Harita 4. Galata-Beyoğlu, 17. Yüzyılın İkinci Yarısında
İstanbul, Ankara V Yayınları.1986

Resim 3. 16. y.y. da Galata'dan Haliç'in Görünümü (Gurlitt, 1907)

Gritti ve sarayından dolayı buraya Beyoğlu demişlerdir.

16. yy.da Galata adı bugünkü Galatasaray semtine kadar uzanan yerlere veriliyordu. Yabancı elçilikler önceleri Galata'da bulunuyordu. Galata'da sıkça çıkan yangınlar sonucunda elçilikler buradan ayrılıp Beyoğlu'na taşındılar. Böylece İstiklâl caddesi boyunca Fransa, İngiltere, İtalya, İsveç, Hollanda, Rusya, muhteşem ölçülerde elvilik sarayları kurmuşlardır. Elçiliklerin etrafından kiliseler inşa edilmeye başlandı.

18. yy. başlarında Beyoğlu, sadece bugünkü Tünel İstiklal caddesi ve yan sokaklarından ibaretti.

Dar ve kaldırımsız olan bu caddenin batısında Tepebaşı mezarlığı (Petits-Chams), doğusunda da incir bostanı bulunuyordu. Dört yol, Tam tam ve Polenya semtlerinde Hristiyanlar, Asmalı mescit ve Galatasaray'da Müslümanlar oturuyorlardı.

1780'lerde Beyoğlu merkezlerini Balıkpazarı ve Galatasarayının oluşturduğu iki bölümden ibaretti.

Güneyde elçilikler sokağı vardı. Diğer sokak ise Halit Paşanın yaptırdığı Topçu Kışlası (Taksim Kışlası) ve Grandis Champs mezarlığı ile sınırlanıyordu. 18. yy.da çok genişleyen Beyoğlu yerleşmesi Kasımpaşa ve Tophane'ye doğru yayılmaya başlamıştır. Petits Champs ve Grands Champs mezarlıkları 1860/64 yıllarında kaldırıldı. Yeni caddeler ve semtler meydana getirildi. 1875'te Beyoğlu ile Galata arasında tünel açılmış ve ana cadde boyunca atlı tranvaylar hizmete girmiştir. 1913 de elektrikli olan tranvaylar, Beyoğlu'nu Şişli'ye bağlamıştır.

Beyoğlu 19.yy. başlarından itibaren İstanbul bütünü içinde yeni bir kent merkezi olarak gelişme göstermiştir. Kent içinde başlatılan imar hareketleri ile Avrupai bir kent görünümüne bürünmüştür. Kent içinde başlatılan imar hareketleri

Harita 5. 18. yüzyıl Sonları

Fr. Kauffer, 1776, Marianne Yerasimos Kolloksiyonu

Harita 7. İstanbul, 1829-1867

Harita 7. İstanbul, (1916-1960)

ile kentsel gelişme artmış, büyük şirket temsilcilikleri, yabancı iş çevreleri, bu çevreye hitap eden neo klasik konutlarla lüks oteller, lokantalar, 1780'lerde Beyoğlu Merkezlerini Balıkpazarı ve Galatasaray'ın oluşturdukları iki bölümden ibaretti.

Güneyde elçilikler sokağı vardı. Dger sokak ise Halil Paşa'nın yaptırdığı Topçu Kışlası (Taksim Kışlası), ve Grands Chanps mezarlığı ile sınırlanıyordu.

Bu sokakta genel evler bulunurdu. Soldaki ucunda "Hopital des François tela Peste a Pera" (Fransızların Beyoğlu'ndaki Vebalılar hastahanesi bulunuyordu.

18. yüzyıl sonlarında Galata surlarının içinde yoğun bir kent olarak görülmesine rağmen Beyoğlu yine de henüz tam anlamıyla kentleşmemiş ancak sokaklar üzerine dizili dükkanlar, kagir konaklar ve yabancı elçiliklerle, büyük yeşil alanları olan seçkin bir semt görünümündedir. Tünel'den Taksim'e ulaşan İstiklâl Caddesinin iki tarafındaki çok katlı apartmanların arkalarında geniş yeşil alanlar bulunmaktadır. Tarlabası semti büyük bir mezarlık ve yeşil alan olarak görülmektedir. Evler Kasımpaşaovası ile Tophane yamaçlarını kaplamıştır.

Champsiu Grands Chanps mezarlıkları 1860/64 yıllarında kaldırılarak yeni caddeler ve semtler meydana getirilmiştir. 1786 da Ledy Creves İstanbul sokaklarını düzensiz bulmuştur. "İstanbul ve Beyoğlu sokakları gayet dardır. Suretteki, evin katları yükseldikçe evlerin üst katlarında oturanlar yolun iki kenarında tutuşabilir. Bu süreç içinde Beyoğlu ve İstanbul'u gezen kişiler şehrin kötü inşaa edilişinden, yolların dar ve bakımsız olmasından, evlerin ahşab ve kötü yapılışından söz etmektedirler. 18. yüzyılı içinde inşaat takviyeyi ve yapı malzemeleri eski teknik ve yöntemlere dayanıyordu.

19. yüzyıla gelindiğinde İstanbul'da görülen konut türlerinde:

1) Saraylar ve Kasırlar.

- 2) Köşk ve Yalılar, Sarayı mensup kişilere devlet adamlarına veya yönetime yakınlığı olan varlıklı ailelere ait olduklarından, batı etkilerinin görsel olarak uyguladıkları binalar olmuşlardır.

Buna karşın Anonim konutların tanımına giren ;

- 3) Avlulu veya bahçeli küçük evlerde,
4) Mahalle evlerinde,
5) Bekar odalarında herhangi bir değişiklik izlenmemiştir.

Galata ve Pera'yı içeren çoğunlukla yabancı kökenli halkın barındığı bölgede ise, çok katlı ve pratik yaşama uygun dar ve kısıtlı alana sığdırılmış, 19. yüzyılda apartmanlaşmaya dönüşecek alan yapı, neoklasik süslere ve cephe bölümleriyle ortaya çıkmakta, İstanbul'un sur içi tarafından farklı bir fiziksel çevre gelişmektedir.

Kentin dış dünya ile ilişkilerinin kurulduğu Galata ve Beyoğlu iş ve eğlence merkezi haline gelirken, İstanbul tarafında geleneksel alış-veriş düzeni sürüyordu. Karaköy'de yoğunlaşan ticari ve ulaşım aktivitesine paralel Beyoğlu'nundaki konut ve iş alanları ilişkisi ile ilk metrolardan olan Tünel hizmete açılmıştır. Ticarek aktivitesinin yoğunlaştığı bölgede ticari ilişkilerin alım ve satımına dönüştüğü dükkan, büyük mağaza, depo, büro, işhanı, pasaj, depolama gibi gereksinimler bu bölgede toplanıyordu. Aradaki yüksek kaldırım, Asmalı Mescit Tepebası gibi geçiş semtlerinde otel, pansiyon, lokanta gibi gereksinimleri karşılanıyordu.

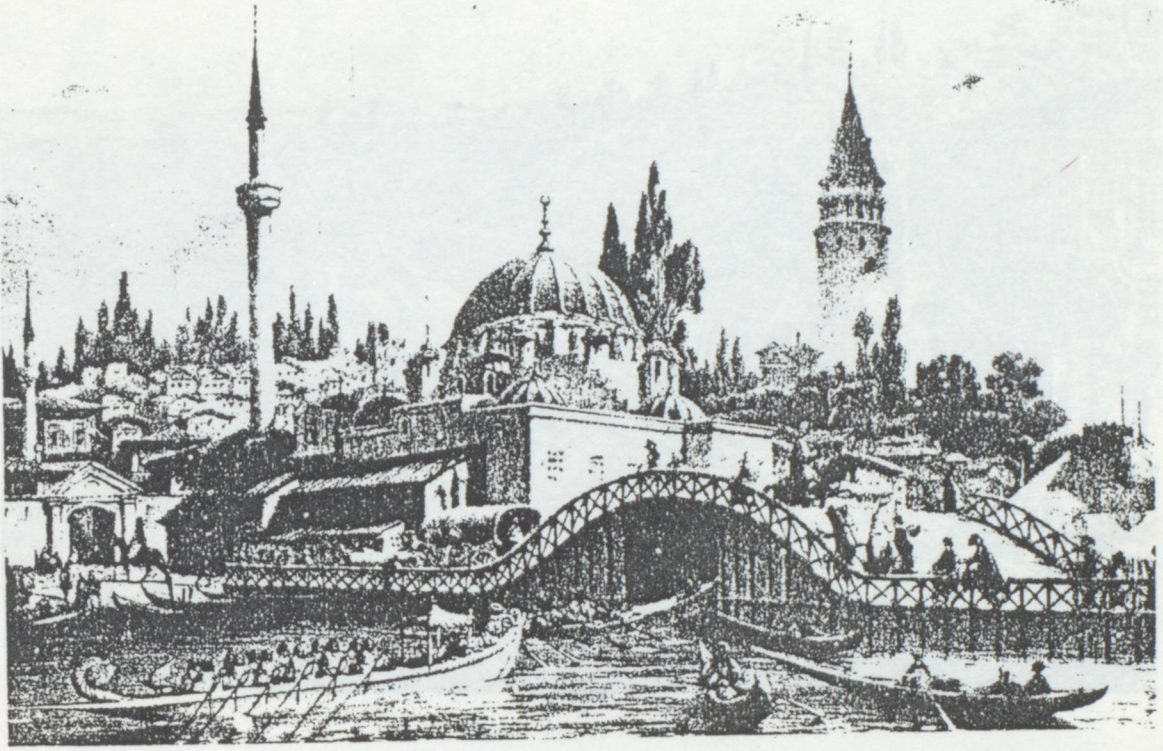
Binaların usluplarında ise Batılılaşmanın etkisi yoğun biçimde görülmektedir. Apartmanlaşan yapılardan başka rönesans alınlıklı pencereleri ve giriş cephesi olan "Palazzo" benzeri otellerin geniş cepheli han-dükkan-pasajların, neoklasik konent başlıklı çift pilasti veya sütunlu iş ve satış yerleri gibi çeşitli ticaret eylemlerini içeren anıtsal yapıların bu bölgeden başlayarak Taksim ilerisine ve daha batılı gözlemcilerden Lernertine 1833'de gördükleri 19. yüzyıl anlatmaktadır.

"Galata'nın Beyoğlu'nun çeşitli renkleri evlerde örtülü daha üç, dört semtin sırtları ayaklarımın altından denize kayarlar, bu semtlerden kimilerinin evleri kan kırmızı boyalıdır, kimilerinin ise siyaha.... Evlerin arasındaki geniş ve boş alanlar ekilmiş tarlalar; ya da bahçelerdir..." Tepenin eteklerinde gelişme Beyoğlu'ndaki sıkışık dokuya nazaran seyrekler. Alışverişin yanında değil eğlence merkezi de burada gelişmiştir. Çok katlı kargir apartmanlaşma da bu çevreden başlayarak yaygınlaşmış, batılı görünümlü binalar, sıkış alanlarda, batılı planları ve rönesans düzenini yansıtan alınlıklı pencere dizileri ile benimsenmiştir.

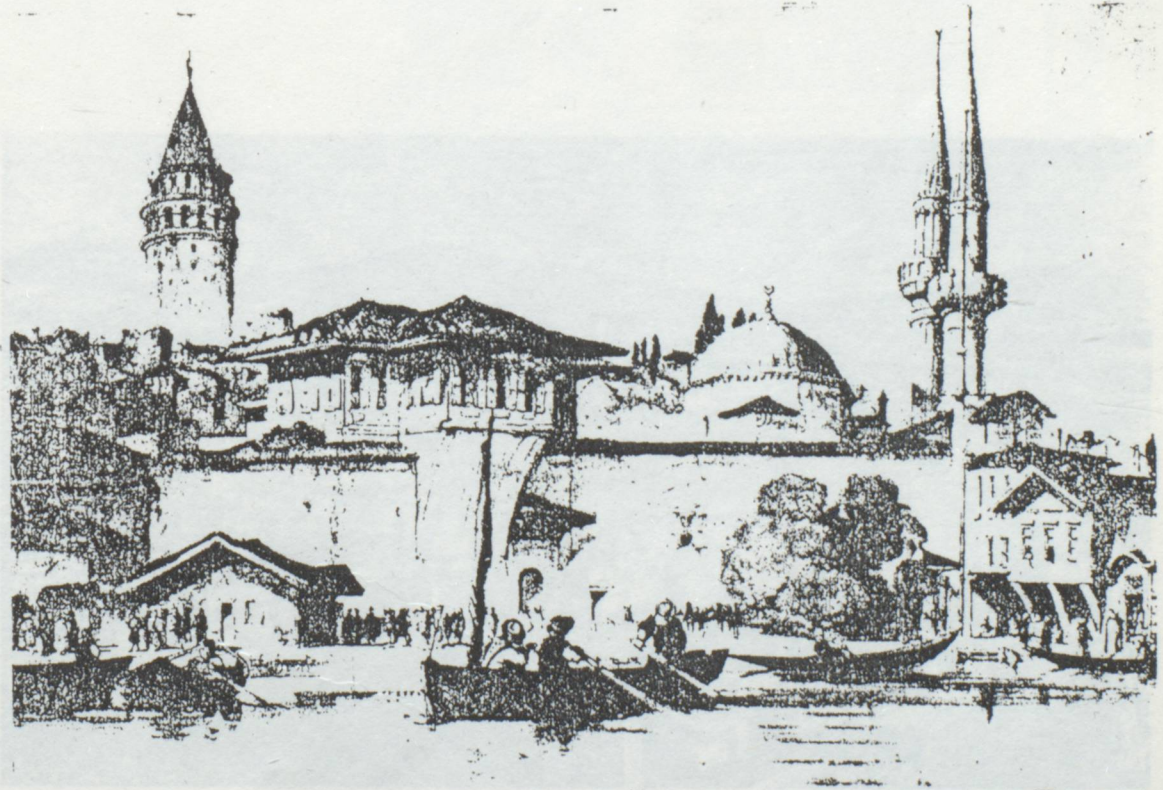
Sadece başkentin değil, imparatorluğun da yönetim ve kültür merkezi olan bu bölge, 18. yüzyıl içinde karşıya göre farklılığını sürdürmüş, 19.yüzyılda bu farklılık, giderek yaşamı, eğitimi, davranışı ve yoğun taş yapılara karşı, avlusunda kendi açık alanlarının içeren konut adalarıyla yabancılaşmaya dönüşmüştür.

1858 yılında Altıncı daire ile ilk belediye Galata'da kurulmuştur. Belediyenin kuruluş ve özellikleri Paris belediyesinde duyulan özleme dayanmıştır. Belediye, kaldırımların düzenlenmesi, harita ve kadastronun çıkarılması, lağım ve su yollarının düzenlenmesi, sokak ve kapı girişlerine numara ve isim verilmesi bu süreç içinde yapılmış. Belediyenin bu gerekli hizmetleri ile apartmanlaşma ile ticari, kültürel, sağlık, idari binalar bu bölgede yoğunlaşmıştır. Bazı yabancı gözlemciler ise bu yapıları benimsemiş uygar en modern çirkinlik diye söz etmişlerdir. Beyoğlu bölümünde çok katlı yapılaşmayı Tanzimat döneminin ilk yarısından itibaren başlanmıştır.

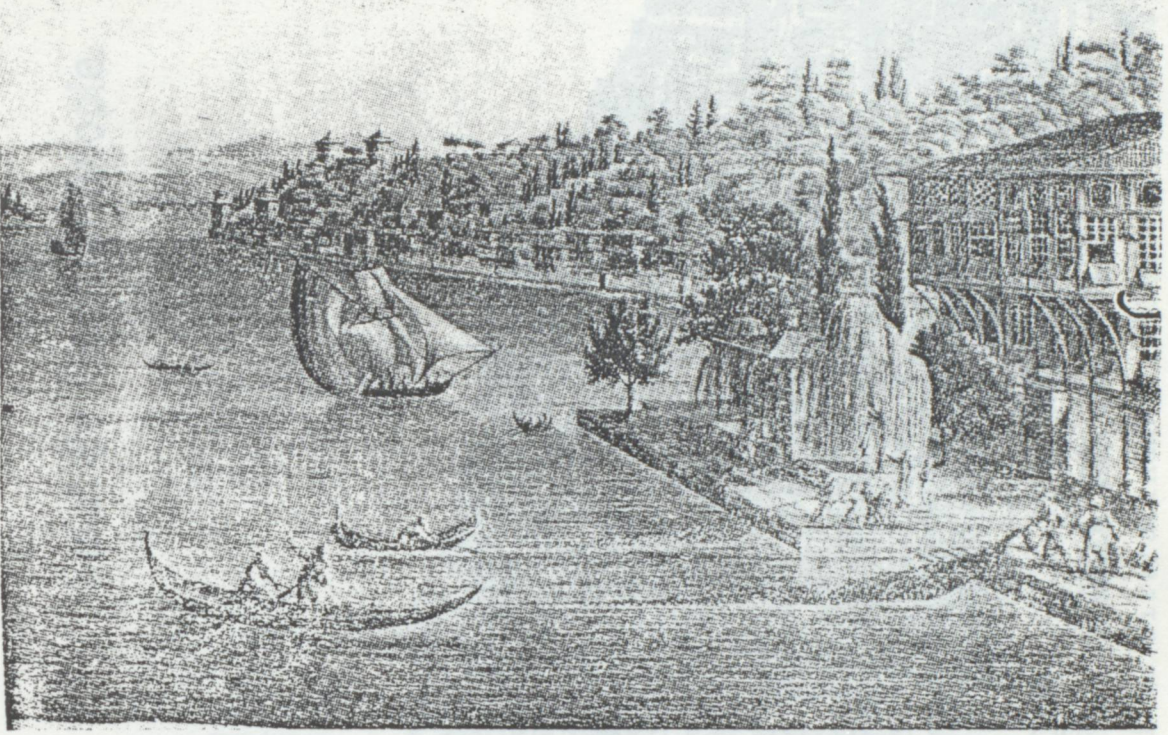
Galata ve Beyoğlu'nda başlayan nüfus patlaması ve ekonominin spekülatif baskısını karşılamak üzere batıya dönük kargir binalar yapılmaya başlanmıştır. Batılı Pera bölgesinin Beyoğlu'nun apartmanlaşması, yer yer Beyoğlu'nun uzantıları

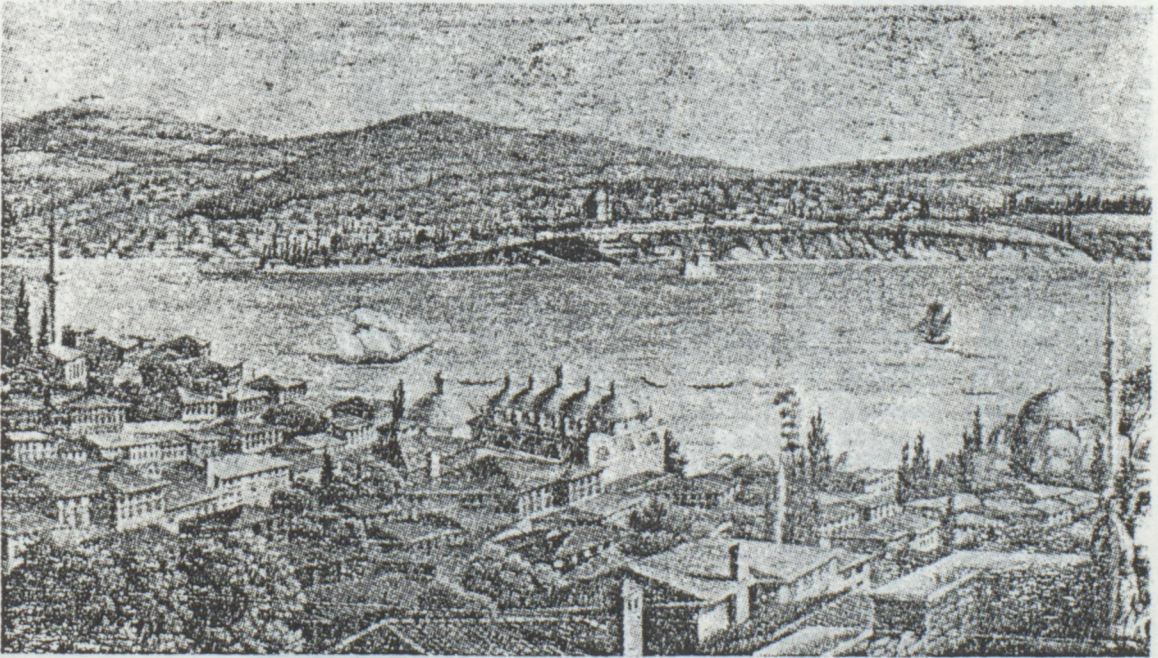
Resim 5. Unkapanı Köprüsünden G.Kulesi (Flandin, 1835-36).

Resim 6. Gümrük Binası ve Kurşunlu Camisi (Lewis, 1836-37).

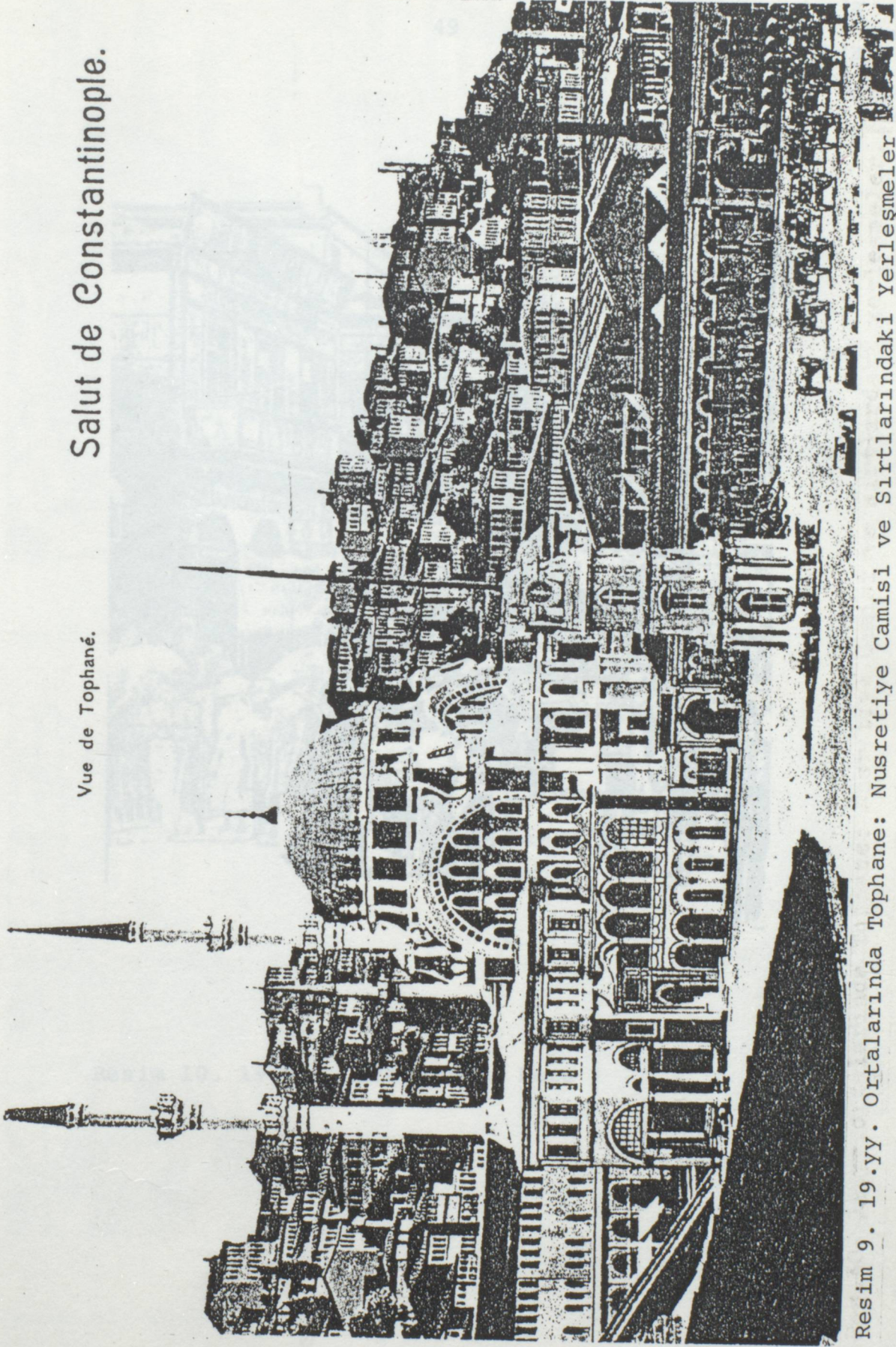
Resim 7. 19.yy. başlarında Tophane Kıyıları

Resim 8. 19.yy. başlarında Tophane Sırtları

Vue de Tophané.

Salut de Constantinople.

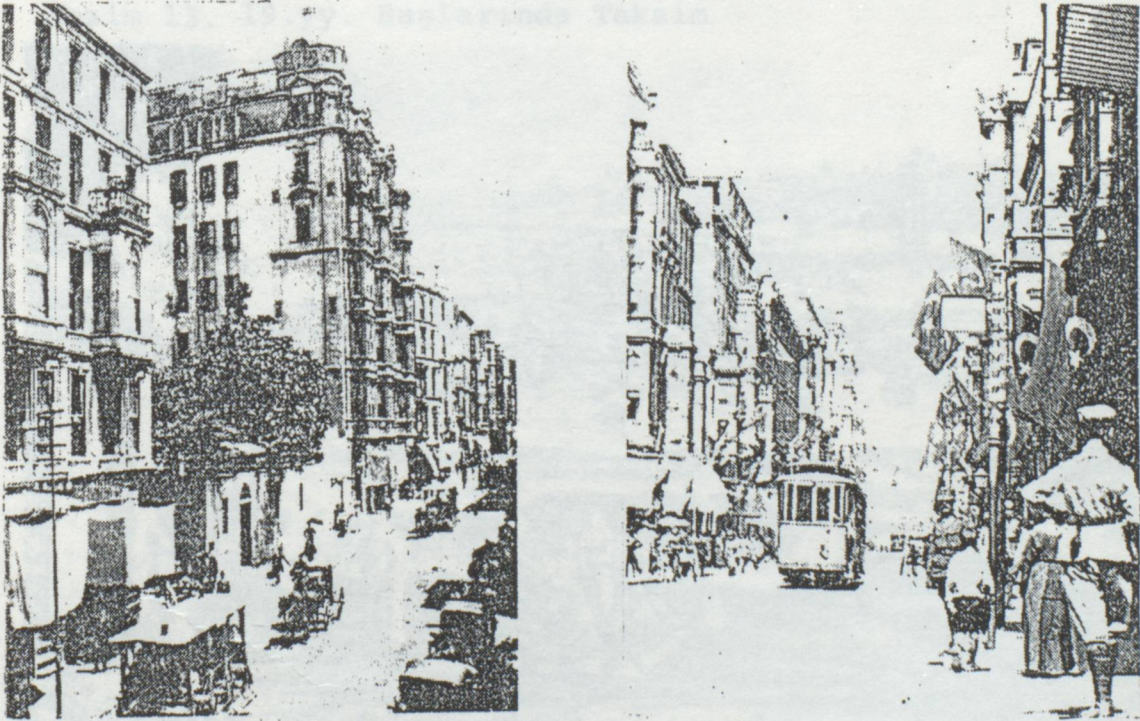
Resim 9. 19.YY. Ortalarında Tophane: Nusretiye Camisi ve Sırtlarındaki Yerleşmeler

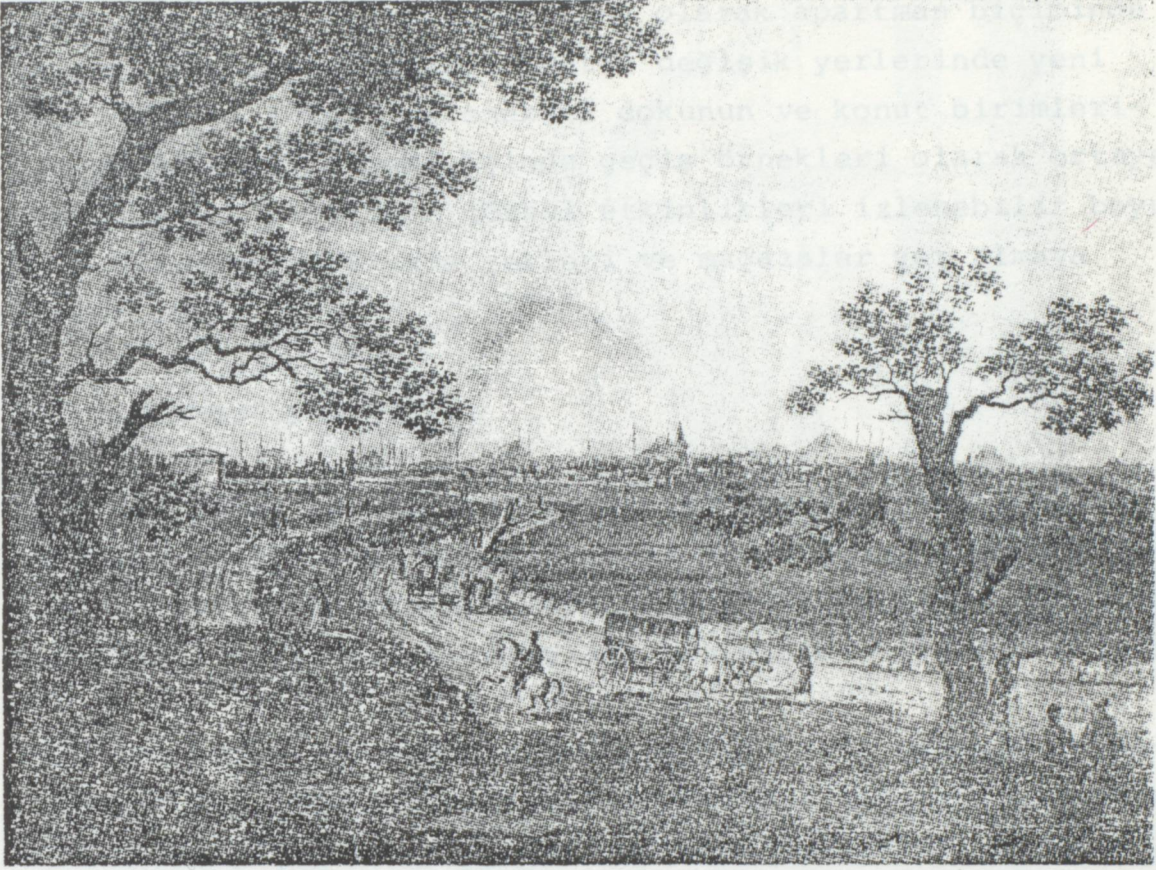
Resim 10. 19.yy. Ortalarında Pera

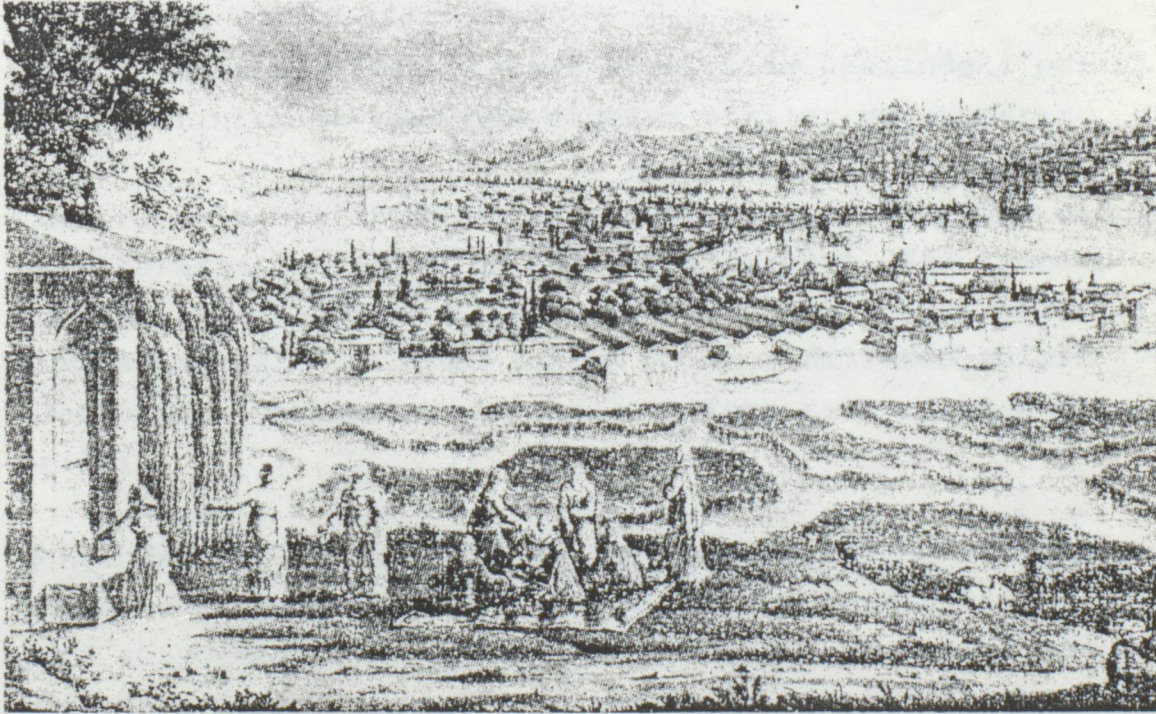
Resim 11. Yüzyıl Ortalarında İstiklâl Caddesinin Görünümü

Resim 12. Yüzyıl Ortalarında İstiklâl Caddesi

Resim 13. 19.yy. Başlarında Taksim

Resim 14. 19.vy. Başlarında Sötlüce ve Halicioğlu ve Ötesi

olan yeni konut alanlarında yeni olarak apartman biçiminde yapılan yapılar binaların kentin değişik yerlerinde yeni yapılan sıra evler, geleneksel dokunun ve konut birimlerinin yenileşmesi süreci içinde geçiş örnekleri olarak ortaya çıkan yüksek yapıların görsel etkinlikleri izlenebilir boyutlara ulaşmıştır. Eğlence yerleri ve mağazalar yer almaya başlamıştır.

4.1.4. Cumhuriyet Devri

Tarihsel süreç içinde ticaret aktivitesinin yaygın biçimde sürdüren Beyoğlu'nun bu aktivitesi Cumhuriyet dönemiyle devam etmiştir. Günümüzde Galata bölgesinde bankalar, yönetim merkezleri ve ticari kuruluşları bünyesinde bulundurmaktadır.

1923'ten sonra izlenen ekonomi politikaları, Osmanlı İstanbul'unun üst tabakasını oluşturan azınlık tüccar ve levantelere de bir darbe vurmuş, eski görkemli yaşamlarını devam ettirmeleri zorlaşmıştır. Azınlıkların yerleştiği semtler süreç içinde konutlarda değişim işlemleri oldu.

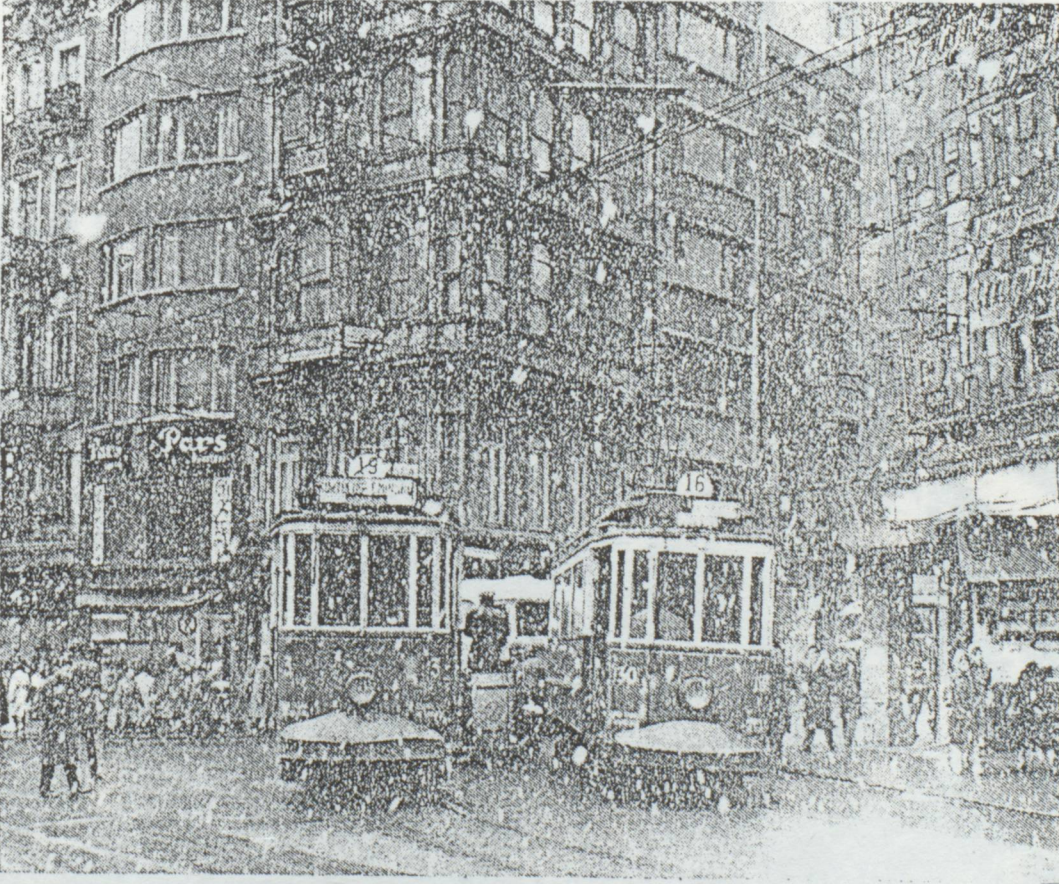
Cumhuriyetle birlikte ülkenin azınlıklar üzerindeki politikaları azınlıklar üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Cumhuriyetle birlikte kentin eğlence işlevinin yoğun olduğu direklerarası bu işlevini Beyoğluna bıraktı. Sur içinden uzaklaşan yeni burjuvazinin alış-veriş ve ticaret merkezi olmaya başladı. Bu dönem içinde yabancı dillerde adları olan pasta, çay salonları, barlar, lokantalar, kahveler açıldı.

Günümüzden 30-40 yıl önce Beyoğlu eski özelliği ve işlevini kaybetmeye başladı. Beyoğlu bu dönem içinde fiziksel ve yeri sosyo-ekonomik yapıdan bir dönüşüm içine girdi. Bu dönüşümün nedenleri ve süreç içindeki gelişmeler ilerkı bölümlerde o sebep ve sonuçlarıyla birlikte anlatılacaktır.

Resim 14. 1950'lerde Galatasaray Kavşağı

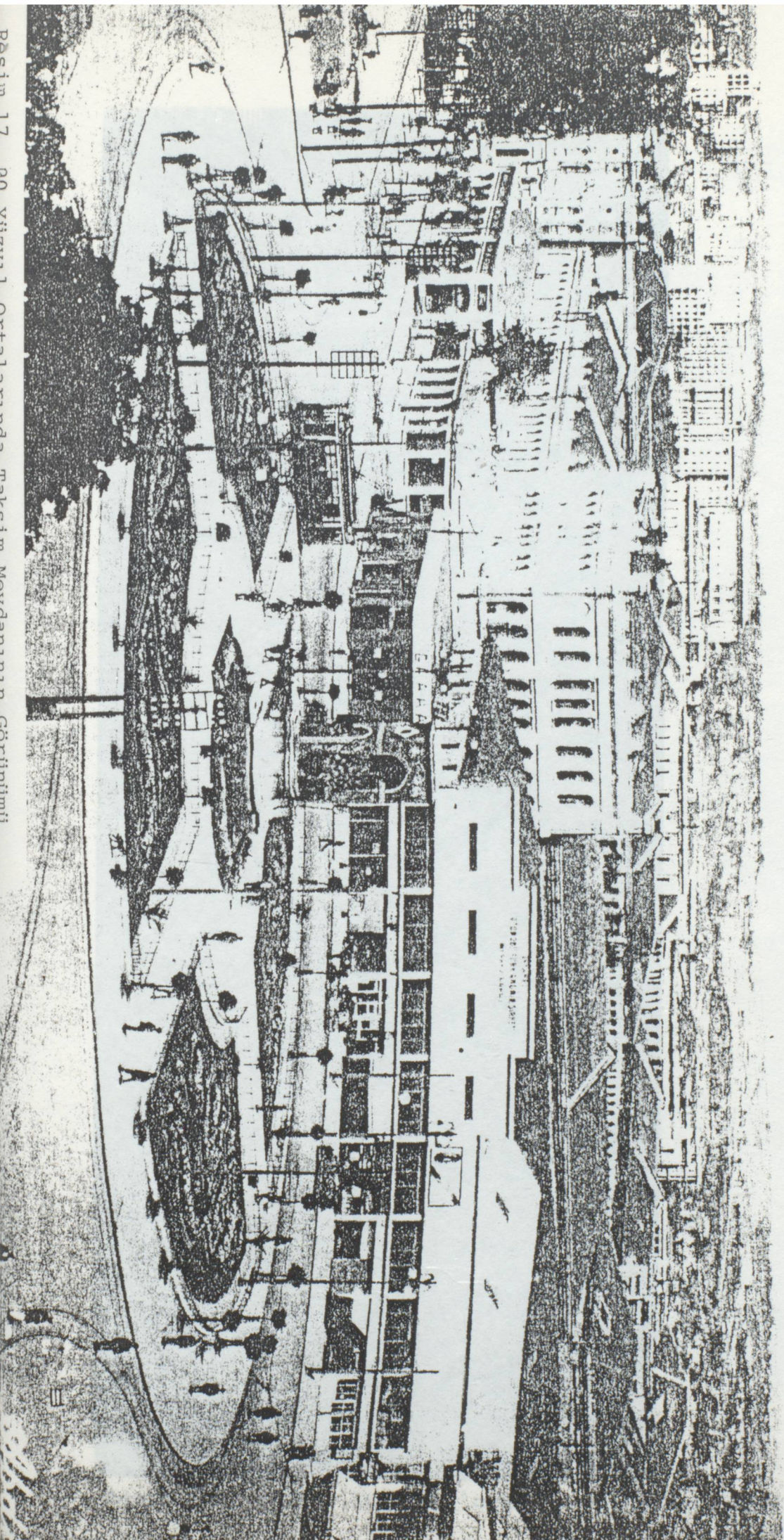

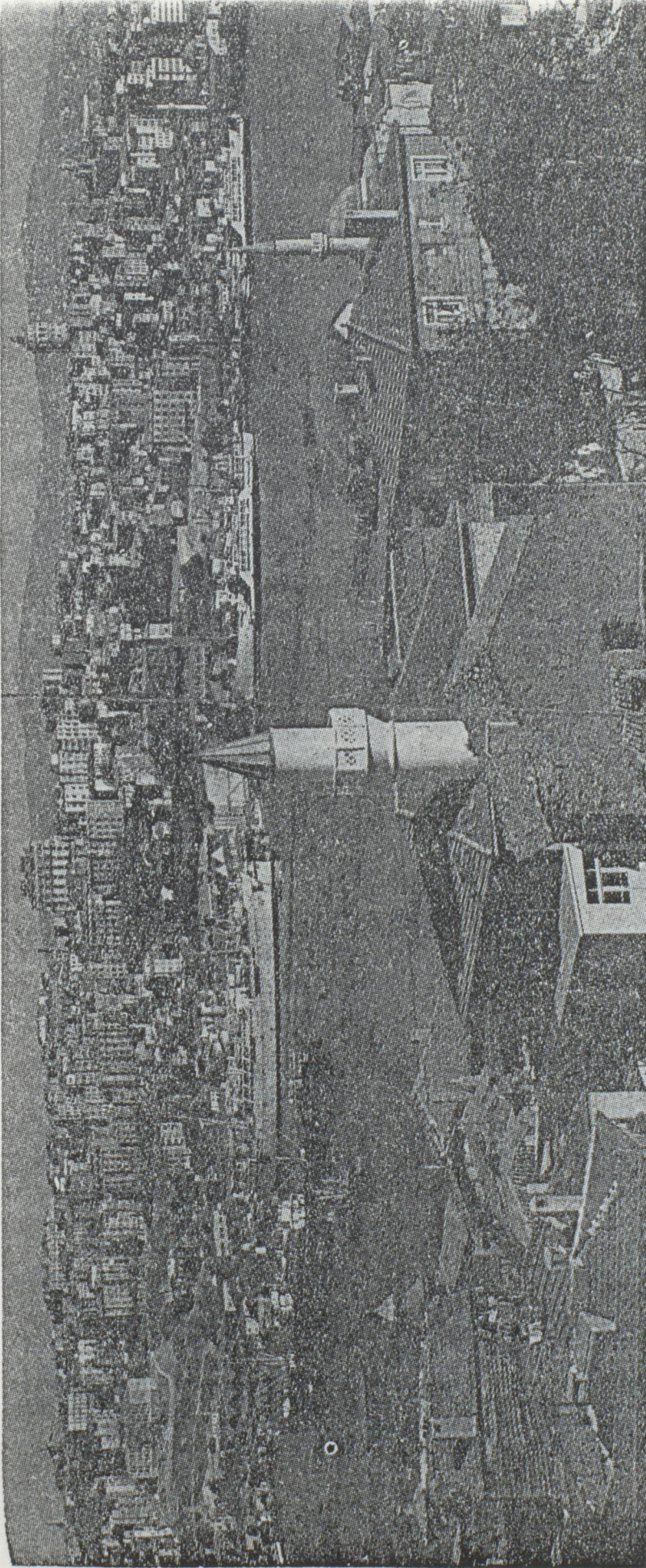
Resim 15. Galatasaray 1960 Başları

n 16. Beyoğlu, 1958

Resim 17. 20. Yüzyıl Ortalarında Taksim Meydanının Görünümü

Resim 18. 1970, Eminönü'nden Beyoğlu'na Bakış

Resim 19. İstiklâl Caddesinden Taksim'e Bakış, (1970)

4.2. TOPOGRAFIK YAPI

Beyoğlu, güney ve doğu yönlerindeki deniz kenarlarından itibaren yükselen ve Taksim'de son bulan sırtlar üzerinde kurulmuş, yükseklikleri fazla olan yerleşim birimi bir ilçedir.

İskan alanının esas zemini, güneyde Galata'nın alçak bölümü üzerinden dik yamaçlarla başlayıp kuzeye doğru yükselerek Taksim'de 80 m.yi bulan, aynı yönde hafif bir tepeden sonra Harbiye'de 88 m'ye varan, Feriköy'de 100 m ve Şişli'de 120 m. yi aşan ve daha ilerde 130 m. yüksekliğe çıkan bir sırt tarafından meydana getirilmiştir.

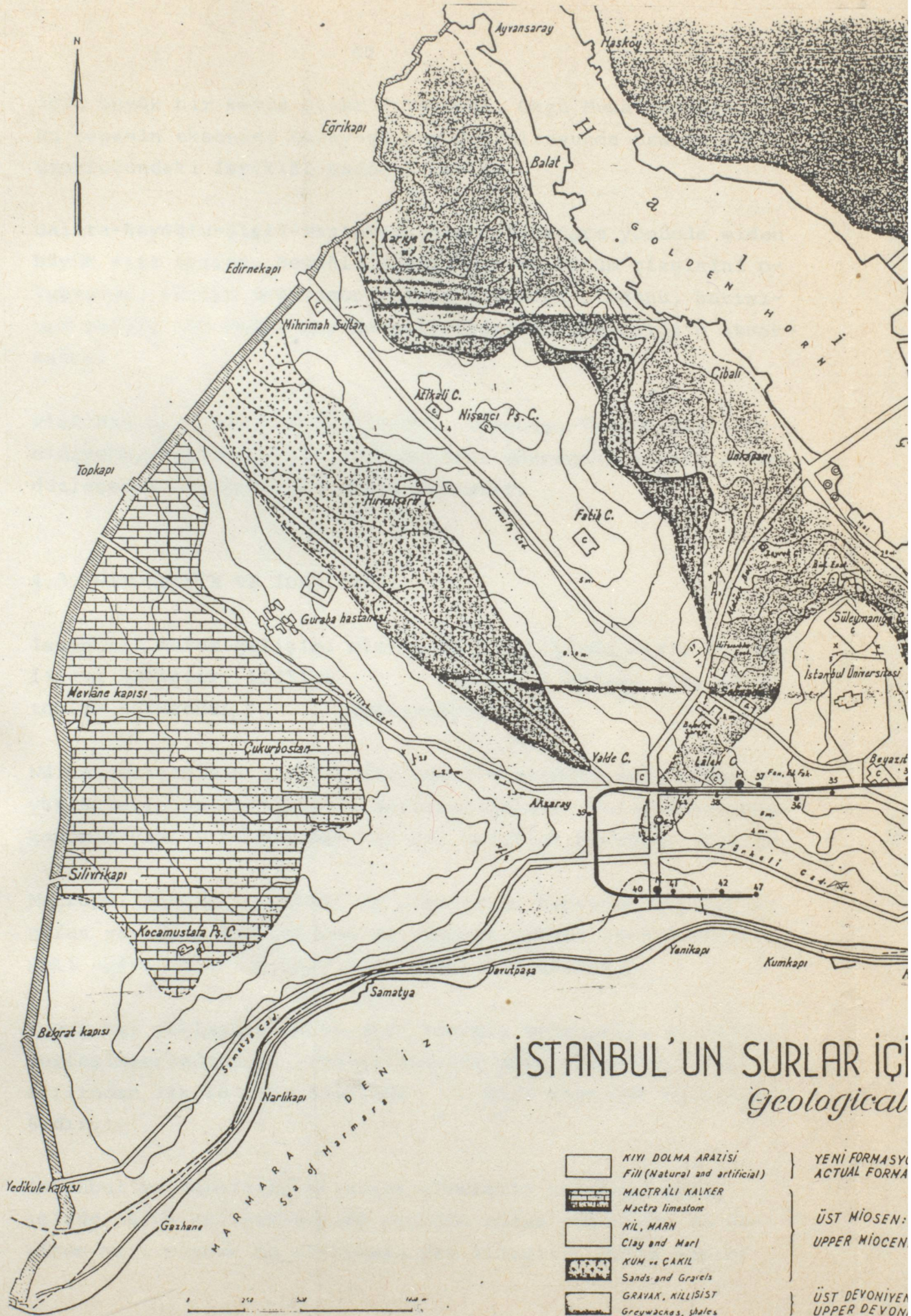
Yüzeyin düz bir sahanlık görünüşlü olmasına rağmen bu alan, iki taraftan Haliç ve Boğaza doğru inen dar ve kısa vadiler tarafından derin bir şekilde yeralan dik yamaçlar oluşturur.

Haliç kıyılarından Şişhane, Perşembe Pazarı ve Karaköy, Boğaziçi sahillерinden de Tophane, Fındıklı ve Dolmabahçe yörelerinden arazi ani olarak yükselmektedir. Taksim bölgesi bu tepenin en yüksek noktasını kaplamaktadır.

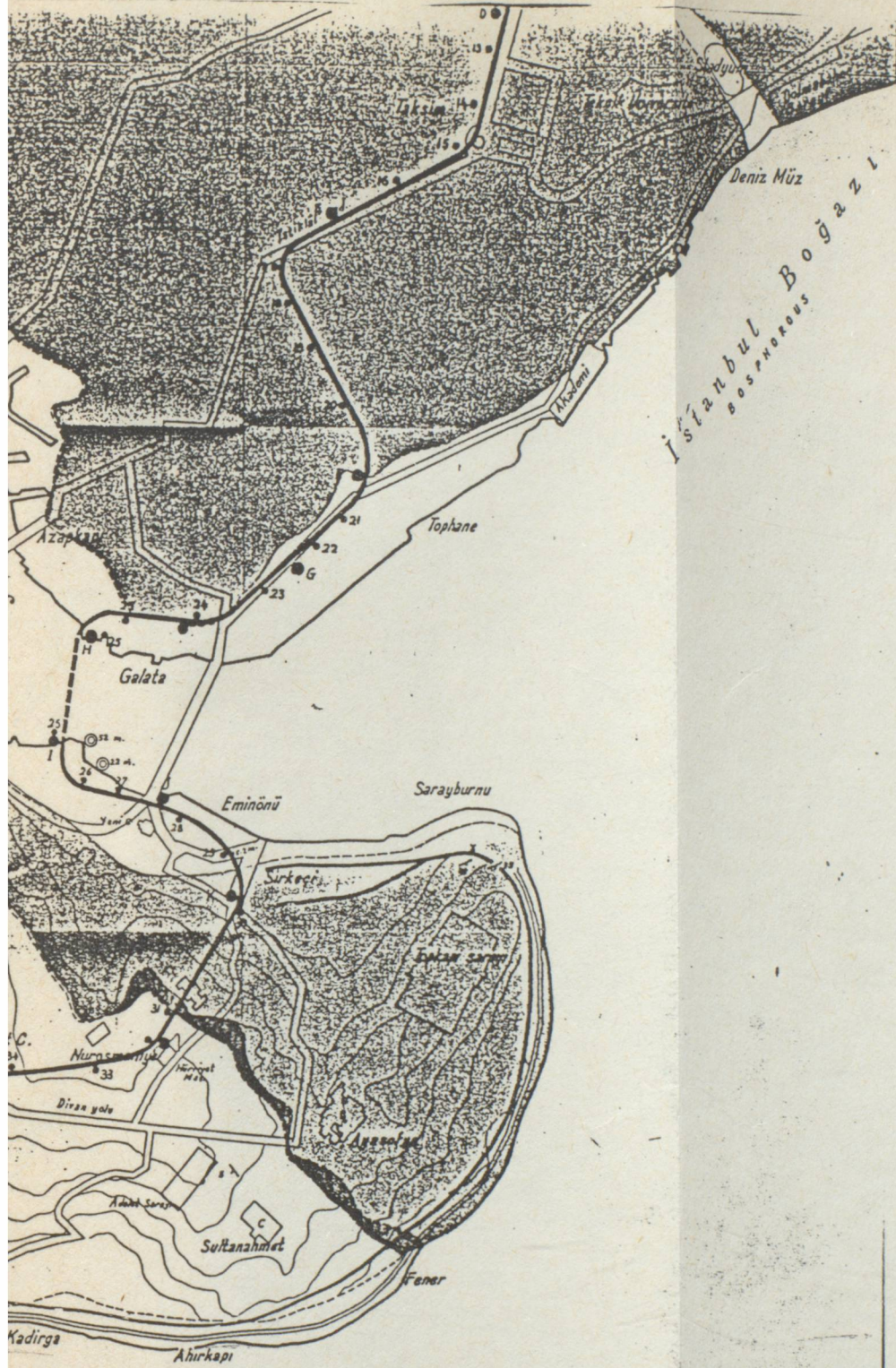
Okmeydanı'ndan gelen ve Kasımpaşa'nın Kulaksız semtinden geçen, Divanhane yakınlarında son bulan sırtın doğusundaki Kasımpaşa, güneyindeki Tersane ve batısındaki Hasköy, çeşitli engebelere sahip araziler üzerinde kurulmuştur.

Arazinin bu derece engebeli oluşu sebebiyle Galata'yı Beyoğlu'nun yüksek sırtlarına bağlayan kestirme yollar, birden dikleşen yamaçlara tırmanır. Böylelikle oluşan Kumbaracı yokuşu, Yüksek Kaldırım, Defterdar Yokuşu, Nalıncı Yokuşu gibi zamanında basamaklı olan yollar sonradan düzeltilmiştir

Karaköy ile bu sahanlık arasında genişliği az olan tali düzlükler bulunur. Bunlar, üzerinde Galata kulesinin yükseldiği sahanlık ve Şişhane meydanını oluşturur. Ulaşım araçlarının izlediği cadde ise daha az eğimli olup Beyoğlu'na ulaşabilmek

Harita 8. Jeolojik Durum

İNDEKİ KISMININ JEOLÖJİK HARİTASI

map of Istanbul

Malik Sayar - Cazibe Sayar

1961

ON
TION

SARNASİEN
E SARNATIAN

N
IAN

1-30 m.	MOLOZ ve TOPRAK KALINLIĞI
	Depth of fill
X	AFLÖRMANLAR
	Outcrops
—	METRO SONDALARI GÜZERGAHI
	The line of underground railway drills
⊙	SONDAJ YERLERİ
	Drill localities
—	DOĞRULTU - EĞİM
	Strike and dip

İ.T.Ü. MİMAR SİNAN FAKÜLTESİ TARAFINDAN YAPILAN
İ.T.Ü. MİMAR SİNAN FACULTY OF ARCHITECTURE DEPARTMENT

için büyük bir kavis çizer (Vayvoda, Okçu Musa caddeleri). Bu tepenin eksenini kuzey-güney doğrultusunda uzanan 1300m. uzunluğundaki İstiklâl caddesi kaplar.

Galata-Beyoğlu-Şişli-Maslak-Derbent-Büyükdere yönünde giden büyük sırt ayrıca, Beyoğlu platosunun su bölüm çizgisini oluşturur. Sırtın doğusunun suları Boğaziçi oluşunu, batısının suları ise Kağıthane deresi aracılığı ile Haliç'e akmaktadır.

Platonun sırtında yer alan Tünel, Tepebaşı-Taksim-Şişli-Mecidiyeköy-Maslak tepesi ve Okmeydanı güzergahı aşınım sonucu düzleşerek bugünkü görünümünü almıştır.

4.3. DEMOGRAFİK VE İDARİ YAPI

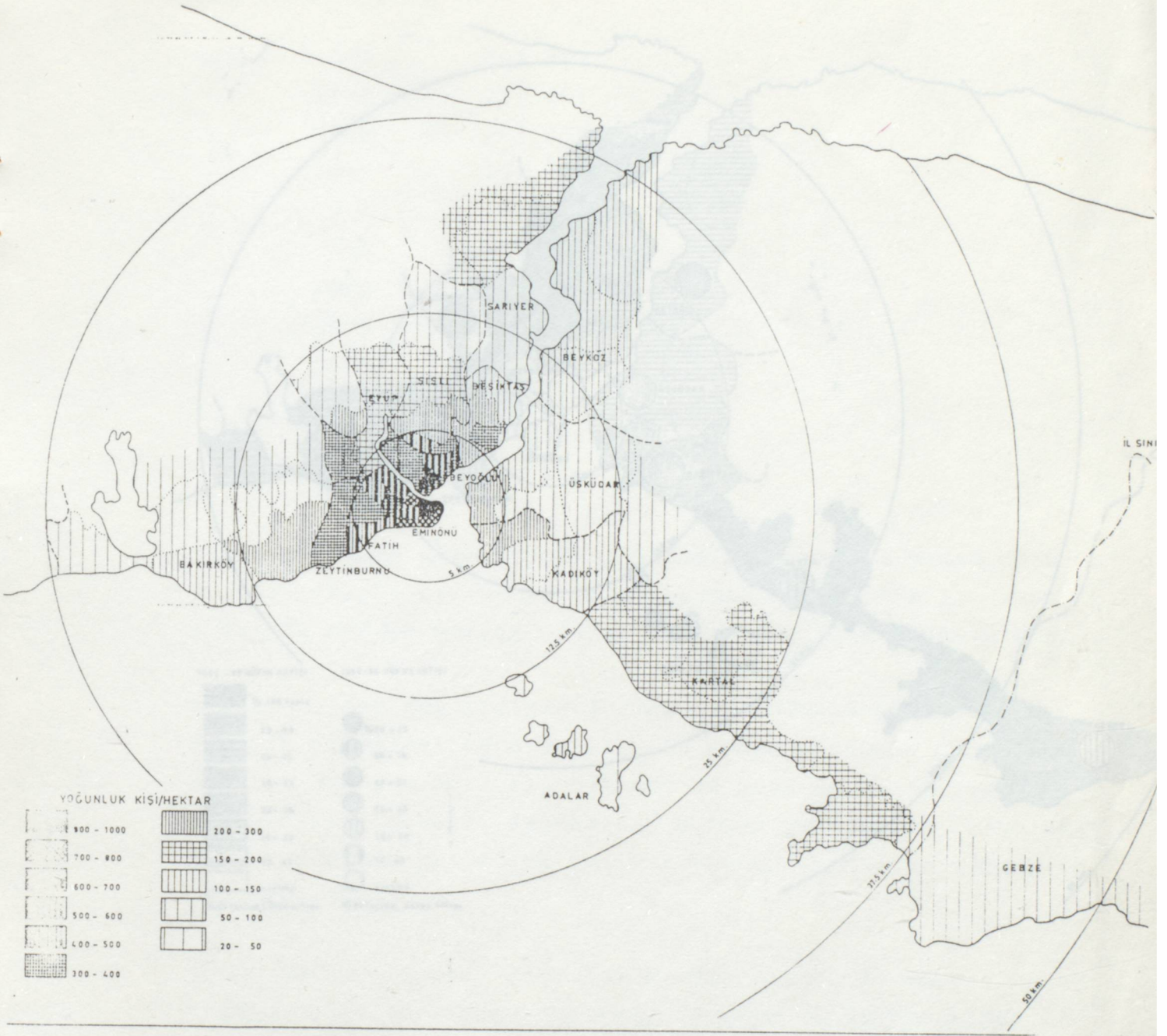
İstanbul, nüfus gelişimi olarak Türkiye içinde hızlı bir gelişime sahiptir. 1985'de kişi başına nüfusu ile, ülke toplam nüfusunun % 10'unu kapsamaktadır.

Nüfus gelişiminin ilçeler bazında ele alındığında, nüfus büyüklükleri, yoğunlukları, gelişme hızları, nüfusun sosyo-ekonomik yapısı bakımından tam bir koşutluk olmadığı görülür.

Metropol içindeki merkezi iş alanlarını kapsayan ilçelerin nüfus yapıları ile gelişme eğilimleri yüksek olan ilçelerdeki nüfus yapısı birbirinden farklılık gösterir.

Yoğun bir yerleşime sahip olan Beyoğlu metropolün en yoğun yerleşimlerindenidir. 1985 verilerine göre nüfus büyüklüğü açısından ilk 10 ilçe arasında 1. sıradadır. Yoğunluk açısından 6.dır.

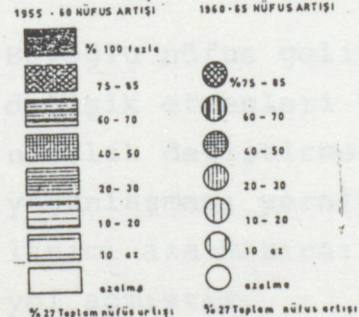
İstanbul metropoliten alanında ilçelerin tarihsel süreç içinde nüfus gelişimlerinde Beyoğlu nüfus yoğunluğu ve gelişme hızı olarak ön sıralarda yer almıştır. Nüfus yapısı

Harita 11. Metropoliten Alan Şehirleşme Kesimi Bucaklarında

Harita 10. Metropoliten Alan Şehirleşme Kesimi Bucaklarında
İskân Alanı Yoğunluklar, 1965.

Kaynak: Mimarlık 70/5.

Yüz Ölçüm: 20 km²

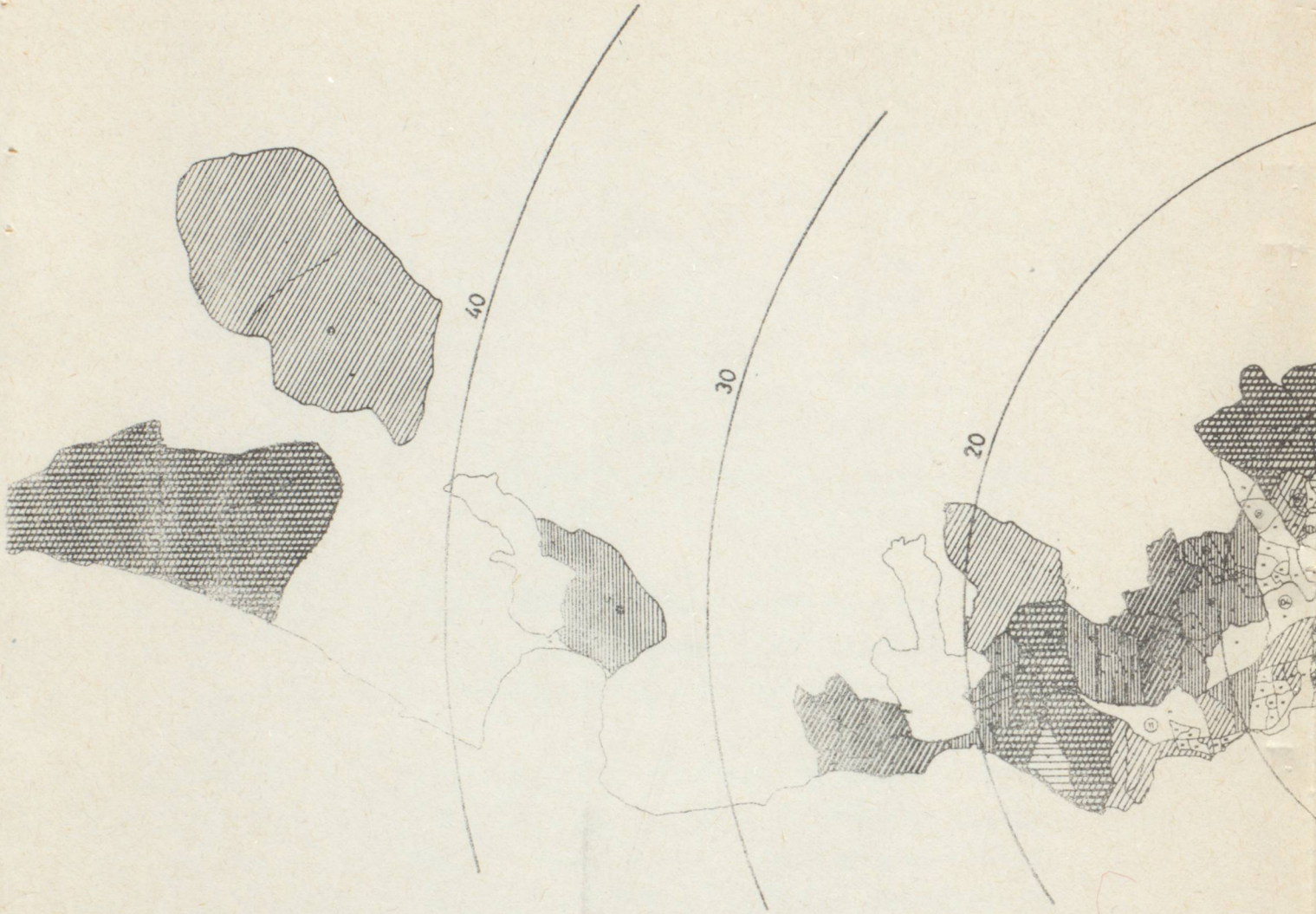
Nüfus	1927	302.887
	1935	235.051
	1940	247.252
	1945	257.061
	1950	279.288
	1955	208.158
	1960	216.425
	1965	218.985
	1970	225.850
	1975	231.000
	1980	223.360
	1985	245.999

Diğer ilçelere göre Beyoğlu, nüfus potansiyeli bakımından inişli çıkışlı bir karakter göstermektedir. 1950 ile 1980 arasında nüfusu mutlak olarak azalan tek ilçe Beyoğlu'dur.

Beyoğlu nüfus gelişiminin durması ve nüfus kaybetmesinde değişik etmenleri vardır. İlçenin sosyo-ekonomik yapısının nitelik değiştirmesi ile eğlence ve alış-veriş merkezinin yoğunlaşması yeraltı dünyasının buraya yerleşmesi konut kullanımı azalmasına; düşük gelir grubunun konutlara gelmesine yol açmıştır.

İdari bölünüş olarak bugünkü Beyoğlu ilçesinin merkez bucağından başka Kasımpaşa, Karaköy, Hasköy ve Taksim olmak üzere 5 bucağı vardır. Tophane, Fındıklı, Kabataş ve Cihangir tarih boyunca gelişme gösteren önemli semtler olmuşlardır. Diğer semtleri Tepebaşı, Galatasaray, Sıraselviler, Gümüşsuyu, Sütlüce, Hasbahçe ve Halıcıoğlu'dur.

Diğer semtleri Tepebaşı, Galatasaray, Sıraserviler, Gümüşsuyu, Sütlüce, Hasbahçe ve Halıcıoğlu'dur.

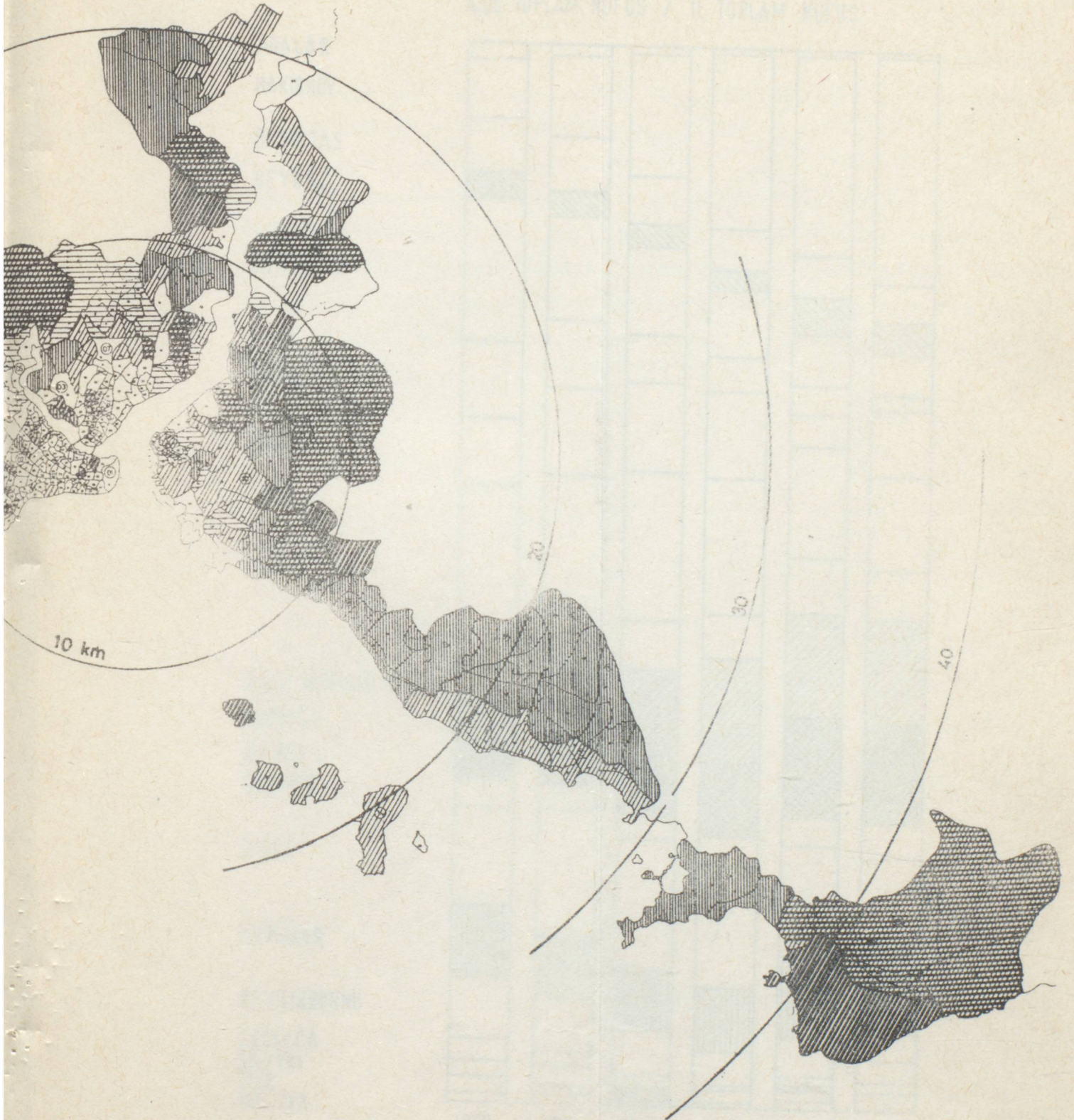
İSTANBUL KENTSEL YOĞUNLUK BÖLGESİNDE DEMOGRAFİK YAPI DEĞİŞİMİ

0 1 2 5km

	NÜFUS KAYBEDEN ALAN		30.01-60.00% NÜFUS ARTIŞI
	0.00-10.00% NÜFUS ARTIŞI		60.01-100.00% NÜFUS ARTIŞI
	10.01-30.00% NÜFUS ARTIŞI		100.01- + % NÜFUS ARTIŞI

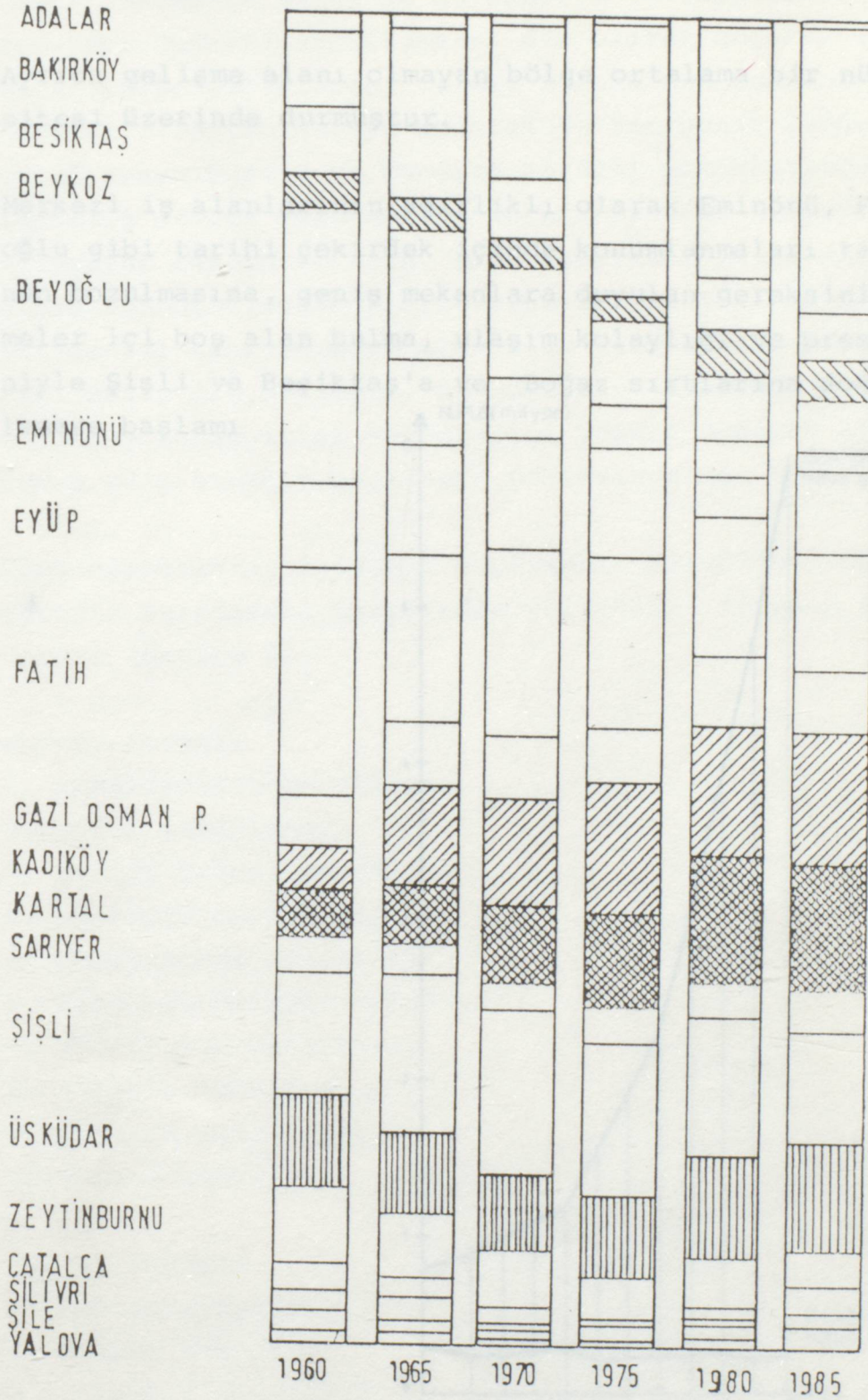
Harita 9. İstanbul Kentsel Yoğunluk Bölgesinde Demografik Yapı Değişimi

KAYNAK: CENGİZ, Hüseyin, Ekonomik İşlevlerin Büyük Şehirsel Merkezlerde
Desantralizasyon Olguları, Doktora Tezi, Y.Ü. İstanbul, 1984.

İSTANBUL İLÇE NÜFUSLARININ İL NÜFUSUNDAN ALDIKLARI
PAYLAR (1960 - 1985)

İLÇE TOPLAM NÜFUS / İL TOPLAM NÜFUS

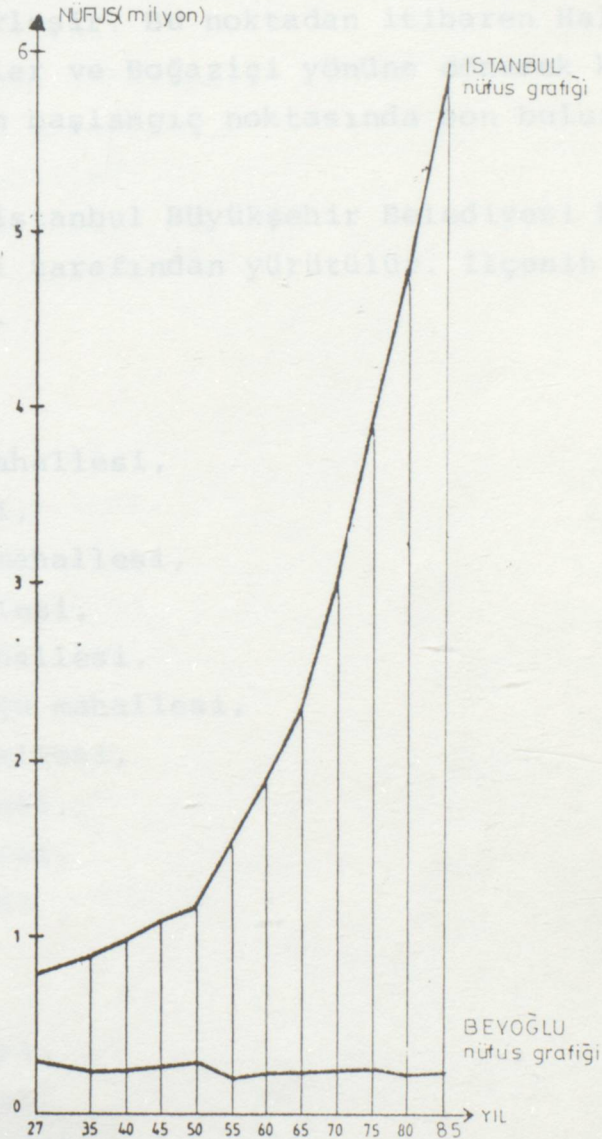

Şekil 2

bakımından İstanbul'dan değişik bir yapı içinde bulunmur. 1970'li yıllardan itibaren değişen nüfus yapısı, İstanbul ile olan farklılığı ortadan kalkmıştır.

Ayrıca gelişme alanı olmayan bölge ortalama bir nüfus kapasitesi üzerinde durmuştur.

Merkezi iş alanlarının ağırlıklı olarak Eminönü, Fatih, Beyoğlu gibi tarihi çekirdek içinde konumlanmaları tarihi dokunun bozulmasına, geniş mekanlara duyulan gereksinim, yerleşmeler içi boş alan bulma, ulaşım kolaylığı ve prestij nedeniyle Şişli ve Beşiktaş'a ve Boğaz sırtlarına doğru genişlemeye başlamı

Şekil 1. İstanbul ve Beyoğlu Nüfus Hareketleri

İdari Sınırlar: Dolmabahçe önündeki şehir girişinden başlayarak cami içerde kalmak üzere Beşiktaş yönüne izleyerek Kadırgalar Caddesine girer ve bu caddeyi takiben Asker Ocağı Caddesinden Cumhuriyet Caddesini dik olarak geçerek Yedikuyular ve Nizamiye Caddelerini izler. Taksim ana çeşmesine varır. Buradan itibaren kuzeye dönerek ve Yenişehir Caddesini izleyerek Kasan Hurşit ve Mandıra meydanı sokaklarından geçip Kurtuluş otobüs terminaline varır. Buradan Ateşböceği yolunu izleyerek Baruthane içte, tapa fabrikası ve telsiz istasyonu dışta kalmak üzere bunların sınırlarını takiben Kırkağaç dışından Fil köprüsüne ve oradan da Silahtarağa köprüsüne gelir. Haliç ile birleşir. Bu noktadan itibaren Haliç sahilini Galata yönünde izler ve Boğaziçi yönüne dönerek kıyı boyunca devam edip sınırın başlangıç noktasında son bulur.

7. Mıyınada mahallesi

İlçe hizmetleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki Beyoğlu Belediyesi tarafından yürütülür. İlçenin 41 mahallesi vardır (Harita 2).

Kasımpaşa Bucağı

Merkez Bucağı:

1. Asmalımescit mahallesi,
2. Çukur mahallesi,
3. Evliya Çelebi mahallesi,
4. Firizağa mahallesi,
5. Hüseyin Ağa mahallesi,
6. Kalyoncu Kulluğu mahallesi,
7. Kamerhatun mahallesi,
8. Kuloğlu mahallesi,
9. Şahkulu mahallesi,
10. Tomtom mahallesi

Taksim Bucağı:

1. Bostan mahallesi,
2. Bülbül mahallesi,
3. Cihangir mahallesi,
4. Gümüşsuyu mahallesi,

5. Hacı Ahmet mahallesi,
 6. Kâtip Mustafa mahallesi,
 7. Kocatepe mahallesi,
 8. Şehir Muhtar mahallesi,
 9. Yenişehir mahallesi,
- Karaköy Bucağı

1. Arap Cami mahallesi,
2. Bereketzade mahallesi,
3. Emekyemez mahallesi,
4. Hacı Mimi mahallesi,
5. Kemankeş Mustafa mahallesi,
6. Kılıç Ali Paşa mahallesi,
7. Müeyyetzade mahallesi,
8. Ömer Avni mahallesi,
9. Pürtelâş mahallesi.

Kasımpaşa Bucağı

1. Bedrettin mahallesi,
2. Camii kebir mahallesi,
3. Çatmamescit mahallesi,
4. Hacı Hüsrec mahallesi,
5. Kadı Mehmet mahallesi,
6. Kaptanpaşa mahallesi,
7. Kulaksız mahallesi,
8. Küçükpiyale mahallesi,
9. Sururi mahallesi,
10. Yahyakâhya mahallesi.

Hasköy Bucağı

1. Keçicipiri mahallesi,
2. Piri Paşa mahallesi,
3. Sötlüce mahallesi.

4.4. XIX. YÜZYIL ÖNCESİ BEYOĞLUNUN SOSYO EKONOMİK VE FİZİKSEL GELİŞİM VE DEĞİŞİM BOYUTLARI

4.4.1. Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Gelişimi

İstanbul'un fethinden sonra İstanbul bütününde nüfusta bir artış görülmüştür. Trakya'dan Balkanlar'dan, Anadolu'dan müslüman ve gayrimüslim halk kente gelip yerleştirilmiştir. 1477 yılında İstanbul bütününde yapılan sayımda;

8951 Türk,
3151 Rum
1647 Yahudi,
756 Ermeni,
398 Diğer etnik gruplara ait hane tesbit edilmiştir.

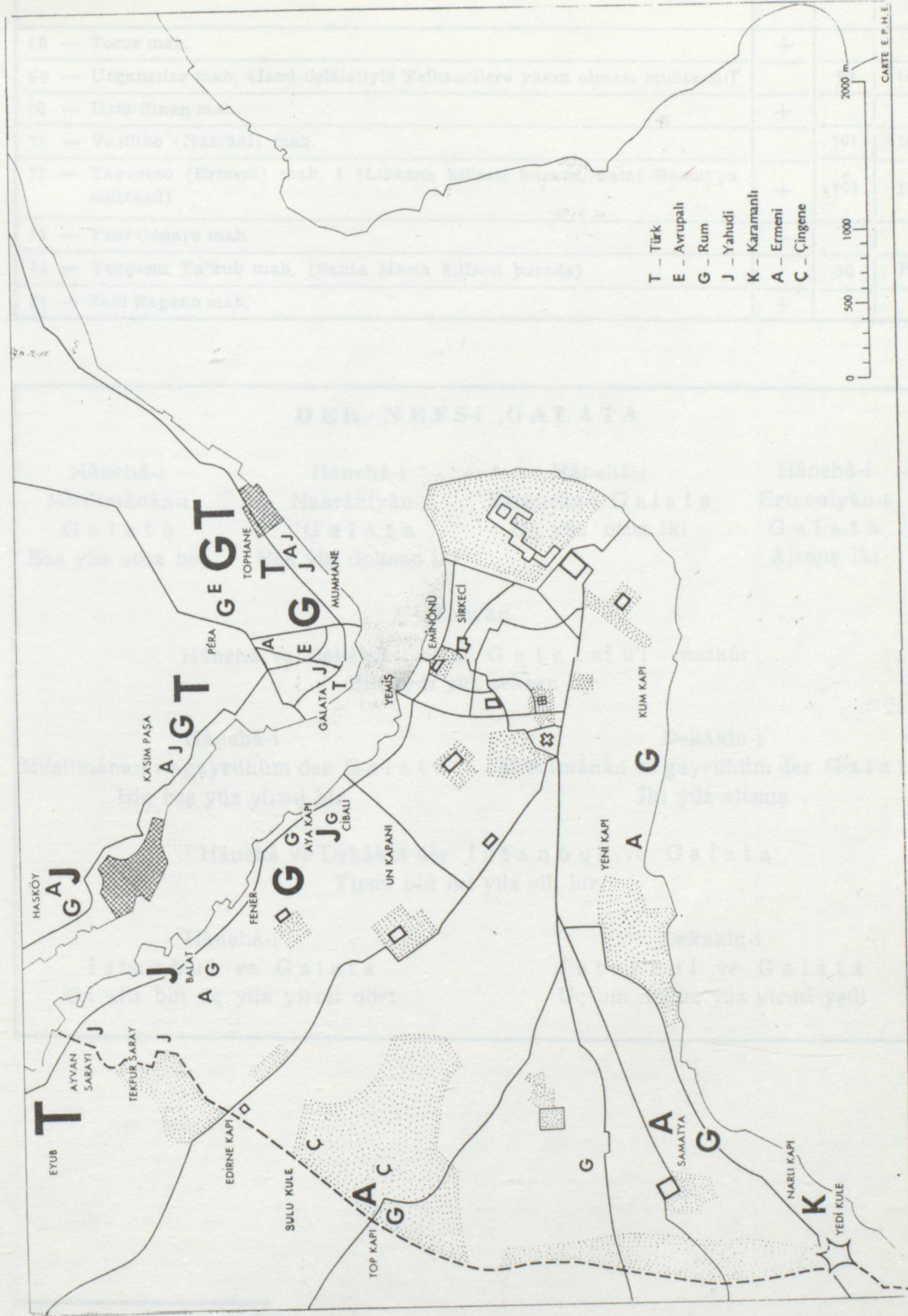
Galata'da ise

335 Türk,
572 Rum,
332 Frenk,

62 Ermeni ailesi ve dükkan olduğu Topkapı Sarayındaki bir belgeden anlaşılmaktadır. Ortalama olarak hane başına 5 kişi alınırsa, 15 yüzyıl sonlarında 81620 kişi yaşamaktadır. Buna saray mensupları, askerler, medreselerdeki nüfus ilave edilirse, 100.000 dolayında nüfus olduğu söylenebilir.

Fatih dönemi sonlarında kent nüfusu 182 mahalle ünitesiydi. Bu sayı 16. yüzyıl ortalarında 292 mahalle ve 12 cemaate ulaşmış, 17 yüzyıl sonlarında ise, 253 müslüman ve 24 gayrimüslim olmak üzere 277 mahalle sayılmıştır. 1461 de Fatih Sultan Mehmet bir kısım Rum'u Galata'ya, 1492 'de İspanya'da son islam kenti Gırnata'nın İspanyolların geline geçmesiyle Yahudi ve Müslüman toplumun Galata'ya yerleştirildiği bilinmektedir.

İstanbul'un nüfusundan çoğaltılan gayrimüslim nüfusunu 16. yüzyılda, Rumlar, Ermeniler, Galta Frenkleri ve Galata Rumlarından oluşmaktaydı.

Harita 12. İstanbul'da Gayri Müslüm Nüfusun Dağılışı

Kaynak: Matran, R., 17.Yüzyılın İkinci Yarısında
İstanbul, Kurumsal İktisadi, Toplumsal
Tarih Denemesi, Ankara, V Yayınları, 1986

GALATA SEMTİ MAHALLELERİ	I Vakf.	II Vakf.	III Vakf.
68 — Toroz mah.	+		
69 — Urgancılar mah. (İsmi delâletiyle Yelkencilere yakın olması muhtemeldir)		90	188
70 — Usta Sinan mah.	+		
71 — Vasiliko (Nasrânî) mah.		101	209
72 — Yagomno (Ermeni) mah. 1 (Likosna kilisesi burada, Saint Bénéoit'ya muttasıl)	+	103	213
73 — Yanı Gonaro mah.	+		
74 — Yekçeşm Ya'kub mah. (Santa Maria kilisesi burada)		90	195
75 — Zani Bagano mah.	+		

DER NEFSİ GALATA

Hânehâ-i	Hânehâ-i	Hânehâ-i	Hânehâ-i
Müslimânân-ı	Nasrâniyân-ı	Efrecân-ı	Ermeniyân-ı
Galata	Galata	Üç yüz otuz iki	Galata
Beş yüz otuz beş	Beş yüz doksan iki		Altmış iki
Cem'an			
Hânehâ ve Dekâkin-i nefsi Galata at ü'l - mezkûr			
Bin yedi yüz seksen bir			
Hânehâ-i	Dekâkin-i		
Müslimânân ve gayrühüm der Galata	Müslimânân ve gayrühüm der Galata		
Bin beş yüz yirmi bir	İki yüz altmış		
Hânehâ ve Dekâkin der İstanbul ve Galata			
Yirmi bin iki yüz elli bir			
Hânehâ-i	Dekâkin-i		
İstanbul ve Galata	İstanbul ve Galata		
On altı bin üç yüz yirmi dört	Üç bin dokuz yüz yirmi yedi		

.Ayverdi, Fatih Devrinde İstanbul Mahalleleri, s.67-69.

GALATA SEMTİ MAHALLELERİ		I Vakf.	II Vakf.	III Vakf.
1	— Abayıcı Hacı İlyas mah.		111	227
2	— Abdi Fakıyh Ankaravî mescidi mah. (Kürkçü Kapısına yakın, Ay.-33)		89	187
3	— Alaperde mah. (Aya Yorgi - Saint George kilisesi bu mahallede)		102	221
4	— Andon Oknale (Nasrâni) mah.		106	219
5	— Artabilmez mah.		91	190
6	— Ases Mehmed mah.		110	223
7	— Bâli Reis mah.		89	187
8	— Başçı Ahi (Revvâs) mah.		91	189
9	— Berber Mihaî (Nasrâni) mah. (Karaköy mahallelerinden)		106	217
10	— Bereket-Zâde mescidi mah. (Mescid yıkılmıştır, el'an aynı namıdır, Kulenin altında, yamaktadır.)			
11	— Câmî' mah. (Karaköy köprüsü - baş tarafı)		78	95
12	— Deli Mihaî, Kalafatçılar reisi mah. (Saint Bénéoit'ya muttasıl)	+	103	212
13	— Ermeniler mah. (Saint Bénéoit'nın şarkında)		107	220
14	— Ermeni Ekmekçi Andrea mah. (Ermeni kilisesi bu mahallededir)		103	214
15	— Ermeni Fenavîç (Nasrâni) mah.		91	191
16	— Ermeni Hoca Ker mah.		107	221
17	— Ermeni Şâdi Beg mah. (Saint Bénéoit'ya muttasıl)		108	222
18	— Esbihar mah.	+		
19	— Eski Lonca mah. (Kürkçü Kapısı yakınları - Ankaralı Abdi Fakıyh mahallesine muttasıl, Santane kilisesi burada)		95	198
20	— Frenk Agabi mah. (Karaköy Kapısı yanında)		97	200
21	— Frenk Agrifo mah.		95	198
22	— Frenk Andon Mansûr mah.		92	193
23	— Frenk Batışto (Babtist) (Sabuncu) mah. (Yenicâmi' civârında)		86	180
24	— Frenk Karlo mah.		95	197
25	— Frenk Kapâni Fikron mah.		96	199
26	— Frenk kuyumcu Dominiko mah. (Santane-Sainte Anne kilisesine muttasıl)		94	196
27	— Frenk Baris mah.		96	200
28	— Frenk Petrofros mah. (Petro Frossi?)		93	195
29	— Gurbali mah.	+		
30	— Hacı A'ver mescidi mah. (Azebler Kapısı şimalî, İç Kale haricinde. 922 de mevcut, mescid yıkılmıştır, yeri ma'lûmdur)		89	186
31	— Hacı Hamza menzil beyi mah. (İskele Kapısı yanında)	+	78	167
32	— Hammal Pandazi mah.	+		
33	— Hamamcı Hacı Mübârek mah. (Tophâne Kapısı ile Hamamı arasında)		107	220
34	— Iskandil Kasım Reis mah. (Ankaralı Abdi mülkine muttasıl)		89	187

GALATA SEMTİ MAHALLELERİ		I Vakf.	II Vakf.	III Vakf.
35 —	İskender Kethüdâ mah. (Sanzani-Saint Jean kilisesine muttasıl, hamam ile mahdûd)		104	215
36 —	Kalafatçılar Reisi Kestine mah. (Ermeni kilisesine, Psanle mahallesine muttasıl)		105	216
37 —	Kalafatçı nasrânî Psanle mah. (Ermeni kilisesi burada)		104	215
38 —	Kal'a-i Cedîde mah. (Büyük Kule)		90	139
39 —	Kapıcı İlyas mah. (Kal'e cidârına muttasıl)		109	223
40 —	Kaptan merhûm eski İbrahim Paşa mah. (Kal'e cidârına muttasıl)		86	181
41 —	Karaköy Çarşısı mah. (Liman ile mahdud. Domuz sokağı başındaki Kastlonse kilisesi burada)	+	98	203
42 —	Kemâl Reis mah.		87	182
43 —	Korne (Nasrânî) Mah.		94	196
44 —	Kiryazi mah.	+		
45 —	Kosta Koperye (Nasrânî-Ekmekci) mah. (Saint Jean kilisesi bu mahalde, Kenise-i Sultaniye denilen münakkaş kilise)		102	210
46 —	Kûmiler mah. (Kasablar ma'nasına)		82	174
47 —	Kürkçü Hızır (Ferrâ) mah. (İsmi delâletıyla muhtemilen Kürkçü Kapısında)		87	183
48 —	Lonca mah. (İskele Kapısı yakınında)	+	79	168
49 —	Limon mah.	+		
50 —	Luiz Laberde (Laviz) mah.	+		
51 —	Manol Duranço mah.		106	218
52 —	Makremeci mah.		92	193
53 —	Manolverdi (Ermeni) mah. (Ermeniler semtinde olması muhtemil)		100	207
54 —	Marko Bahçesi mah.	+		
55 —	Melek Hâtûn mah. (Kal'e içinde)		89	186
56 —	Meyhânecl Manol (Hammâr) mah.	+		
57 —	Midillili Zozî mah. (Ermeniler kilisesi burada)		104	214
58 —	Okçu Mûsâ mescidi mah. (Okcu Mûsâ tramvay caddesinde 922 de mevcut. Şimdi Bereket-Zâde mahallesi içindedir. Mescidi namaza açıktır. Hd. II-35,M-27			
59 —	Papazoğlu mah.		108	221
60 —	Rafotağırfire mah.	+		
61 —	San Benito mah. (Saint Bénéolt'ya muttasıl)		107	221
62 —	Sepetci (Nasrânî) Yorgi mah.		106	218
63 —	Silâhi Hammaloğlu Mehmed mah.		110	225
64 —	Süleyman Nahhâs mah. (Perşembe Pazarında el'an Bakırcılar sokağı vardır; mahalle de orada olacaktır.		78.	95
65 —	Şehsüvar mescidi mah. (Hendek üstünde Hd. II-35,M-27, 922 de mevcut. Şimdi Bereket-Zâde mahallesindedir. Mescidi namaza açıktır.			
66 —	Şemsüddin-ül Müslim mah.	+		
67 —	Tanrıvermiş Ağa mah.		90	188

Kapitülasyon ayrıcalıklarıyla korunan katolik kiliseleri sadece Galata'da bulunuyordu. Frenklerin burada oturmasına izin verilmesi, Halkın kökeni ve ilişkileri açısından önemlidir. Bu sayede Avrupa ile ilişkileri açısından önemlidir. Bu sayede Avrupa ile ilişkileri artmış, batılılaşma sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

Ömer Lütfi Berkan'a göre 1478 sayımında nüfusu 1520-1535 arasında 80.000 hane ile, 400.000 yükselerek, dünyanın en büyük kenti haline gelmiştir. Paris nüfusunun iki, Venedik nüfusunun be katı olduğunu belirten A.Veber'de, İstanbul'un 16. yüzyıl boyunca "Dünya Kenti" olduğunu doğrulamaktadır. 17. yüzyılda Paris'ten sonra ikinciliğe, 19. yüzyılda beşinciliğe düşmüştür. Bu nüfusun % 75'i sur içinde % 15'i Galata ve Eyüp'te, % 10'u ise Üsküdar ve Boğaziçi'nde bulunduğunu E.H. Ayverdi belirtmektedir.

4.4.2. Ekonomik Yapının Özellikleri, İstanbul İçindeki Yeri ve Değişimi

Galata Bizans devrinde Bizans'tan ayrı bir devletti. Galata'ya hakim olan Cenevizlilerdi. Cenevizliler ise deniz üstün - lükleri, eski dünyanın en güçlü tüccarıydılar. Akdeniz ve Karadeniz'de bu ticaretleri yürüten ve gözeten yüzlerce koloni kurmuşlardı. Galata ve Bizans devrinde kurulmuş kolonilerin en büyüğü ve aktif olanıydı.

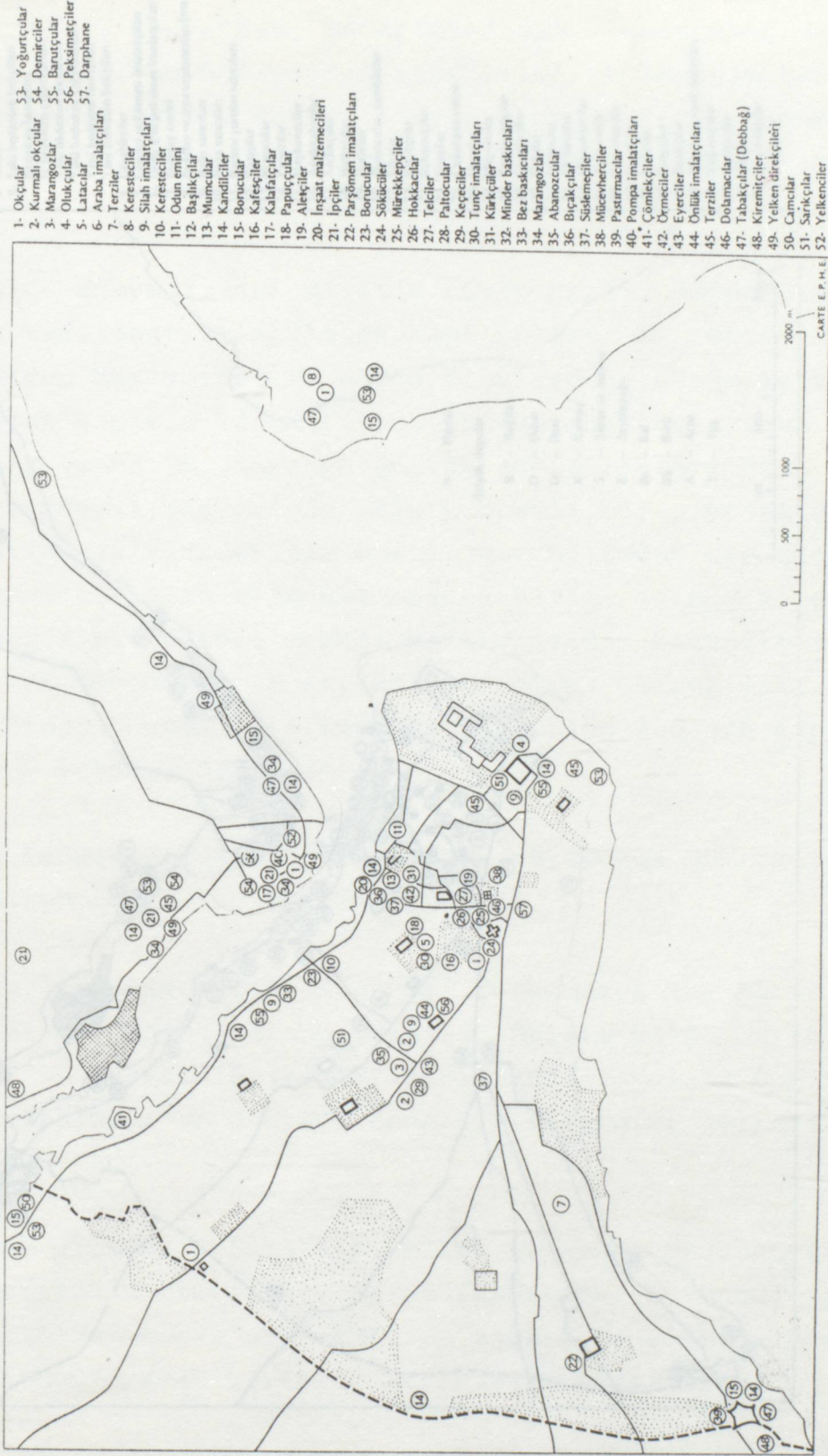
Bu özelliğinden dolayı toptancı ticaret merkezi ise Beyoğlu'nu dinlenme, eğlence, iskan bölgesi yapmıştır.

10. 11. yüzyıllarda Bizans içinde yabancıların etkinlikleri artıyordu. Bu oluşum Galata'yı hareketli kozmopolit bir liman kentine dönüşümünü hızlandırmıştır. 1160-1178 yılları arasında Galata'yı gezen Yahudi tüccar Bünyamin Tudela, Galata'da yaşayan halkın büyük bir çoğunluğunun yahudi olduğunu yazmaktadır.

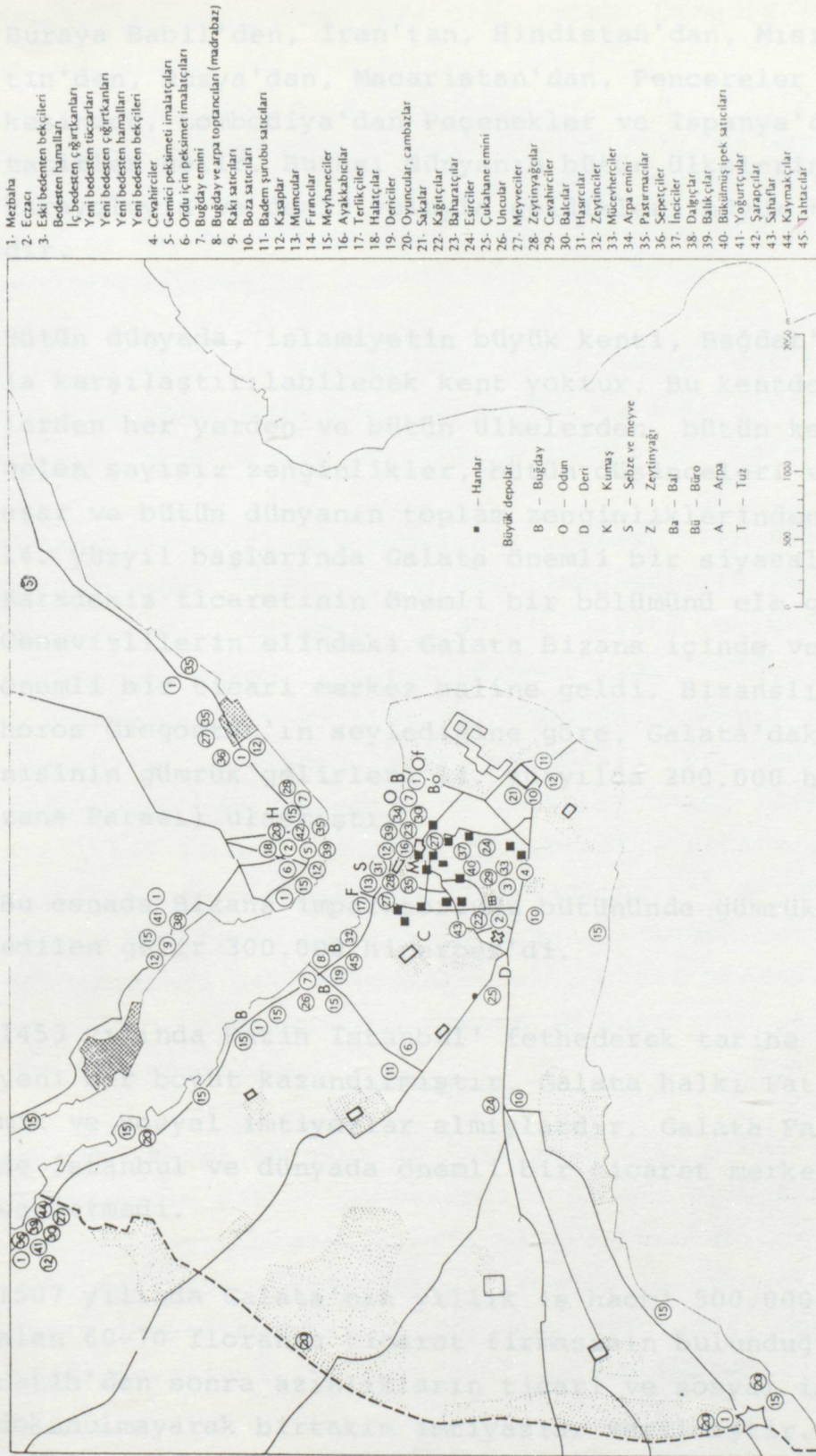
Harita 13. Başlıca Dolaşım Eksenleri Ticari Alanlar .

Başlıca Binalar, Mantran, R., 17. yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul

Harita 14. İmalatçı ve Zanaatkar Esnafın Yerleri,

Montran, R., 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul

Harita 15. Tüccar ve Toptancı Esnafın Yeri,
Matran, R. 17.Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul

Buraya Babil'den, İran'tan, Hindistan'dan, Mısır'dan, Filistin'den, Rusya'dan, Macaristan'dan, Pencereleler ve Hazar ülkesinden, Lombodiya'dan Peçenekler ve İspanya'dan her türlü tacirler gelir. Burası dünyanın bütün ülkelerinden tacirlerin karayoluyla ve deniz yoluyla geldikleri büyük ticaret kentidir.

Bütün dünyada, İslamiyetin büyük kenti, Bağdat'tan başka onunla karşılaştırılabilir kent yoktur. Bu kentde bütün devletlerden her yerden ve bütün ülkelerden, bütün kentlerden akıp gelen sayısız zenginlikler, bütün düşünceleri ve hayal gücünü aşar ve bütün dünyanın toplam zenginliklerinden

14. yüzyıl başlarında Galata önemli bir siyasal güç olmuş, Karadeniz ticaretinin önemli bir bölümünü ele geçirmiştir. Cenevizlilerin elindeki Galata Bizans içinde ve dünya da önemli bir ticari merkez haline geldi. Bizanslı tarihçi Nikaphoros Gregostan'ın söylediğine göre, Galata'daki Ceneviz kolonisinin gümrük gelirleri 14. yüzyılda 200.000 hiperper'e (Bizans Parası) ulaşmıştır.

Bu esnada Bizans imparatorluğu bütününde gümrüklerden elde edilen gelir 300.000 hiperper'di.

1453 yılında Fatih İstanbul'ı fethederek tarihe ve Galata'ya yeni bir boyut kazandırmıştır. Galata halkı Fatih'den ekonomik ve sosyal imtiyazlar almışlardır. Galata Fatih devrinde de İstanbul ve dünyada önemli bir ticaret merkezi konumunu kaybetmedi.

1507 yılında Galata'nın yıllık iş hacmi 500.000-600.000 dekar alan 60-70 floransa ticaret firmasının bulunduğu söylenir. Fatih'den sonra azınlıkların ticari ve sosyal işlevlerine dokunulmayarak birtakım imtiyazlar verilmiştir.

Bu işleri sürdüren Venedik'li, Floransa'lı, Mersilya'lı, Cenevralılara daha sonra Fransız ve Hollanda'lılar katılmıştır.

Türklerin yabancı mallara olan talebi Osmanlı yöneticilerin zengin oluşu, nüfusun sürekli artışı, ithal mallara olan ilgi, ticari işlevin ve azınlıklarla olan etkileşimi artırmıştır. Doğu Akdeniz'in siyasal birlik altında bulunması, Uzakdoğu Pazarlarının İspanyol ve Portekizlilerin tekelinde oluşu Batı Avrupa ülkelerinin, Doğu Akdeniz ticaretinde etkin konuma getirmiştir.

Batının ekonomik etkisi önce Hristiyan azınlıklar, sonra yahudiler, Türklerin üzerine uzanan siyasal bir etkiyle birleşmiştir. Türk pazarı batılılara önemli bir hareket sağlamıştır.

Çanakkale boğazından Karadeniz'e kadar olan kesimde en uygun yerde oluşan, Haliç ve Galata limanları, ticaret, sanayi ve küçük sanayi, eğlence, işlevinin Galata ve çevresinde yoğunlaşmasında etken olmuştur. Ticari liman Haliç'in iki kıyısında uzanmaktadır. Karaköy ve Tophane, Avrupalılar, İngilizler, Fransızlar, Hollanda'lılar, Venedikli'ler, Cenevizli'ler bu iskelelere uğramaktadır. Bu limanlar ihracat limanından daha çok ithal limanı olarak gözükmektedir. Galata bölgesi gelen ürünlerin depolandığı ve pazarlandığı yer görünümündedir. Galata özellikle Frenklerin limanını temsil etmektedir. Haliç bölgesindeki gemi sanayii ve buna bağlı olarak, yan üretim ve teknik malzemelerini üreten ve satışının yapıldığı yer olarak gözlenmektedir.

Galata imkanı ithalat ve ihracat limanı olup, iase limanı olmamasıyla dikkat çekmektedir. Galata bölgesinde ticaret işlevinden ayrı olarak, resmi olmayan bankacılık işlevini de yürütmekteydi. Uluslararası ticaret işlevindeki ürünler, yün, deri, tabakalaşmamış deriyi kapsamaktadır. Mamül mal veya dönüşmüş mala ilişkin ihracat görülmemektedir.

Galata'nın ticari işlevi İstanbul'un ticari işlevinden farklıdır. Galata ticaretinin kendi yasaları, kendi gelenek ve adetleri vardır.

4.4.3. Bizans'tan Osmanlıya Yönetim Özellikleri ve Değişimi

79

Azınlık ve Yabancı toplumun yoğun olduğu Galata'da ticari işlevin etken olduğu gözlerin Galata bölgesinde 3080 dükkan, 8 çarşı, 1 yağ pazarı, 1 bedesten deniz kıyısına yerleşmiş dünyada olabilecek en güzel bir balıkhane bulunmaktadır.

birinci derece kadı ve Muhtesip denilen Belediye emir ve ya- Dükkan sahiplerinin çoğu Rum ve Frenk'tir. Meslek grupları tüccarlar, zenaatçılar, marangozlar, kalafatçılar, gruplar halinde birbirinden ayrılmaktadır.

Meyhaneler çoğunlukla Rumlar tarafından işletilmektedir. S- Saticıların Ermeni, aracılardan ise Yahudi'lerdir. Liman şehri olması, denizciliğe ilişkin bütün meslekleri bünyesinde toplamıştır. Galata Kulesi çevresi Yahudi simsarlarını etrafına toplamıştır. Galata antredepolar, çarşılar, bedestenler ve gümrüğün bulunduğu kentsel fonksiyonlarla yoğun bir yerleşim alanıdır.

vakıflar ile yapılmıştır. Vakıflar hayırsızlar vatanlar, hükümdarlar eşleri ve çocukları tarafından kurulmuşlardır. Vakıf gelirleri padişahların veya kişilerin kendi tabiiatlarından yapılır.

vakıf sisteminin faydası ise hizmetlerin belediye ve hükümete yok olmadan kişiler tarafından yapılması ve vakıf bundan fayda

4.4.3. Bizans'tan Osmanlıya Yönetim Özellikleri ve Değişimi

Tanzimat öncesi şehir yönetimi belediyeçilik sisteminden farklı bir sisteme dayanıyordu. Şehirlerin idare şekli "Ferdiyet" üzerine kurulmuştur. Osmanlı teşkilatında Vilayetlerde birinci derece kadı ve Muhtesip denilen Belediye emir ve yasaklarını yürütme görevi olan kişiler tarafından yapılırdı. Belediye sisteminin yerine Vakıflar vardı. Vakıf usulü ile idare edilirdi. Tanzimattan önceki belediye sisteminin benzeri başka yerlerde bulunmayacak tarzda bir ikilik göstermektedir. Tanzimattan önce imparatorluk belediye işlevini kendi üzerine almamıştır. İmparatorluk içindeki yaşayanları buralarda serbest bırakmıştır. Fakat bunlarda işlem alan ve işlem almayan diyi iki gruba ayırmıştır.

İslâmların belediye işlerini ferde, islâm olmayanların belediye işlerini cemaate gördürmüştür. Ferdiyat usulünün işlerliği Vakıflar ile yapılmıştır. Vakıflar hayırsever vatandaşlar, hükümdarlar eşleri ve çocukları tarafından kurulmuşlardır. Vakfın gelirleri padişahların veya kişilerin kendi tahsisatlarından yapılırdı.

Vakıf sisteminin faydası ise hizmetlerin belediye ve hükümete yük olmadan kişiler tarafından yapılması ve halkın bundan fayda

sağlamasıdır. Vakfiyeler kadılık olan mahkeme siciline geçmekle resmiyet kazanırdı. Vakfiyelerin koyduğu semtler kesinlikle değiştirilemez, harfiyen yerine getirilirdi. Şehirlerin yönetimini de kadı denilen memurlar tarafından yapılıyordu. Kadı Arap dilinde hekim anlamındadır. Tanzimat - tan önce şehirlerin yönetiminde hüküm süren kadılar hükümet ve belediye işlevlerinin yerine getirilmesinde sorumlu kişilerdi.

İstanbul bütününde ve Galata bölgesinde yerel yönetimler için, Fatih Sultan Mehmet azınlıkları çeşitli imtiyazlar vermişti. Fatih Rumları şu üç imtiyacı vermişti. Kiliseleri camiye çevrilmeyecek. Evlilik ölüm ve diğer örf ve gelenekleri Rum klisesi usul ve kaidelerine göre yapılacaktı. Fatih'in yine o günlerde Galata mahalesi için verdiği amenne-
menin metninin içeriği Hamamın ifadesine göre İstanbul bütününde ve Galata'da azınlıklara Osmanlı hükümeti çeşitli ayrıcalıklar vermiştir. Azınlıkların dillerine, dinlerine, kiliselerine, havralarına, okullarına, hastahanelerine, medeni hallerine yeni, evlenme, boşanma, doğum, ölüm gibi işlerine karışılmıyordu. İmparatorluk azınlıkları işlemlerden ayrı yerde oturmağa ayrı kıyafette dolaşmaya zorunlu tutmuş, ordu azınlıkları orduya ve hükümet dairelerine almamışlardır.

1850'li yıllarda İstanbul'a gelen Seyyahlar şehrin bakımsızlığı ve hizmetler yönünden yetersiz olduğunu vurgulamışlardı. Batıda yerel yönetimler ve bunların işlevini ise yürürlüğünü bilen Galata bölgesindeki azınlıklardan bu sistem hakkında araştırma yapmaları istendi. Bunun için bir komisyon kuruldu. Komisyonun hükümete önerileri şunlardı.

- Kaldırımların, lağım ve su yollarının yapılması,
- Sokakların temizlenmesi,
- Sokakların temini,
- Sokakların mümkün olduğu kadar genişletilmesi,

- Bu işlerin yapılması için halktan, belediye için vergi alınması,
- Belediye kanun ve nizamlarını tatbiken komisyonunun memur edilmesi.

Bu komisyon toplandığı zaman İstanbul'da bir "şehremaneti" teşkil olunmuştur.

Şehremanenin görevi Esnaf işine bakmak ve bazı şeylere narh koymaktır.

1857 senesinde İstanbul'un Galata ve Beyoğlu semtlerinde Numune dairesi altında daire açıldı. Bu dairenin kanununu ve teşkilatını İstanbul'da bulunan Avrupa'da yaşamış olan azınlıklar tarafından yapıldı. Bu teşkilatlanmalardan ve kanunlara Fransız'lar teşkilat ve kanunlarından uyarlamalarla yapılmıştır. Numune dairesi 10 sene içinde birçok etkili ve Galata bütününde faydalı işler yapmışlardır. Bu dönem içinde Galatada şu işler yapılmıştır.

- Beyoğlu bölgesinin kadastrosu yapıldı.
- Galata ve Beyoğlu bölgesindeki gayrimüslüm mezarlıkları şehir dışına taşındı. Gayrimüslimler için sıhhi mezarlıklar yapıldı. İki belediye bahçesi yapıldı, iki hastane açıldı.
- Yollar genişletildi, kaldırımlar döşetildi.
- Altyapı işlerine girişildi. Sokaklara havagazı ile aydınlatıldı. Kargir belediye binası yapıldı ve Kargire bina yapılmasına teşvik edildi.

4.5. XIX. YÜZYIL SONU VE XX. YÜZYIL İÇİNDEKİ BEYOĞLU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE FİZİKSEL YAPISI VE DEĞİŞİM SÜREÇLERİ

4.5.1. Nüfusun Sosyal Özellikleri ve Değişim Boyutları

Azinlıklar ve Yabancı toplum İstanbul'da özellikle Galata, Beyoğlu'nda yoğunlaşmıştır. Azınlık ve yabancı toplumun, ticari, kültürel, mekansal, fiziksel olarak özellikle Beyoğlu'nun gelişmesinde ve bu işlevlerin oluşmasında katkıları yüksek boyuttadır. Kozmopoliten bir yapıya sahip olan Beyoğlu nüfusunun tarihsel süreç içinde büyük bir kesimi oluşturmuştur. İstanbul'un nüfusu 1917'de 1.300.000'e ulaşmış ve Avrupa'nın 10.uncu büyük kenti olmuştur. Nüfusun sosyal analizinde azınlık ve müslüman dağılımı şöyledir:

İslam	762.902
Rum	193.150
Ermeni	104.856
Yahudi	59.253
Latin	3.390
Rus-Bulgar	4.782
Güldani-Süryani:	1250
Protestan	70

Nüfusun bu kozmopolit yapısı bölgesine yabancılaştırmış tek büyük ticaret kentlerinin ortak özelliği olarak İstanbul'da belirmektedir.

1925-1296 Türkiye Cumhuriyeti devlet salnamesinde, o dönemde İstanbul'dan ayrı bir vilayet olan Beyoğlu'nun toplam 305.577 olan nüfusu içinde 148.070 Türk ve İslam, 82.371 Rum, 24.043 Ermeni, 24.761 Musevi vardı.

Nüfusun geri kalan bölümünü, Katolik, ermeniler, protestanlar, Latinler, Bulgarlar, Süryaniler, Ulahlar, Katolik Rum'lar ve yabancılardan oluşmaktadır. Aynı sayıma göre İstanbul'daki ibadethanelerin dinlere göre dağılımı şöyledir. Cami 487, % 67.6, Kilise: 192 % 26.7, Sinagog 41, % 5.7.

İstanbul'daki sağlık yapılarındaki yatak sayısı toplamı 6091 dir. Bunların dağılımı ise şöyledir.

Türlklere ait	3842	% 68.9
Azınlıklara ait	1420	% 23.3
Yabancılara ait	779	% 12.8

O yıllarda tümü Hristiyan olan azınlık ve yabancı toplumlar özellikle Beyoğlu'nda hem birbirine karışmış hem birbirinden ayrıcalıklı bir yaşam sürüyorlardı.

1960'lı yılların başında Beyoğlu mirasçısı Pera'da çok değişik konum içine girmiştir. Bu değişiklik ticari kapitülasyonların kalkması ile yabancılar, Beyoğlunda sürdürdükleri yaşamalarını ve nitelikli ayrıcalıklarını yitirmişlerdir. Türkiye Cumhuriyetinin başkent olarak Ankara'yı seçmesi ve Beyoğlu'nda bulunan elçiliklerin Ankara'ya taşınması ile Beyoğlu'nda fonksiyonel ilişkilerindeki denge bozulmuştur.

Elçiliklerin gereksinmelerine yönelik ticari işlevlerde böylelikle etkisini kaybetmiştir. Sosyal dengesi bozulmuş olan Beyoğlu'nda yabancılardan da işlevini bırakıp gitmeleri ile bu süreç hızlanmıştır.

Yabancıların yaptıtığı işleri Türkler yapmaya başlamış, yapılan işlerin ve işlevsel alanların bozulması ile fiziksel ve sosyal dönüşümü hızlandırmıştır.

1930 yılında Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan "ikamet, ticaret, seyrüsefain sözleşmesi"ne göre iki ülke karşılıklı, karşı tarafın uyruklarının yerleşmeleri ticaret yapmaları ve çalışmaları serbest bırakılmıştı.

Beyoğlu'ndaki Yunanlı'ların sayısı 10 bin civarındaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olan Rumlar'la evlenmeleri ile kaynaşan Yunanlı'lar ve kendilerinden daha önceki kuşak Lozan antlaşması ile Yunanistan'a göç etmeye zorunlu bırakılan; Osmanlı imparatorluğu uyruklu Rumlardan oluşmaktaydı.

16 Eylül 1964 günü Kıbrıs sorunu olaylarında Yunanistan'ın takındığı kutuma karşılık Türk hükümeti bu antlaşmayı kaldırdı. Bu sözleşmenin kaldırılması ile Yunanlılar ve bunlarla evlenmiş bulunan Rumlar ülkeyi terk ettiler. 1970'li yıllar Beyoğlu'nda müslüman olmayan azınlıkların önemli bir bölümünün ülkeyi terk ettiği yıllardır.

1980'li yıllarda eskiden Beyoğlu'nda yaşayan azınlıklardan ülkeyi terketmeyen bölümü Beyoğlu'nu bırakıp İstanbul'un yeni ve modern mahallelerine taşınmışlardır. Beyoğlu'nda yaşayan yerli müslüman Türkler ise fiziksel dönüşüm süreci içinde sosyal yapının değişmesi modern yaşamın gerekliliği açık alanlara duyulan özlem ile Beyoğlu'nu bırakarak yeni prestij alanlarına yerleşmişlerdir. 1960'lı yıllarda başlayan süzülme olayı sonucu Beyoğlu'nun sosyal yapısı tamamıyla değişmiş. Beyoğlu'nu İstanbul'dan ayıran sosyo-ekonomik özellikleri kaybolmaya başlamıştır.

4.5.2. Ekonomik Yapının Sosyal Yapı İle İlişkileri

Batılılaşma Sürecinde Gelen Gelişimin Günümüze Uzanışı

1839 Tanzimat Fermanı toplum tabakalarından gelen istekle değil dıştan gelen etki ile yapısal değişim zorunlu kılınmıştır.

Batılılaşma hareketlerinin başladığı 19.yüzyılda Saray ve İstanbul'un tüketimi büyük boyutlara ulaşmıştır. Ülke içinde üretilen mallar yalnız İstanbul'a gönderilmesi planlanıp emrediliyordu. Tanzimat hareketinin en önemli sonuçlarından biri 1856 tarihli "Islahat Fermanı" ve 1858 tarihli "Arazi Kanunnamesi"dir. Islahat Fermanı yasalar önünde eşitlik, kişelik ve toplum mülkiyet haklarına saygıyı getirmiştir.

19. yüzyılda Akdeniz ticareti önem kazanınca Batı Avrupa ülkeleri Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri yoğunlaşmıştır.

"1838 Ticaret Antlaşması" ile sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerinin malları sanayi duvarlarını kolayca aşması amaçlanmış, yabancı ve yerli tüccarlar eşit duruma gelmiş, imparatorluk içinde ticaret yapma olanakları verilmiştir. Gümrük vergilerinin azalmasına hatta kalkmasını sağlayan hükümler konulmuştur.

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde Osmanlı ülkesi yabancı mallarla dolu, tüketim biçimleri ise batılı sanayilcilerinin ürünlerini tüketmeye yönelik bir duruma gelmiştir. 1863 de Galata'da Osmanlı Bankası kuruldu. Yönetimi ve denetimi Fransız ve İngilizlerin elindeydi. Bu banka Osmanlı maliyesini denetimine almış dış borçlanmada aracılık görevini üstlenmişti.

Osmanlı Bankasının varlığıyla yarışamayan Galata Serrafaları birleşerek şirket kurmuşlardı. Bu şirket ile hisse senetleri kısa zamanda satılmış Osmanlı hükümetine 50 milyon franklık borç vermişlerdir.

Osmanlı imparatorluğunun başkenti Betanın büyük metropollerine bağlı şirketler ve banka kollarının yerleşme merkezleri olmaya devam etmektedir.

Galata ve civarı yabancı finansman kuruluşlarının serraf ve

bankerlerinin yoğunlaştığı bir yer olmuştur. Yüzyılın sonuna kadar kurulan "Genarel Credit and Finance" Societe Generale de Finance", Credit General Ottoman", "Deutsche Oriente Bank" gibi şirketler devlete borç vermek için gerekli sermayeyi sağlayan kuruluşlardır.

1915 sayım sonuçlarına göre özel sektör % 81 sermaye payı ile başta gitmektedir. Osmanlı dönemindeki azınlık ve yabancı paylar ise, toplam sermayenin %50'si Rumlara % 20'si Ermenilere, % 5 Yahudi ve % 10'u yabancılara aittir. Türk girişimcilerinin payı % 15'dir.

1920'lere kadar Osmanlı İmparatorluğu içinde büyük bir göç alarak yerleşmiş bankalar, Osmanlı devletine, bürokratına geniş tüketici sınıfına, kısa vadeli % 12 faiz verirken, başta Rumlar olmak üzere diğer azınlıklara ve levanterlere mülk edinme ve sanayi ve ticaret işlemleri yürütmek için 20 yıl vadeli % 4'ü aşmayan faizli krediler vermekteydi.

Beyoğlu batılışmasının etkisi ile geniş mağazaları, bankaları ile Avrupa kentlerini aratmayacak özelliklere sahipti. Pera yeri, bugünkü İstiklal caddesinde ve Karaköy'de olmak üzere 14 büyük modern mağaza en küçük mağazanın 10 kişi çalıştığı en büyüğünde ise 250 kişinin çalıştığı belinmektedir.

Perakende ticaretin yanında, ithalat, ihracat, sigorta ve bankacılıkla uğraşan şirketlerin % 90'a varan kesimi Karaköy-Galata bölgesine yerleşmiştir. Bankalar ve İstiklal caddesindeki büyük binalar bu dönem içinde yapılmıştır. 1915'lerde 11 adet Türk bankasıyla birlikte 13 adet yabancı banka, ve büyük tüccarların kayıtlı olduğu 5 ticaret odası bulunmaktadır. 1887 de kurulan İstanbul Ticaret Odası daha çok müslüman Türk tüccarları bünyesinde toplarken, Fransız, İngiliz, İtalyan ve Amerikan Ticaret Odaları yabancı ve azınlık tüccarların kuruluşudur. Ticaret odalarına bağlı büyük tüccarlar ve şirketler Eminönü ve Beyoğlu bölgesinde yerleştikleri bilinmektedir.

Kurtuluş savaşı sırasında yabancı ve azınlık ticaret sınıflarının sermaye ve işyerlerini Avrupa'ya götürmesi artan enflasyonla büyük zarara giren Müslüman Türk girişimcilerinin İstanbul'u terk etmesi ile Ekonomik gücü yitiren kent bu defa çiftçi ve küçük tüccar kökenli azınlıklarla doluyordu. Cumhuriyetin ilk yılları nda kenti terkeden ve göçenlerin yarattığı kargaşa içinde İstanbul ekonomik bir çöküntü içine düşmüştür.

Ankara'nın başkent oluşuyla yabancı elçiliklerin Beyoğlu'ndan taşınması azınlıkla ve yabancı toplumun giderek azalması ile ticari işlevlerin tümünde ve gelişimindeki artış yavaşlamıştır.

1940'larda yayımlanan Ticaret yıllıkta yer alan ticaret, sanayi ve hatta küçük esnafın büyük bir kısmını azınlıklardan oluşturduğu görülmektedir.

Cumhuriyetin onuncu yılına doğru yeni oluşan milli sermaye çevreleri, kentin Beyoğlu yakasında yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

1935 yılında yapılan M. Yağner tarafından yapılan "Sirkülasyon Analizinde" trafiğin yoğunlaştığı alan Eminönü ve Karaköy bölgesidir. 1950'lerden önce yapılan çalışmalarda ticaret işlevinin Karaköy'den İstiklal caddesine Aladağ yapılan araştırmalarda izlenmiştir.

1965 yılında sanayilerin katma değeri Bakırköy-Beyoğlu, Eminönü, Eyüp, Fatih, Zeytinburnu, ilçelerinde birbirine yakındır.

Sanayileşmiş ülke metropolünde merkezi iş alanı hizmetler kesiminin faaliyet alanıdır. Parakende ve toptancı ticaret, bölgedeki tarımsal ve tarım dışı ekonomik faaliyetleri denetleyen kurumların yönetim binaları, finansman ve sigorta şirketinin yerleşme yerleri, ulaşım ve haberleşme en yoğun olarak merkezi iş alanında yer alır.

1975 yılı verileriyle yüzbine varan çalışan sayısıyla Eminönü birinci sırada 74 bin çalışanla Beyoğlu ilçesinde yoğunlaşmıştır.

Marjinal istihdamın yoğunlaştığı bölge Eminönü (20.483) ve Beyoğlu (44.833) ilçeleridir. Örgütlü işgücünün en yoğun olduğu Eminönü, Beyoğlu ilçeleri olup, bu alana yaya ulaşan az gelirli grubun büyük kısmını da marjinal kesimde çalışanlar oluşturmaktadır.

4.5.3. Batılılaşıma İle Gelen Yerel Yönetim Özellikleri ve

Günümüze Uzantısı

XIX ve XX yüzyıllarda Beyoğlu'nda kentsel yönetsel alanlarda batılılaşıma ile birlikte Beyoğlu gelişmeye başlamıştır. Mimarî ve şehîrsel gelişiminde Belediye yönetiminin aldığı önlem ve yasalar etkin olmuştur. Galata ve Pera bu işlevler dolayısıyla Avrupa'nın etkisinde büyüyen bir bölge olması "Altıncı Daire" adı ile bilinen Galata ve Beyoğlu Numune Dairesinin kurulması, ismen bile olsa batıya, özellikle Paris'e benzemeye çalışmıştır. İntizam-ı şehir Komisyonunun kurulması ve bu üyelerinin çoğunluğu gayrimüslim Osmanlılardan seçilmiştir. İmar, kent bakım projelendirme gibi kentsel hizmetlerin verilmesinde batı modeline benzetilmeye çalışılmıştır (Özellikle Paris Belediyesine).

Beyoğlu'nda denenen yeni belediye uygulaması kent bütününe yaygınlaştırılarak 14 daireye ayrılmıştır. Her daireden bir başkan ve üç üyeden oluşan 16 kişilik Cemiyeti Umumiye ve üyeleri hükümet tarafından seçilmiş 6 kişilik bir "Meclis-i Emanet" kurulmasıyla ebniye umumunun belediye ile ilgili olabileceği düşünülmüş ve Nafı-a Nezaretiyle ilişkisi kesilerek, belediye örgütünün yeni bölümü şehramane'tine yüklenmiştir. Fransız özellikleri gösteren bu örgütlenme demokratik yapısında eksiklikler vardır. Beyoğlu'ndaki örgütlenme 1837 tarihli resmi bir bildiri ile kentin güzel, temiz ve imara açık tutulması için kurulmuştur. Örnek olarak kurulan bu daire ile

komisyon takviminin önce Fransızca yazılır. Sonra çevrildiği belirtilir. Komisyon üyeleri ise Beyoğlu'nun sayıl etkin kişilerinden oluşmaktaydı. Bu kişiler şunlardır; İstanbul'a yerleşmiş Antoine Alyont, İngiliz asıllı Rum Revelaki, imparatorluğunun ilk gayrimüslim nazırı Ohannes Camic, Galata'nın musevi bankerlerinden Avram Kamonto efendi Gümrük iltizam ile zengin olan Cezayirli oğlu Mıdırgıç Tıbbiye mektebinin ilk mezunlarından Hekimb aşî Salih Efendi, diğer üyeler ise Franko Ben, Beni Kole, Hüseyin Hüsem efendi ve Hürmenas Efendidir.

Bu kozmopolit yapılı nüfuslu kişilerden kurulu komisyon birkaç sene sonra bazı önerilerde bulunarak çağdaş muhasebe sisteminin kurulmasını istedi. Belediye idaresinde kalacak gelir kaynakları da belirtildi.

Pek demokratik olmayan üye seçimi ve üyelerin seçimindeki maddi kıstaslar bulunmaktadır.

Galata ve Beyoğlu'nda başlatılan Belediye Örgütlenmesi ve uygulamaları kent bütününde başarılı olamadı.

1980 yılında ikinci Meşrutiyetin ilanından sonra her daire 12 üyeli bir meclis kurup diğerlerinden bağımsız bir yönetime giriştiler. Fakat bu karmaşık durum 1912 yılına kadar sürdü. 1912 yılında kaldırılarak 1930 yılına dek sürecek 9 şubeli belediye sistemi süre gelmiştir.

1950 li yıllardan 1984 yılın a kadar 1580 sayılı Belediye yasası ile 6785 sayılı imar yasası kapsamında belediyelerin yönetsel özelliklerinin merkezi yönetim ile birlikte olduğu ve merkezi yönetim plan projelerin onaylanmasında ve yapımında açıklık kazandığı gözlenir.

Metropolü oluşturan eski belediyelerin kentsel gelişmedeki kontrolü kaybetmelerinde yerel yönetim sınırlarının da etkisi olmuştur.

4.5.4. XIX. YÜZYIL SONU VE XX. YÜZYIL İÇİNDE BEYOĞLU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE MEKANSAL GELİŞİM VE DEĞİŞİM SÜREÇLERİ

Azınlıklar ve yabancı toplumun ticari ve buna bağlı olarak diğer işlevleri Osmanlı imparatorluğu'nun gerileme devri ile etkisini artırmıştır. Dış ülkelerle olan ilişkilerin yetersiz olması Batı Avrupa ülkelerinin Akdeniz ticaretinde egemen olmasını sağlamıştır. 19. yüzyılda yoğunluk kazanan bu işlevler sonucu azınlık ve yabancı toplum, Batı ülkeleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki aracı görevini sürdürmüşlerdir. Ticari ve sanayi işlevlerinin yoğunlaşması hizmetler sektörünü getirmiştir. İstanbul Limanına (Karaköy, Haliç) gelen mallar depolama, ticaret, sanayi gibi fonksiyonları getirmiştir. Kasımpaşa ve Perşembe Pazarı depolama, küçük sanayi işlevleri; Galata hizmet fonksiyonları ile önem kazanmıştır. Bu işlevlere bağlı olarak Beyoğlu bölgesi başlangıçta perakende ticaret merkezi olarak gelişmiştir. Yabancı elçiliklerin, konut yerleşmelerinin burada yer alması ile ticari ve kültürel işlevler artmaya başlamıştır. Batılılaşmanın ve yabancı mimarların etkisi ile değişik mimari üsluplar binalarda uygulanmaya başlanmıştır. Kültürel ve ticari konut fonksiyonlarına göre bina türleri çeşitlilik kazanmıştır. İstiklâl Caddesi, Tarlabası Caddesi, Sıraselviler Caddesi üzerinde bu işlevler yoğunlaşmıştır. Azınlık ve yabancı toplumun Pera'daki yoğunluğu kültürel ve sosyo-ekonomik yapıya paralel değişik bir mekan anlayışı ve yaşam biçimi getirmiştir.

19. yüzyılda Osmanlı dış ticaretinin yüksek boyutlarda olması, Osmanlı imparatorluğun dünya kapasitalist sistemi ile betonlaşması sağlayarak; Beyoğlu'nun uluslararası ticaret merkezi haline dönüştürmüştür. Bunda azınlık ve yabancı toplumun etkileri büyüktür. Bu sistemin betonlaşmasında etkili bir rol oynamışlardır. Dış ticarete ilişkilerin artması Tanzimat'ın ilanı ile Avrupa etkisi hızlanmıştır. Kapitilasyonlardan alan haklar ile yabancı posta idareleri, okullar borsa idareleri, kulüpler ve araştırma enstitüleri gibi bazı yabancı kuruluşlarda elçiliklerin yanında yer almıştır.

Yeni ulaşım araçları; artan iş hacmi ve nüfusa paralel olarak Galatasaray ve Taksim arasının gelişmesi 19. yüzyılın ikinci yarısında rastlar. Kapitülasyonlar tarafından korunan yabancılar, tüccarlar, bankerler ile kozmopolit bir çevrede yaşamak isteyen kişiler sosyo-ekonomik yapının ve yaşam tarzında batıyı özellikle Paris'i taklit etmektedir. sakin bir kent görünümündedir.

Bu dönem içinde Dolmabahçe ve Çırağan saraylarının yapılmasıyla saray yaşantısının İstanbul Yarımadasından Beyoğlu yakasına geçmesine saray ileri gelenleri ve zengin kesimin konaklarını Beyoğlu'nda yaptırmalarına neden olmuştur.

Fiziksel gelişimi içinde zengin kesimin yerleşme tercihleri Beyoğlu'nda olmuş ve 19.yüzyıl da bu tercihler artmıştır. Beyoğlu Kasımpaşa ve Tophane'ye kadar genişlemiştir. İstiklâl Caddesi ve civarı ise Avrupa'dan getirilen planlara göre yapılmış elçilik sarayları, büyük kiliseler, zenginlerin saray benzeri konakları, şık mağazalar, lüks oteller ve lokantalar, bohem kahveler ve diğer eğlence yerleri ile Avrupa şehri görünümü almıştır. Bu yüzyılda şehircilik ve batı mimarisi bazı yönetim sistemlerinin benimsenmesi ile İstanbul belediyesinin 14 dairesinden biri ve en ünlüsü olan Altıncı Daire kuruldu. Altıncı daire kentsel alanda bir takım fiziksel değişiklikler yapmıştır.

20. yüzyılda Galatasaray ve Beyoğlu arası önem kazanmıştır. 1913 de ilk elektrikli tranvay Beyoğlu ile Şişli'yi birbirine bağladı. Beyoğlu'nun çevresindeki semtler modern binalarla doldu. Yeni semtler gelişti. Binalar da ise; Almanya ve Avusturya'da sevilen Art Nouvean uslubu; Beyoğlu'ndaki binaların cephelerine uygulandı.

Tarihsel İstanbul yarımadasının geleneksel mimari ve sokak dokusu korunurken, Beyoğlu semtinde azınlıklar ve yabancı toplumun ve batılılaşmanın etkisi ile İstanbul tarihsel dokusundan ayrı olarak fiziksel ve sosyal dönüşüm içerisine girmiştir.

Yeni ulaşım araçları; artan iş hacmi ve nüfusa paralel olarak 1871-1874 yılları arasında ilk metro Tünel hizmete girmiştir. 18. yüzyıl sonunda Galata surlar içinde yoğun bir kent görünümündedir. 18. yüzyıl sonlarında Beyoğlu tam anlamıyla kentleşmiş ancak sokakları üzerinde dizili dükkanlar kagir konaklar ve yabancı elçiliklerle büyük yeşil alanları, olan, seçkin bir kent görünümündedir. Örneklerine benzetilmek istenmiştir.

Cumhuriyetin kurulmasına paralel kentsel gelişmeleri düzenlemek ve çözümler aramak için yabancı uzmanlardan yararlanma yolu seçilmiştir. Fransız Ağache, tombut, ve Prost, Alman Elgöztz bu dönemde İstanbul'a gelmişlerdir. Kültür bölgesi olarak ayrılmış Taksim-Harbiye arasında bir park önerilmiş. Cumhuriyetinin onuncu yılını doğru yeni oluşan milli sermaye çevreleri Beyoğlu yakasına yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

1933'de tarihsel yarımada'nın nüfusu 125.000 iken, Beyoğlu 152.000 kişilik nüfusa erişmiştir. Bu dönem kente İstiklâl caddesinin uzantısı olan Nişantaşı ve Şişli Bölgeleri yeni iskan sahaları olarak görülmektedir. Ulaşım olanaklarına bağlı olarak yeni apartmanlarına yeni mimari teknik ve usulüpleri ile kentin fiziksel gelişime Nişantaşı ve Şişli'ye doğru yoğunlaşmaktadır.

Ayrıca Beyoğlu kendi bünyesi içinde Şişhane'de bulunan kent sel mezarlık alanında 5-6 katlı apartmanlar yükseldi. Taksim-den Gümüşsuyuna kadar geniş bir alanı kaplıyan Ayazpaşa mezarlığında apartmanlaşmalar başladı. Taksim kışlasınının karşısında "Talimhane" alanında İstanbul'un düzenli ve ilk planlı apartmanlar semti kurulur.

4.5.1 BEYOĞLU'NUN DEĞİŞİMİNİN SEBAPLARI

19. yüzyılın kozmopolit yerleşmesi Beyoğlu'nda Tepebaşı ile Taksim arasında Darülbedayi (Şehir Tiyatrosu) Tepebaşı'nda düzenli temsillere başlar, İstiklâl caddesinin kozmopolit pasta salonları, lokantalar, bina ve şerki lokalleri Cumhuriyet edebiyata özensin ve insanlarımızın uğraş yeri olmaya başlamıştır.

Bu dönem içersinde Beyoğlu kesiminde imar faaliyetleri artmış yeni yollar ve parklar düzenlenmiş. Azapkapı meyda -

nından Beyoğluna çıkan yeni bir cadde açılmış, Şişhane'den Tepebaşı bahçesi altına giden Tozkoparan caddesi de geniş bir korniş yol biçimine sokulmuştur. Bu dönemde Tüneli tamamlayıcı metrolar projeleri yabancı uzmanlar tarafından hazırlanı hükümete sunulmuştur. Hollanda firması tarafından hazırlanan projede Paris kenti ele alınarak önerilen Galata köprüsü ve meydanlar Batı örneklerine benzetilmek istenmiştir.

1933 yılında Elgotz'un hazırladığı proje ve raporda İstiklâl Caddesinin iki yanı iş ve ticaret merkezi olarak belirlenmiş ve Taksim Parkı-Galata arasında bir kültür bölgesi olarak ayrılmış Taksim-Harbiye arasında bir park önerilmiştir. 1936 yılında İstanbul'un planlamasını üstlenen H.Prost hazırladığı büyük çapta genişletilerek kültür tesisleriyle çevrelenmesini önermiştir.

1952 yılında müşavirler heyeti Prost planını revize etmiş, Beyoğlu semt alanı 3400 ha. alana yayılmıştır. 1958-1960 yılları arasında Prof. Piccineto'nun hazırladığı plan ise, Beyoğlu'na müdahalede bulunmamaktadır. Semt kuzeye doğru biraz daha büyütülmüştür.

1960'lı yıllardan sonra Beyoğlu'nun fiziksel ve mekânsal gelişmesinde bir gelişme olmamış, otel projeleri ve küçük tadilatlar dışında herhangi bir şey yapılmamıştır.

4.6. 1984-1989 ARASI BEYOĞLU

4.6.1 BEYOĞLU'NUN DEĞİŞİMİNİN SEBEPLERİ

1982-1989 arası İstanbul Belediyesi ve Beyoğlu Belediyesi bünyesinde, diğer yıllara oranla kentsel hizmet ve yatırımlarda artış görülmüştür. Bu dönem içinde İstanbul bütününde önemli projeler yapıldı. Bu süreç içinde altyapı projeleri ve Haliç bölgesinin sanayi ve depolama alanlarından temizlenerek, yeşil alana dönüştürüldü. Bizans'tan günümüze kadar olan tarihsel süreç içinde, Haliç ve Galata bölgelerinde yoğunlaşan ticari, sanayi ve depolama hizmetleri

sonucu, kentsel bütün içinde ağırlık kazandı. Eski kentsel doku içinde ağırlık kazanan Merkezi İş Alanları (Beyoğlu, Karaköy, Beşiktaş, Eminönü) kentsel alan içindeki ulaşım arterleri boyunca ağırlık kazandı.

Süreç içinde M.İ.A. alanların ulaşım ve pazarlana olanaklarının kolaylığı kentsel işlevlerin burada yoğunlaşmasını sağladı. Cuhuriyet ile birlikte bu ilişkiler giderek artış gösterdi. Büyümeler doruk noktasına gelerek patlama göstermiştir. Kentsel işlevler büyümenin yarattığı problemler ile kent içindeki diğer bölgelere doğru kaymaya başlamıştır.

Tarihsel süreç içinde Altın boynuz olarak anılan Haliç ve uzantısı olan Cendere Vadisi sanayi alanları ile yoğunlaşmış, altyapı ve üstyapının yetersiz olduğu bu sanayilerin atıkları ile Haliç değişik bir görünüm almıştır.

Haliç ve Marmara denizinin kirlenmeye başlaması sanayilere bağımlı olarak gecekondulaşan alanlarının büyümesiyle Eski kentsel dokuda işlevsel tıkanıklar meydana gelmiştir. Haliç'in kentsel makroform içinde önemli bir yer olması ve yeşil alan olarak eski işlevine döndürülerek halka kazandırılması için proje ve uygulama aşamalarına geçilmiştir. Eski kentsel doku içinde artan turizm potansiyelinin değerlendirilmesi için kentsel mekanın yeniden işlerlik kazandırılması gündeme gelmiştir.

Karaköy Unkapanı arasında yoğunlaşan Perşembe Pazarının faaliyetleri ve bu faaliyet sonucu oluşan mekansal yapının bozukluğu burası için çözüm önerilerinin oluşturulmasını sağlamıştır. Perşembe pazarının Okmeydanı çevresinde yapılan bir proje ile taşınması öngörülmüş, bu çerçevede uygulamaya başlanılmıştır.

Eski kentsel mekanda görülen sorunlar belirli bir program dahilinde yürütülmemiştir. Projeler ana bir proje etrafında toplanılmamıştır.

Bu ise yapılan işlevin dengeli ve kademeli şekilde gelişmesini etkilemiştir. Bu süreç içinde beliren hedefler ana noktalardaki sorunların çözülmesi olmuştur. Bu sorunların çözümünde gerekli bütünlük sağlanamaması ve koordinasyonun olmaması bir takım eleştirileri getirmiştir.

4.6.2. DEĞİŞİMİN BOYUTLARI VE AMAÇLARI

Tarihsel süreç içinde eski kentsel doku üzerinde M.İ.A. yoğunlaşmıştır. Sanayinin de eski kentsel doku üzerinde yoğunlaşması, kentleşme ile nüfusun artması Tarihi yarımada ve Haliç çevresinde niteliksiz konutların oluşmasını sağlamıştır. Eski kentsel dokudaki konut yerleşimlerin artan baskılara ve çevrenin yeni iş alanları ile yoğunlaşması konut alanlarının dışarıya doğru itilmesini sağlamıştır. İş alanlarının gelişi ulaşım ağındaki tıkanıklıkları getirmiştir. Süreç içindeki ticari alanların fonksiyonel değişikliği eski kentsel mekandaki fiziksel ve sosyal değişimleri hızlandırmıştır. Kentleşmenin dizginlenemeyen hızı aynı zamanda birçok sorunları beraberinde getirmiştir. 1984-1989 yılları arasında ana sorunlar (Ulaşım, altyapı, projelendirme) ele alınmıştır. Sorunların ele alınışı projelendirme ve uygulama olaylarında birçok tartışmalar çıkmıştır. Başta Üniversiteler olmak üzere sorunların çözümünde bilimsel bir çizgiye oturtulmadığı vurgulanmıştır. Belediyenin bu eleştirilere yanıtı sorunların acil, bu ana sorunların çözümünün geciktirilemeyeceğini vurgulamıştır.

Anakent Belediyesinin hedefi ise, 2000 yılı için Avrupa şehirleri görünümünde sorunların birçoğu çözülmüş bir İstanbul yaratmaktır. Bunun için hedef projeler ve uygulamalar başlatıldı. Bu sorunların içindeki en önemlileri ulaşım ve altyapı sorunuydu.

Projelerin bazıları şunlardı:

- o İkinci üçüncü Boğaz köprüsü,
- o Boğaziçi yollarının genişletilmesi ve kıyılardan denize paralel yan yollar açılması,
- o Kentsel alan içinde etkili alan, tarihsel meydanların düzenlenmesi,

- o Yaya caddelerinin düzenlenmesi,
- o Merkezi iş alanları içindeki otopark sorunları için katlı otopark girişimleri,
- o Yeni otogarların hizmete açılması,
- o Deniz ulaşımına ağırlık verilerek yeni çözümlere gidilmesi,
- o Hızlı tranvay ve hafif metro projelerine ağırlık verilmesi,
- o Kentsel desantrilizasyon içinde yeni çağdaş iş merkezlerinin yaratılması,
- o Kıyıların doldurulup yeşil alan olarak hizmete açılması,
- o İstanbul'u çevreleyen Marmara denizine paralel yerleşimlerde kıyıya paralel ana yolların açılması,
- o Kültürel hizmetlerin yoğunlaşması için yeni kültür binalarının hizmete girmesi,
- o İstanbul bütününde yeni 5 yıldızlı oteller zincirinin kurulması,
- o Haliç ve çevresinin sanayi alanlarından temizlenerek, halka yeşil alan olarak açılması,
- o Altyapı ve üstyapının yenilenerek gelecek yıllar için çözümler aranması,
- o Su temini için yeni barajların inşa edilmesi,
- o Kamusal ve sosyal hizmetler için değişik projelerin uygulamaya sokulması,
- o Kentsel bütünde yer alan tarihi ögelerin restorasyonu,
- o Ana imar planları ve uygulama planlarının yapımı gibi birçok hedefler ve
- o Politikalar belirlenmiştir.

Bu projelerin uygulamalarının birçoğuna geçilmiştir.

Bu projelerin uygulanmasında mesleki gruplar ve üniversiteler tarafından çeşitli eleştirilen yapılmıştır. Bu eleştiriler ise;

- o Bilimsel çizginin eksikliği,
- o Kentsel koruma ve silüet değerlerine gereken önemin verilmemesi,
- o Çözümlerin kısa vadeli oluşu,
- o Uygulamalarda çıkan gruplarına spekülasyon yaratılması,
- o İstanbul'un estetik ve görsel değerlerinin kaybolması,

- o Tarihsel mirasa gereken önemin verilmemesi,
- o Yaratılan mekanların estetik açıdan yetersizliği,
- o Beyoğlu'nun Haliç kıyısındaki sanayi, depolama, işyerlerinin ayıklanarak yeşil alana dönüştürülmesi,
- o Perşembe pazarının yeni yaratılacak Okmeydanı'ndaki yeni merkeze taşınması,
- o Galata ve çevresinin düzenlenerek antikacılar çarşısı yapılmasını öneren proje,
- o İstiklal caddesinin yeniden düzenlenerek işlevlek dönüşmenin sağlanması için M.S.Ü. bünyesinde yapılan projelendirme gibi proje ve uygulamalar düşünülmüş, bu projelerin bir kısmı gerçekleştirilmiştir.

Bazı proje ve uygulamalar eleştirilerek uğramıştır. Bunlardan en önemlisi Tarlabası yolunun açılması olayıdır.

Beyoğlu bünyesinde yapılan ve kısmi olarak gerçekleştirilen proje çalışmaları, Eski kentsel mekanın belirli yerlerindeki bölgeleri kapsamıştır. Bu çözümler Beyoğlu için geçerli bir çözüm değildir. İvedi bir çözüm de olamaz.

Beyoğlu'nun çevresi ve İstanbul bütünüyle değerlendirmek gerekir. Tarihsel süreç içinde merkezi iş alanları yoğunlaşmış ve işlevsel ve kültürel alanların etkin olduğu Beyoğlu'nda artık bunların etkisi kalmamış gibidir.

Beyoğlu'nun yaşamındaki dengeler değişmiştir. Bu dengeler bir meydanın düzenlenmesi, bir yolun yayalaştırılması veya yeni bir yolun açılması ile çözümlenemez. Çözümleyeceğiz diyen kişiler yanılmış olur. Beyoğlu bir bütündür. Bu bütünün içinde mekanizmanın işler hale getirilmesi içinde çözümlerin bütüncül olarak yapılması ve uygulamaya sokulması lazımdır. Eski Beyoğlu'nun işlevleri geri gelmeyeceği gibi, eskinin tekrar yaşanması sadece nostaljiden ibarettir. Nostalji ise bir takım hayallerin tekkar dönmesini sağlamak olmamalıdır. Artık Beyoğlu'nda yaşayanların sosyo-ekonomik yapısı 19. yüzyıldaki sosyo-ekonomik yapıyla bir ilgisi yoktur. Bu sosyo-ekonomik yapının iyileştirilmesi, mekansal değerlerin analiz aşamasından sonra projelendirme Beyoğlu için kaçınılmaz çözümlerin başında gelmektedir.

4.6.3. TARLABAŞI BULVARININ BOYUTLARI VE BEYOĞLU'NA ETKİLERİ

Tarlabaşı yolunun genişletilerek bulvar haline dönüştürülmesi; Üniversite çevreleri, kamuoyunda, meslek odalarında, geniş bir halk kitlesi çevresinde tartışmalara sahne olmuştur.

Tarihe damgasının vuran bu bölge batılılaşıma ile yapılaşması artmıştır. Bu yapılaşma ile konut, ticari, kültürel fonksiyonları bünyesinde toplamıştır. Beyoğlu gelişim içinde gelişimin odaklandığı, İstiklal caddesi, Sıraselviler ve Tarlabası caddeleri elit bir grubun yaşamının sahnelendiği bir prestij bölgesi olarak var olmuştur. Bu oluşum tarihsel süreç içinde dengeleri değiştirdi. Neydi bu dengeler? Sosyo-ekonomik yapının fiziksel mekanın oluşmasındaki azınlık ve yabancı toplumun Beyoğlu'nda yoğunlaşmasıydı. Süreç içinde yitirilen dengeler, işlevsel dönüşümler, kentleşme ile yeni bir sosyal grup ve bu grubun dengeleri bozmasıydı. Mimarlık dergilerinde, Üniversite araştırmalarında yazılıp çizilenler, koruma sorunları dış ülkelerden örneklerden ibaretti. Beyoğlu'nun sosyal yapısı ve bütüncül bir araştırma ve projelendirme yapılamadı.

Tarlabaşı caddesi süreç içinde pasajları, dükkanları, mağazaları, otelleri ve apartmanları ile o dönemki sosyal yapının ürünüydü. Sosyal yapının burayı terketmesi ile; yeni ticari işlevlere büründü. Bu işlevler gece kulüpleri, üçüncü sınıf oteller, Gayri resmi ilişkiler ve kentleşme ile gelen sosyal yapı ve Anadolu tüccarlarına hitap eden bir eğlence anlayışydı.

Beyoğlu'nun ara sokakları süreç içinde karanlığa gömülü yordu. Özellikle 1950-1980 arası işlevsel dönüşme arttı; artık eski Beyoğlu'ndaki işlevlek yaşam biçimi, eski atmosferi nostalji de ibaretti. 1982-1989 arası Beyoğlu'nun bu işlevlerden arındırılarak çağdaş bir ortam yaratılması için çeşitli projeler uygulamaya geçildi. Tarlabası bunların en önemlilerindendi. Fuhuş yerlerinin, gece kulüplerinin, otellerin temizlenmesi, Şişhane ve Taksim meydanı arasındaki; 3 şeritten 6 şeritli bir

bulvar açıldı. Bulvara bitişik cephelerde ise; yükseklik 24.50 tutularak uygulamaya konuldu. Bu uygulama ile yeni yapılanma artacak, yeni ticari ve hizmet işlevleri bu yol etrafına gelecekti. Tarihi yarımadaadaki ulaşım işlevinin tıkanıklığının, otel zincirleri ve yeni yaratılacak iş merkezlerine hizmet edebilmesi için yolun açılmasında diğer etkenlerdendir.

Beyoğlu, Tarlabası yolu üzerindeki yıkımlar kamuoyunda Beyoğlu üzerinde birçok tartışmaların çıkmasını başlatmıştır. Bu tartışmalara Üniversite çevreleri, meslek grupları, meslek odaları, yazarlar, sanatçılar, bilimsel ve bilimsel olmayan dergiler, Beyoğlu'ndaki değişimler için görüşlerini aktarmışlardır. Eleştiriler kısmen olumlu, büyük çoğunluğu olumsuz yönde gerçekleşmiştir.

Eleştirilen konuların genel çerçevesi şunlardır:

- o Belirli bir mimari akımı ürünü olan tarihsel binaların yıkılması,
- o Yapı kapitalinin gözönüne alınmaması,
- o Çözümün kısa vadede oluşu,
- o Tarihsel dokuyu bozması, yolun; Beyoğlu'nu ikiye ayırarak bıçak gibi parçalaması,
- o Gayriresmi işlevler ile yoğunlaşan alanların yıkım ile düzeltilemeyeceği,
- o Beyoğlu'nda geçen yaşamın birçok ünlü kişiye ait anılarına; binalarla birlikte yıkılması,
- o Ulaşım için değişik alternatiflerin gözardı edilmesi (metro, değişik bir yol güzergahı)
- o 1954 Nazım planında yer alan Tarlabası yolunun açılması ve imar planının günün şartlarına göre yapılmış olması; bu planın bugün için geçerliliğini kaybettiği vurgulanmıştır.
- o Açılacak yol ile yeni spekülasyon alanlarının yaratılması,
- o Beyoğlu bütünü içinde bütüncül bir korumacı, uygulama anlayışına gidilmemesi,
- o Mimari birikimlerin göz ardı edilmesi,

o Bulvara bitişik cephelerde ki binaların yıkılarak yerine yeni binaların yapılması ile; milli ekonominin zarara uğması.

Bu eleştirilere karşıt Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın Tarlabası yolunun açılması ve binaların yıkımı için şehircilik dergisine şunları söylemektedir.

"Tarlabası müdahalesi mutlak yapılması gereken bir olaydır. Bu bölgenin ekonomik ve sosyal olarak yeniden kazandırılması mümkün değildi. Tarlabası'nda bulvar yapmamızın dört amacı var:

- 1) Trafik sorununa çözüm getirmek,
- 2) İstiklal caddesindeki trafiği buraya aktarmak,
- 3) İstiklal caddesine daha kolay ulaşabilmesini sağlamak,
- 4) Bu bölgeye sığınmış, birtakım gayri kanuni, gayri sıhhi olayların buradan temizlenmesi,

Biz İstiklal caddesini yaya yolu yapmak istiyoruz. Burası bir ticaret ve kültür caddesi olsun. Bu amaçla buradan trafiği kaldıracağız. Peki buradaki trafiği nereye verebiliriz? ve insanlar böylesi biryere nasıl gelebilirler? Bazı çevreler trafiğin Dolapdere'den geçebileceğini söylüyorlar. Dolapdere İstiklal caddesine uzak bu mümkün değil. Tarlabası bölgesinde ev sayısı 3200 biz bulvar için sadece 100 tane ev yıkıyoruz. 100 evin yıkılmasıyla tarih kaybolmuyor demektir. Bununla beraber yolun açılması evlerin değerini artıracak; ev sahipleri kendi onarım ve restorasyonlarını gerçekleştirebilir.

Ayrıca Beyoğlu'ndaki olayları Rum'ların gücüne, daha sonraki kanunsuz ve ahlak dışı olaylara bağlamaktadır. Beyoğlunu tekrar canlandırmak kültür ve sanat merkezi haline getireceklerini belirtmektedir.

Erkekçe adlı dergi Beyoğlu'ndaki yıkımlar için şunları söylemektedir:

"Beyoğlu yıkılmalıdır... Çünkü bugün Beyoğlu artık bu ülkede çirkefin, suçun, pisliğin ve ahlaksızlığın kaynağıdır. Çünkü bugün Beyoğlu geceleri namuslu kadınların yanlarında erkekleri ile geçemiyeceği bir iğrençliğe bürünmüştür. İstiklal caddesine atacağınız bir tek adımla durup dururken hayatınızı kaybetmeniz mümkün. Sarşih buradadır, sapık buradadır, katın satan, esrar, eroin satan buradadır, diyerek Beyoğlu'nun sosyal boyutunun dengesizliği üzerinde durmuştur. Bu yaraların oluşmasına neden olduğu, kentsel dokunun bununla ne derece olduğu belirtilmemiştir.

Beyoğlu'ndaki yıkımlar için iki karşıt grubun görüşleri bulunmaktadır. Bazıları yıkılsın; artık buranın eski havası ve işlevleri kalmadı. Bu binaların yabancı mimarlar tarafından yapılan tekkik yapılar olduğunu söylemektedirler.

Beyoğlu üzerine araştırma yapan Özdemir Kaptan Beyoğlu üzerine;

"Sağı solu yıkmakla başlarsak, Beyoğlu eski havasına kavuşamaz. Tam tersi hâlâ, Beyoğlu'nu Beyoğlu yapan, eskiden ne varsa bunlarda silinip, yitip gider demektedir. Tarlabası üzerine İstanbul Mimarlar Odası'nın düzenlediği panele katılan meslek uzmanları, mimarlar, şehirciler, yazarlar tarafından tartışılmıştır.

İ.T.Ü.'si ulaşım ana bilimi, Prof.Dr. Ahmet Keskin şunları söylemiştir.

"Tarihi kentlerin fiziki biçimleri yapı kapitalleri, kapasiteleri insan yoğunlukları mutlaka ve mutlaka fiziki planlamanın girdisi olduğunu söylemektedir.

Bulvar ile başlatılan operasyonun diğer kesimlere sıçraması spekülative amaçlara alet olarak; Beyoğlu gibi tarihsel merkezi yok edeceğinden endişe edilmektedir.

Besim Çeçener ise;

Beyoğlu'nda çözüme gidilmelidir. Fakat bu yıkımla olma-
malıdır. Yapı ve altyapı kapitali gözardı edilmemelidir.
Diyerek Almanya'daki Kreuzberg örneğine değinerek; yeni-
den yapma yerine Rehabilitasyon ile gerçekleştirilen
sağlıklaştırma olayında % 60 daha ucuza geldiğini belirt-
mektedir.

1984 yılında getirilen yasa ve yönetmeliklerde (3030)ile Büyükşehir Belediyesi bünyesinde bulunan ilçe belediyeler ile bağlantısı ve koordinasyon sağlanmış yeni imar yönetmelikleri ile belediyelerin gücü ve demokratikleşmesi artmıştır.

4.7. İSTANBUL BÜTÜNÜNDE KENTSEL BÜYÜMEYE PARELEL YENİ MİA'LARIN BEYOĞLU'NA ETKİLERİ

4.7.1. Taksim Yarışma Projesi Fiziksel Değişim ve İşlevsel Alanlar

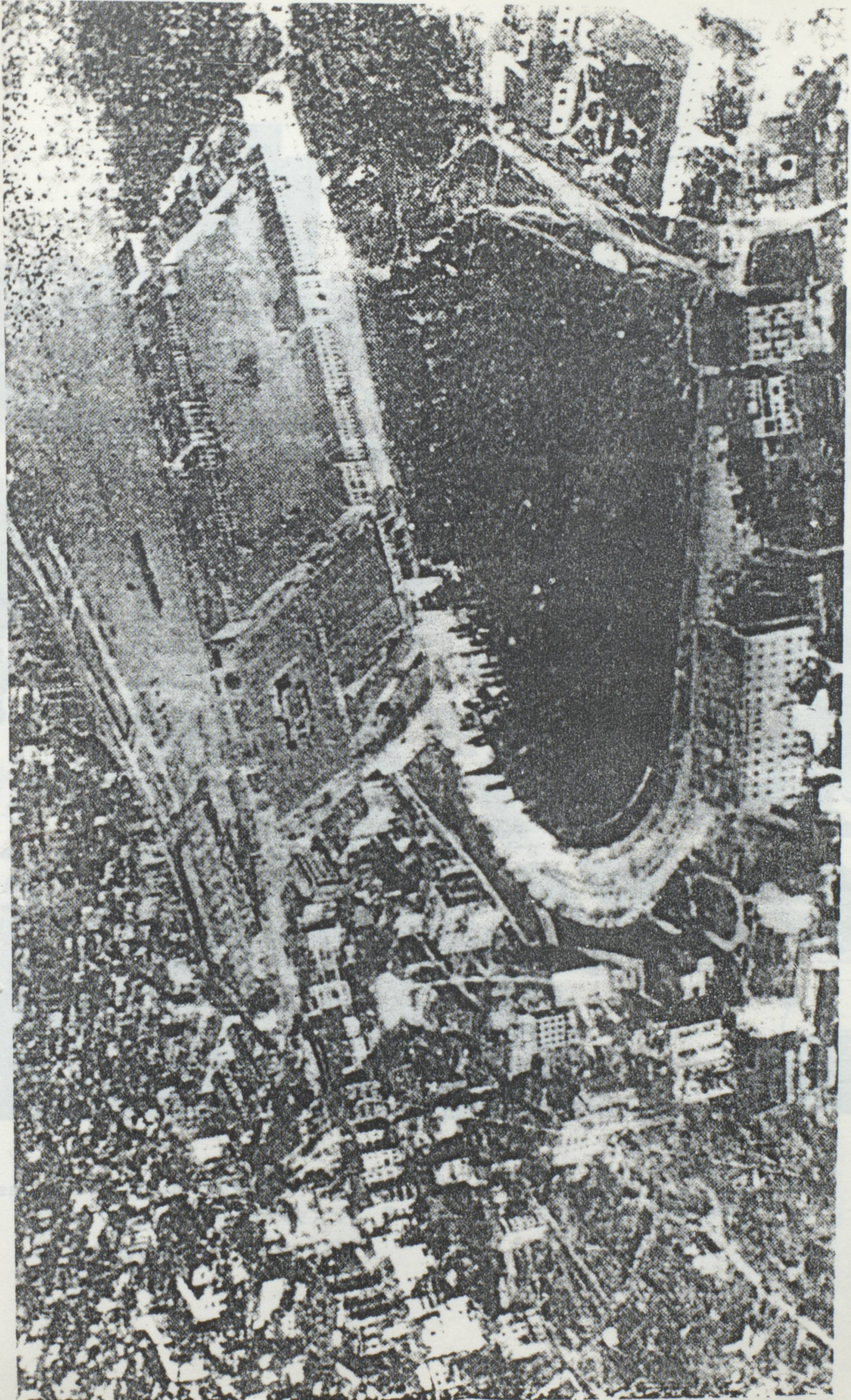
Taksim meydanının mekansal gelişiminde, askeri kışlaların, Batılılaşıma ile sarayın Dolmabahçe'ye taşınması meydanın gelişimi bakımından önemli etkenlerdir. Saray ve çevresinin Dolmabahçe'ye taşınması Beyoğlu-saray ilişkisi ticari ve sosyal açıdan etkileşim içine girmiştir.

Osmanlı ve doğu mimarisinin etkisinde gelişen Taksim ve çevresi Beyoğluyla tam bir çelişki içindedir. Cumhuriyetin kurulması ile birlikte gelişimini sürdüren Taksim meydanı ve çevresi; Cumhuriyet'i simgeleyen anıtın buraya dikilmesine karar verilmiştir. Cumhuriyet devrinin İstanbul bütününde sosyal etkinliklerini yoğunlaştığı Taksim Meydanı; çay bahçeleri, spor ve gezi alanları, gazinolarıyla İstanbul'luların sosyal ve kültürel aktivitelerin olduğu bir alan işlevini sürdürmektedir.

1945-1950 yılları arasında Taksim Meydanı yeniden düzenlenerek, Topçu Kışlası yıkılmış; meydan Ayazpaşaya doğru genişlemiş, İnönü gezisi parkı hizmete açılmıştır. Bu imar faaliyetleri ile meydanın işlevi artırılmıştır.

Daha sonraki yıllarda meydanın çevresindeki konut, ticari, kültürel, turistik binalar yer almıştır.

Önemli bir kentiçi ulaşım noktası ticari, kültürel, sosyal, kültürel işlevlerin yoğunlaştığı Taksim meydanı ve çevresi 1987 yılında uluslararası bir yarışma ile düzenlenmeye açılmıştır.

Resim 20. Talimhane Semti Biçimlenirken, 1940-1950.

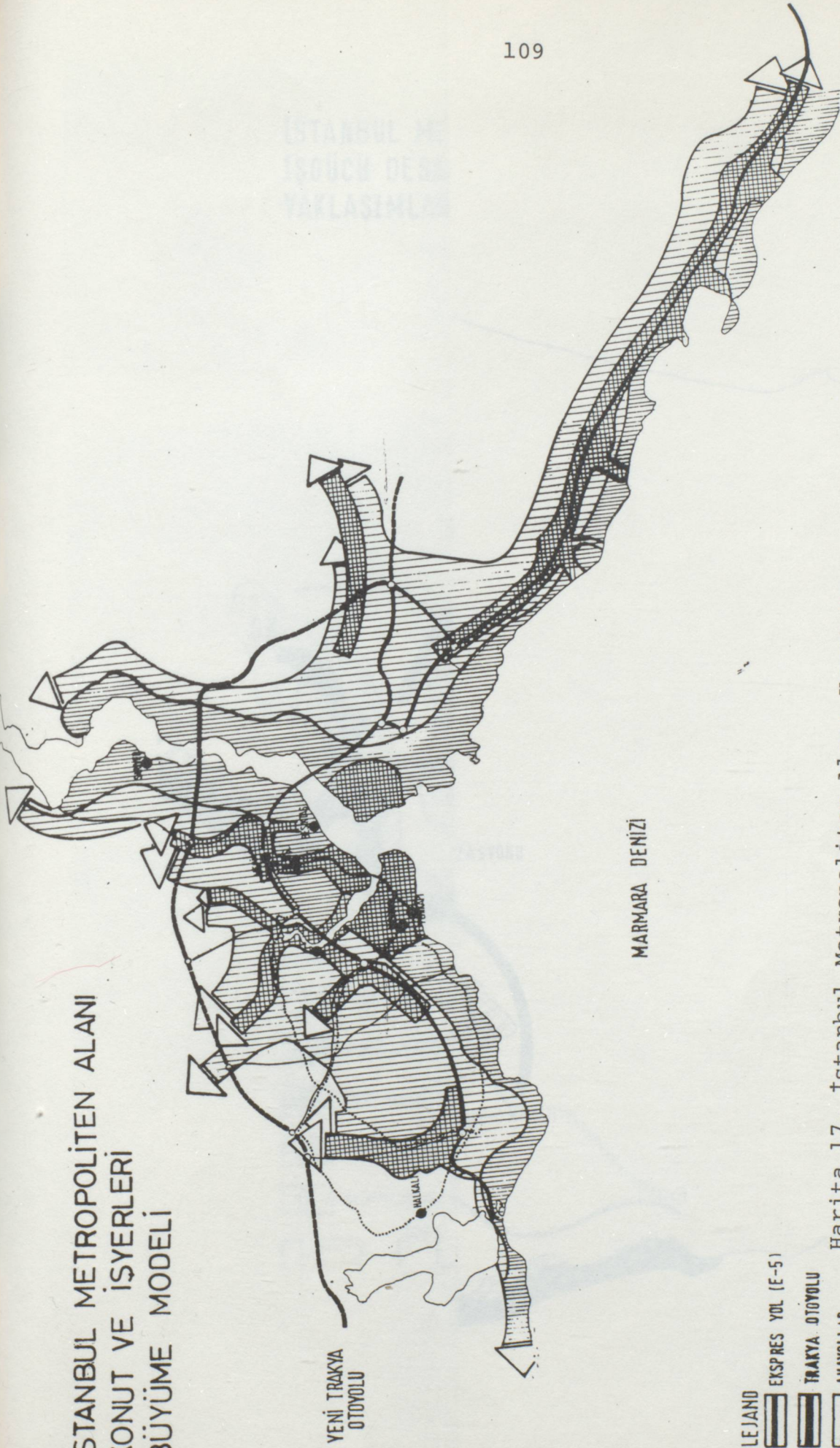
Kaynak: Gülersoy, Ç., Taksim, Bir Meydanın Hikayesi, İstanbul, TTOK, 1986

Resim 21. Taksim Meydanına Bakış, (1980)

Kaynak: Gülersoy, Ç., Taksim: Bir Meydanın Hikayesi,
İstanbul, TTOK, 1986

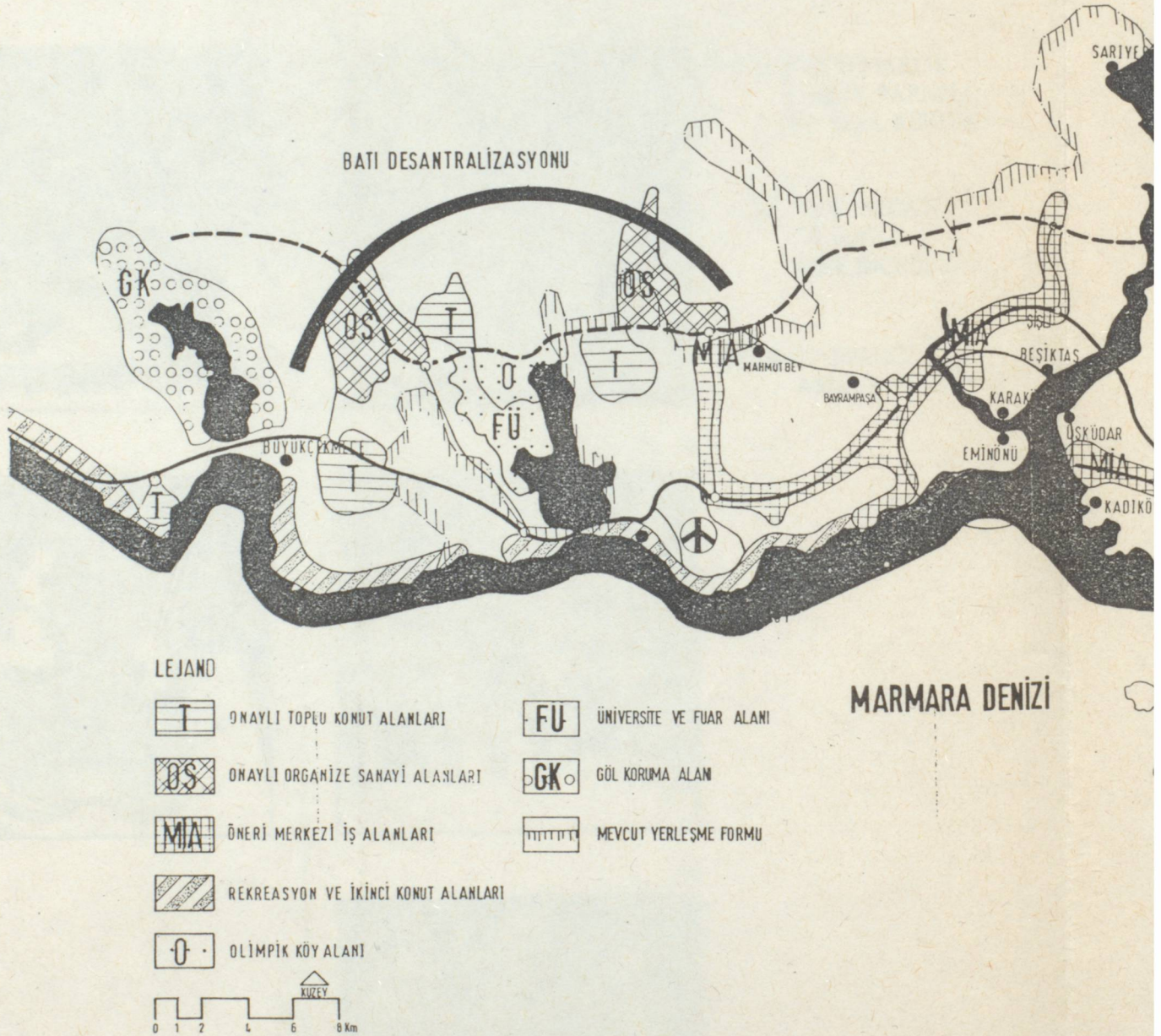
İSTANBUL METROPOLİTEN ALANI KONUT VE İŞYERLERİ BÜYÜME MODELİ

Harita 17. İstanbul Metropolitlen Alanı Konut ve İşyerleri Büyüme Modeli

Kaynak: Kaptan, H., İmar Uygulamasında Şişli Örneği
İkinci Türkiye Şehircilik Kongresi,
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yayınları,
Ankara, 1986.

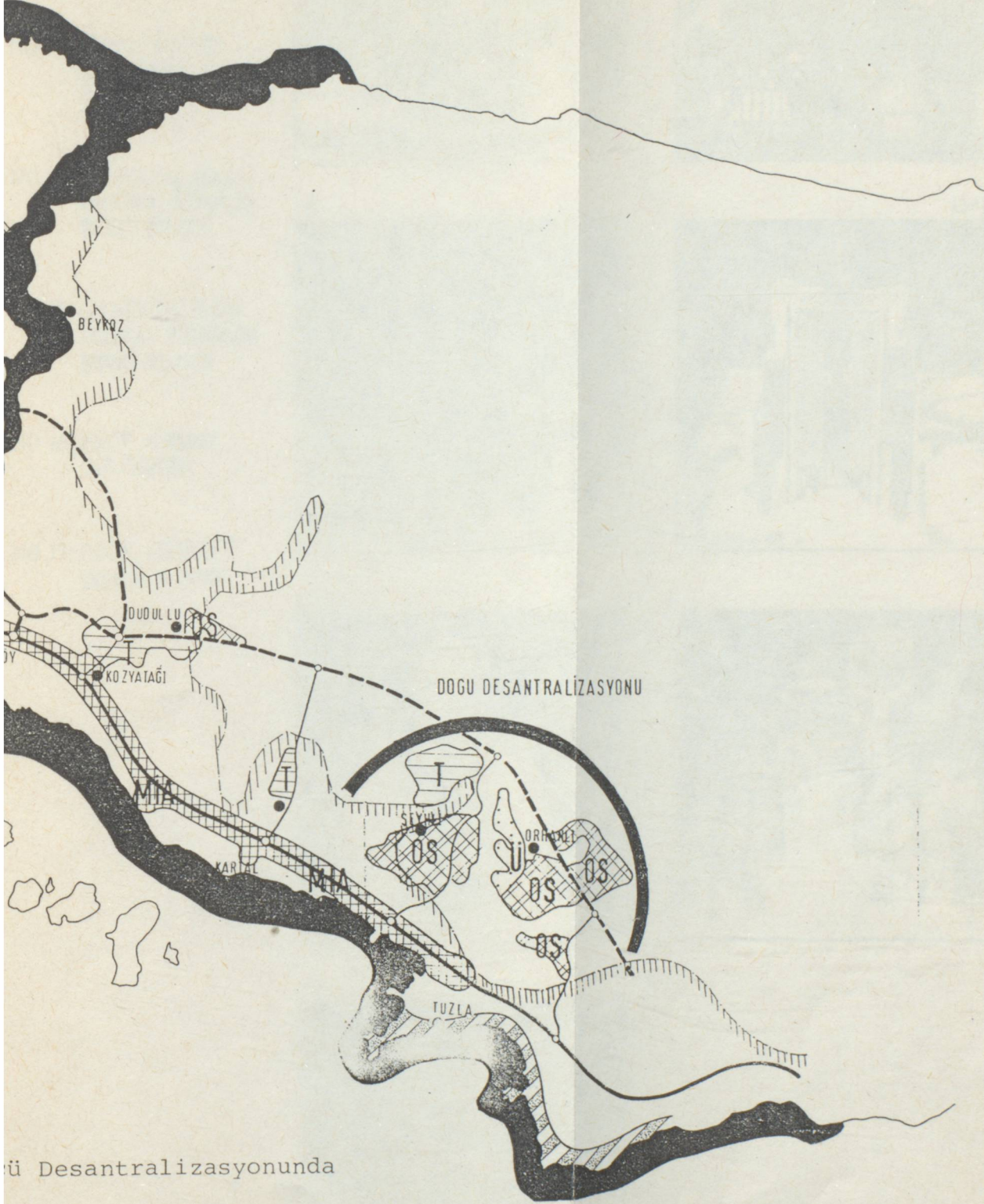
İSTANBUL METROPOLİTEN ALANINDA İŞGÜCÜ DEŞANTRALİZASYONUNDA GELECEĞE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

Harita 18. İstanbul Metropolitan Alanında İşgücü
Geleceğe Yönelik Yaklaşımlar

Kaynak: Kaptan, H., Metropolitan Ala
Yerleşme Düzeni, Basılmamış

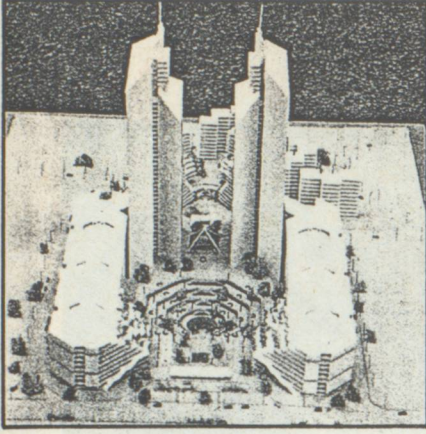
KARADENİZ

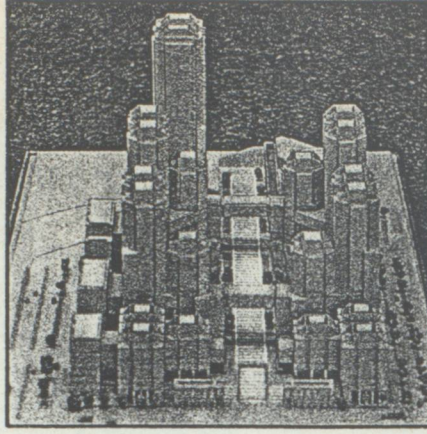
ü Desantralizasyonunda

n Üzerinde Düşük Gelir Grubunun
Tez, İstanbul, 1988.

1)

2)

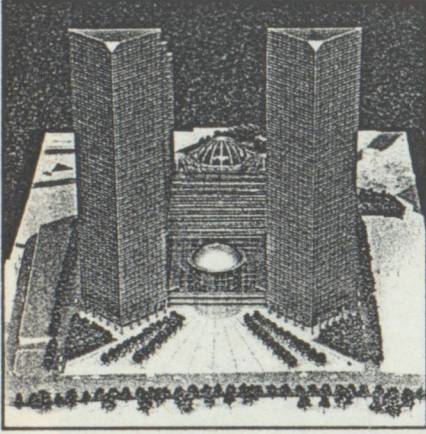
NO 1) VEDAT DALOKAY
HAKAN DALOKAY

NO 2) BİRLEŞMİŞ MİMARLAR

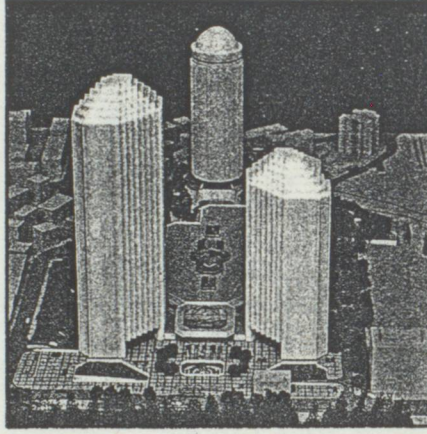
NO 3) NIKKEN SEKKEİ
İBRAHİM YALÇIN

NO 4) MINORU YAMASAKI
ASSOCIATES

3)

4)

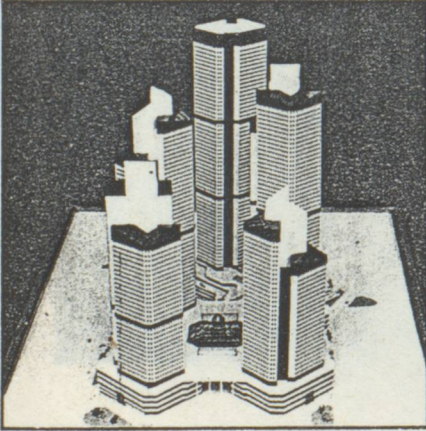

NO 6) BİM MİMARLIK
ALAN C.PARNELL
DR. EZEL KENDİK

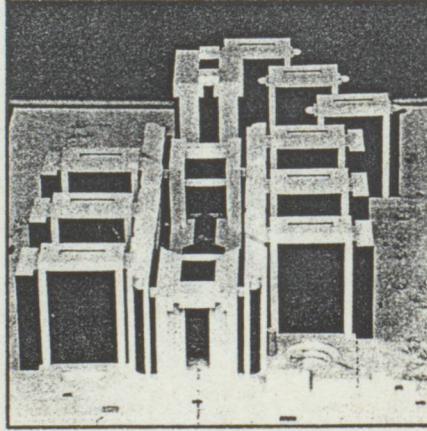
NO 8) PROF. NECATİ
İNCEOĞLU
MİNE İNCEOĞLU

NO 9) ZEYBEKOĞLU NAYMAN
ASSOCIATES INC.

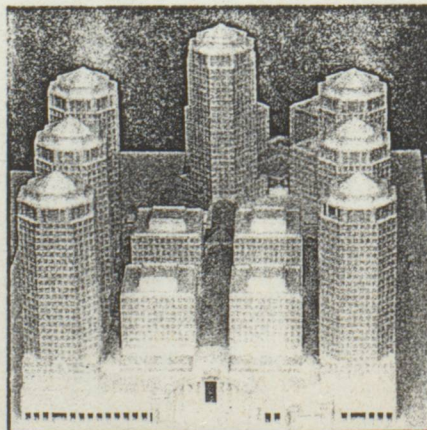
6)

8)

9)

Resim 22. Şişli Uluslararası Ticaret Merkezi

NO 10) PROF. SÜMER
GÜREL

NO 11) MELİH BİRSEL
ANDRE GAILLARD

NO 12) SEZAR AYGÜN
PLANUNGS
GRUPPE

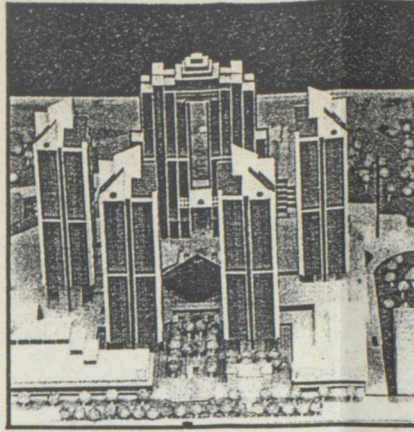
NO 15) (A) SEVİNÇ HADİ
GUSTAV SCHULZE
ŞEVKİ BİLGİN

NO 15) (B) SEVİNÇ HADİ
GUSTAV SCHULZE
ŞEVKİ BİLGİN

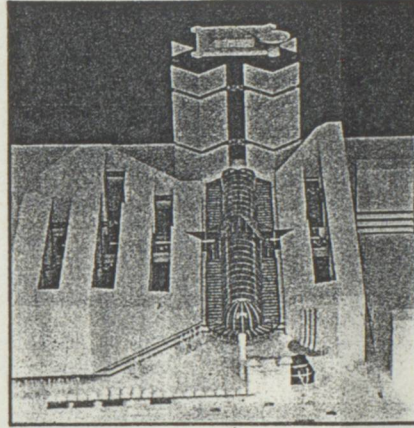
NO 16) PROF. AHMET
GÜLGÖNEN

NO 17) PROF. MEHMET
DORUK PAMİR

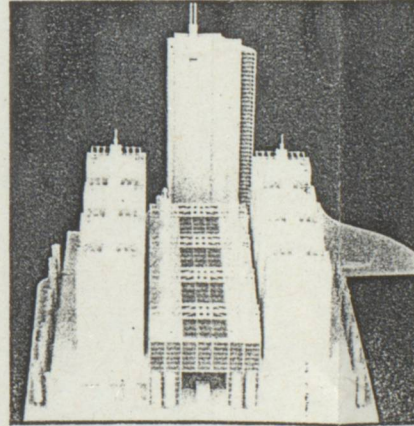
10)

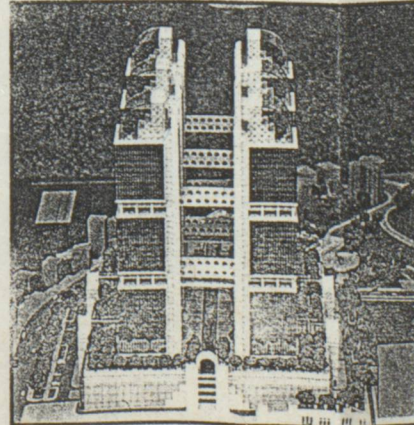
12)

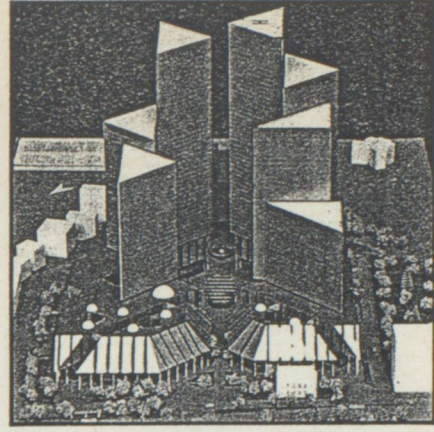
15-(B)

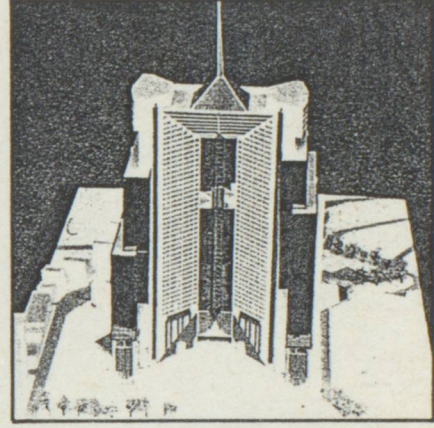
17)

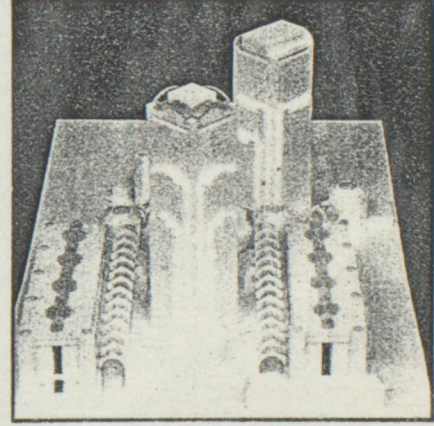
11)

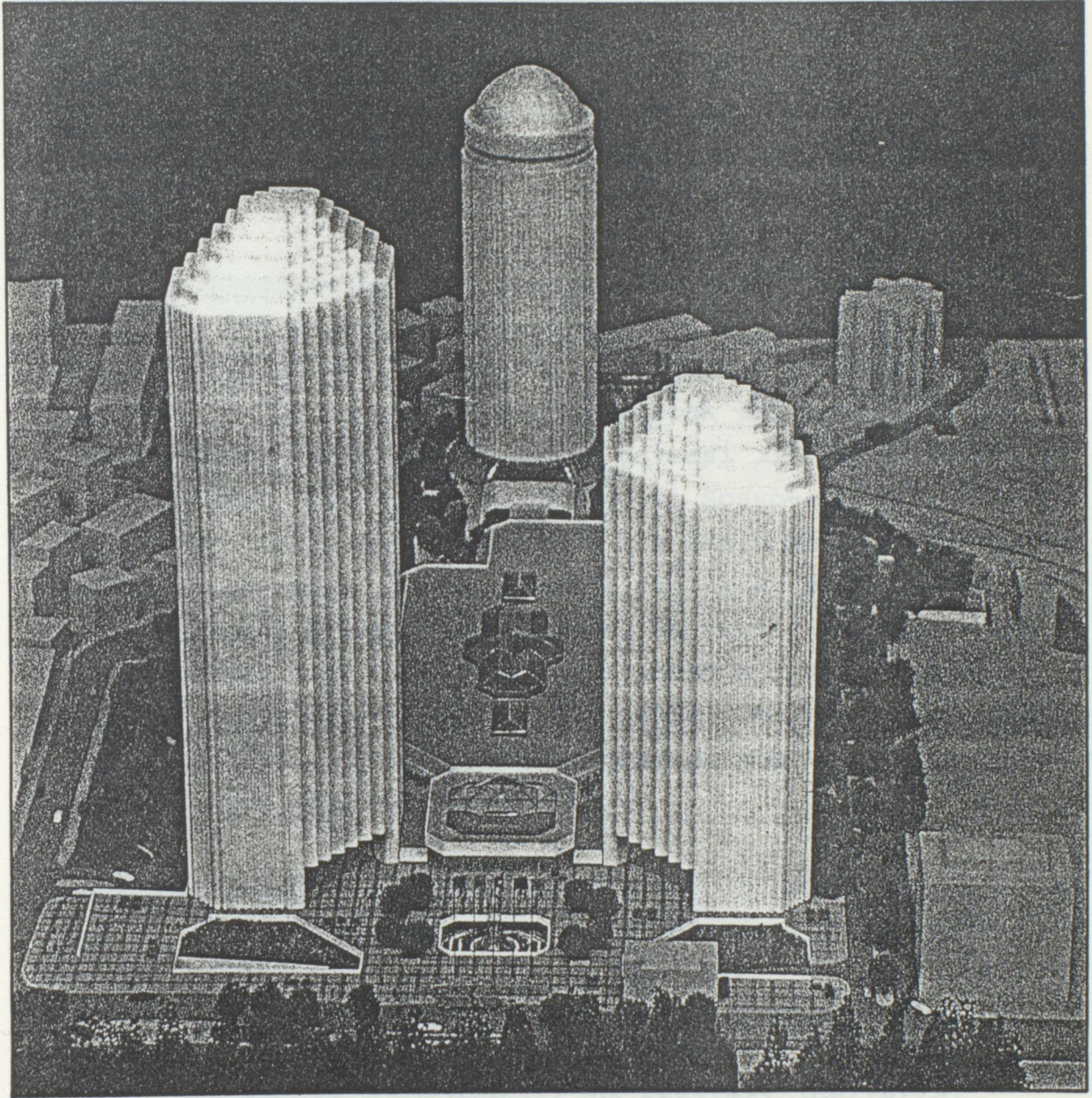

15-(A)

16)

Resim 23. Şişli Uluslararası Ticaret Merkezi Proje Yarışması
Sonucu Uygulama İçin Seçilen Proje, Minoru Yamasaki

Kapalıçarşı, Eminönü, Karaköy, Taksim, aksı üzerinde yoğunlaşan kentsel aktivite Taksim'deki oteller beş yıldızlı oteller zinciriyle güçlenmiştir. Şişli Halasgargazi, Mecidiyeköy arasında konumlanan Belediye otobüs garajı, kentsel gelişimlere bağlı kalınarak fonksiyonel değişikliğe ihtiyaç duyulmuştur.

Proje ile uluslararası çok amaçlı bir ticaret merkezi düşünülmüştür. Amaç; sosyal aktiviteye canlılık getirilmesidir. Eski kent mekanlarındaki sosyal ve fiziksel dönüşümün yaşanması ve alanlara canlılık kazandırılarak değerlendirilmesi düşünülmüştür. Fakat bu alanların çevresi ile değerlendirilip düzenlenmemesi önemli bir eksikliktir. Sosyo-ekonomik yapının değerlendirilip ulaşım olanakları ile beslenmesi ve diğer dönüşümler için örnek teşkil etmesi; eski kent mekanlarına canlılık getirmede önemli bir araçtır. Bu arada gözardı edilmemesi gereken önemli bir olayda, tarihsel mekanların mimari birikimlerin değerlendirilmesi, tarihsel mekanların içindeki ticaret işlevinin dendege tutulması, altyapı ve yoğunluklarının artırılmaması gerekmektedir.

Gerçekleştirilecek bu proje Taksim-Beyoğlu bölgesine de etkileyecek bu aksın yeniden canlandırılmasında önemli etken olacaktır.

Arz talep dengesi de burada önemli bir rol oynayacaktır.

4.7.3. Ataköy Ticaret Merkezi ve Etkileri (Galleria)

Kentsel büyümeye ile birlikte kent içindeki birtakım kentsel hizmetler büyümeyle birlikte dışarıya doğru yayılmaya başlamıştır. Konut alanlarının yoğun olduğu bölgelerde üçüncü derece merkez arayışları, M.İ.A.lara olan ilişkileri zayıflatmıştır. Tarihsel dokunun ticari işlevlerle yüklenmesi artan nüfus ve kentleşme ile konut alanları sosyo-ekonomik dengelerin de getirdiği şartlara bağımlı olarak, kıyıları, çalışma alanları ve ulaşım ağına paralel olarak yerleşimini gerçek-

leştirmişlerdir. Konut alanlarının dışarı doğru yayılması ve sosyo-ekonomik dengelerin arz ve talebi doğrultusunda, kentsel hizmetler de dışarıya doğru kaymıştır.

Ulaşımın yoğun olduğu ve yüksek ve orta gelir grubunun yoğun olduğu Ataköy ve çevresinin kentsel ve turistik hizmetlere paralel kısmi olarak gerçekleştirilen uluslararası çok amaçlı turistik ticari merkez, bünyesinde uluslararası mağazaları ve eğlence merkezlerini kapsamaktadır. Yüksek gelir grubuna hitap etmesi, Deniz, Havayolu ve Karayolu ulaşım odaklarıyla beslenmesi, Şişli, Taksim, Beyoğlu'nda yoğunlaşan üst gelir grubuna hitap eden ticari fonksiyonların buraya kayması, Beyoğlu ve Şişli'yi aksını olumsuz yönde etkileyecektir.

Kısmi olarak gerçekleştirilen Ataköy ticari merkezi bünyesinde şu fonksiyonları içermektedir.

Görülüyorsa artık geleneksel ticari işlevin çağdaş gelişme ve modern yaşam içinde, ticaretin diğer fonksiyonlarla desteklenmesi günümüz ticari işlevine yeni bir boyut kazandırmıştır.

Shopping Center ve turistik ve ticari amaçlı ticari merkezler kentsel büyüme ve 3 üncü ve 2 inci ticari merkezlerle olan ilişkiler doğrultusunda yeni arayışlar ve projeler çalışmalarına içine girmiştir. Bu işlevlerin değişmesinde konut alanlarının yer seçimi yeni çalışma fonksiyonlarının kent dışına doğru taşınması önemli ölçüde etki etmektedir.

Tarihsel süreç için kentsel büyüme nin dışa doğru fazla sarkaklanmadığı 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl ortalarına doğru bi işlevlerin yoğunlaştığı ve üst gelir grubunun ihtiyaçlarının karşılandığı Beyoğlu bu gelişimlere de bağlı kalarak ticari aktivite fazlaca yüklenmiş, konut alanları daralmış, sosyo-ekonomik değerlerini de kaybetmesi ile günümüze gelmiştir. Kentsel büyüme ile oluşturulan yeni ticari merkezler ile eski kent mekanları içinde desantralizasyon çalışmaları yapılarak konut ve ticari kültürel işlevleri mekansal özellikleri de gözönünde tutularak kısa zamanda ele alınmaktadır. Fonksiyon-

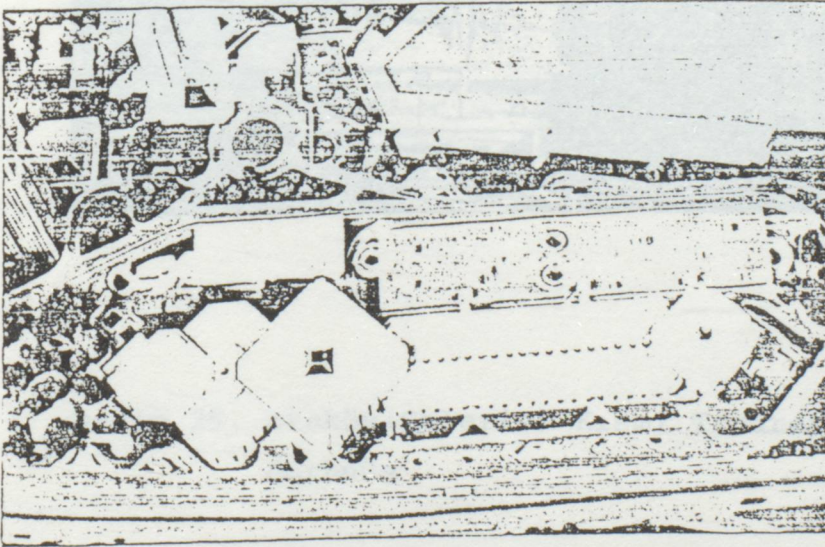
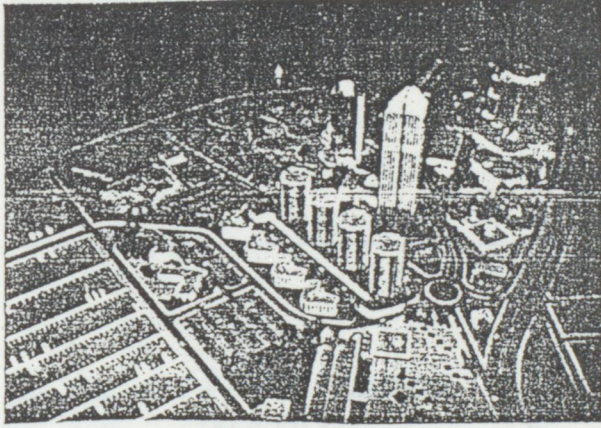
nel değişiklik için, araştırmaların ve yenileme projelerinin önemini gözardı edilmeyerek bir ana önce başlanılmalıdır.

Sonuç olarak yeni düzenlemelerle oluşturulacak ticari ve kültürel kompleks merkezlerin ticaretin geleneksel boyutdan çağdaş boyutuna geçişte bir süreci kapsar. Çok amaçlı yeni ticari gelişmelerin etkisinin eski kent mekanları ile birlikte bütün halinde planlaması yapılmalıdır. Eski kent mekanları ile bütünleştirilip değerlendirilecek yeni rehabilitasyon projeleri daha etkin olacağı ve tarihsel mekan içindeki konut dengesini ve etki hinterlandının da göz önüne alınarak bütüncül bir şekilde çalışılması gerekmektedir.

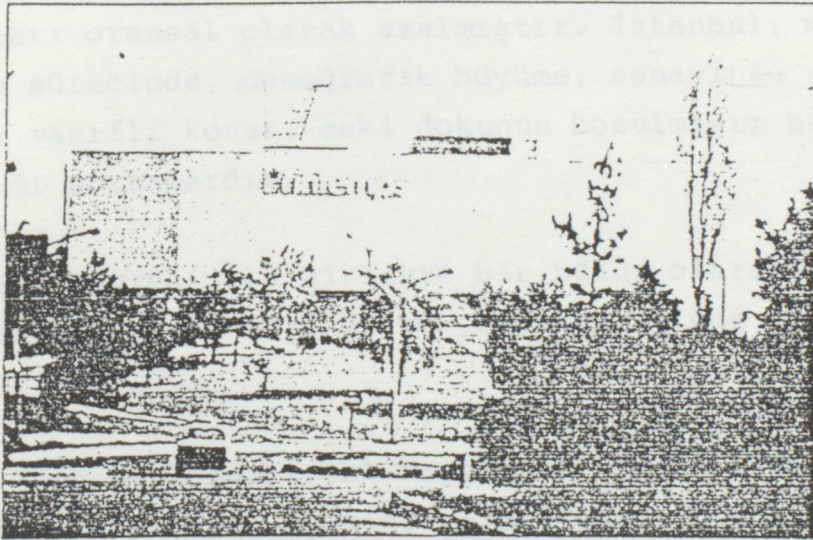
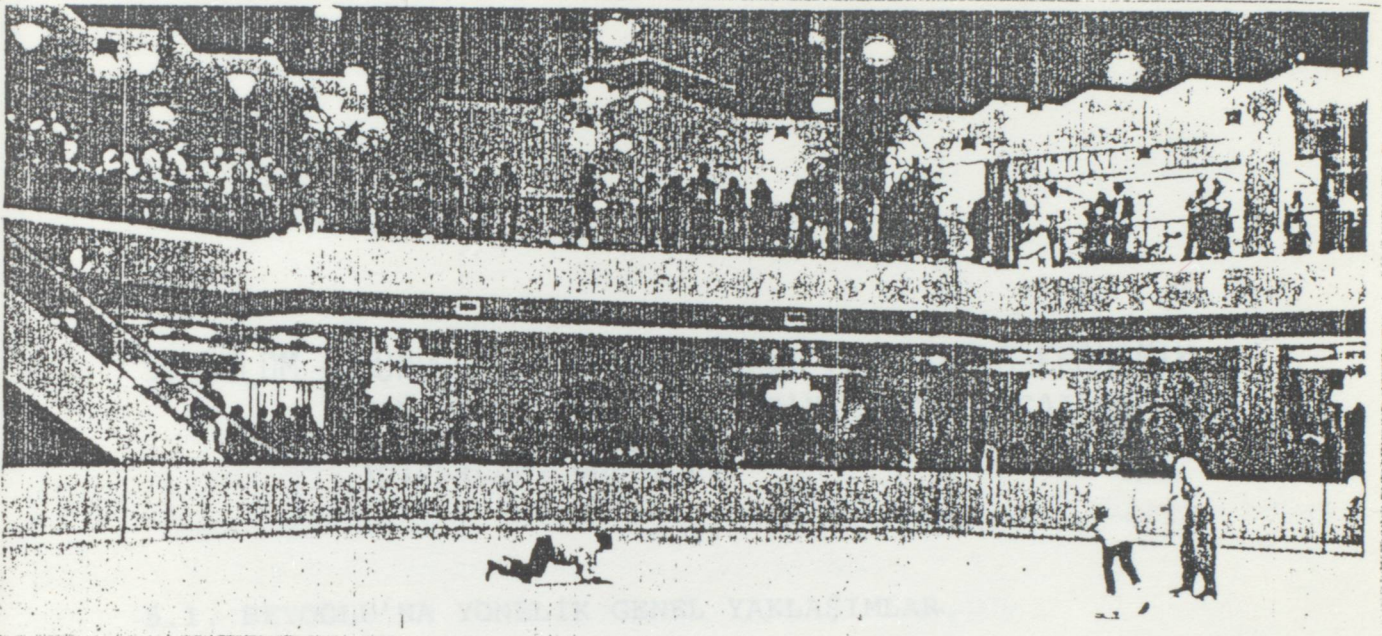
Spor Kulübü	350	430
Casino Restaurant		
Dükkanlar	1650	2300
Apart Oteller	2400	18080
Konut İstasyonu	800	800
İş Merkezi		
Sergi Apartotel	1821	47281
Express Restaurant	750	1300
Kültür Çarşısı	12000	24000
Ticaret Merkezi	1000	3000
Okul Binaları	400	800
Genel Toplam	59603	216922

İçerdiği fonksiyonlar

Kullanış	Taban aları	Toplam inşaat alanı
Otel	4400	11450
Alışveriş merkezi	21220	59887
Kongre merkezi	1312	2624
Sağlık Klübü	1400	5100
Spor Klübü	350	450
Gazino Restaurant- Dükkanlar	1650	2800
Apart Otel	2400	16000
Benzin istasyonu	800	800
İş merkezi		
Sergi Apartotel	1921	47281
Expres Restaurant	750	1500
Katlı Otopark	12000	24000
Ticaret Merkezi	1000	2000
Özel Otel	400	800
Genel toplam	69603	216922

Resim 24. Ataköy (Galleria) Ticaret Merkezi Projesi

Resim 25. Ataköy (Galeria) Kısmi Ticaret Merkezinden
Görünüş

- Kentsel binaların tarihsel mekanlarda değerlendirilmesi;
- Tarihsel mekanlarda yer alan binaların bütçeden payla-
rının artırılması gibi
politikaların geliştirilmesi ve uygulanması etkinliğinin arttır-
ılması gerekir.

Yenileme ve koruma çalışmalarından doğacak problemlerin

5. BÖLÜM - SONUÇLAR, BEYOĞLU'NDAKİ YENİ SOSYO-EKONOMİK YAPI İLE ESKİ MEKANLARIN UYUMUNUN SAĞLANMASINDA İLİŞKİLER, ÖNERİLER

5.1. BEYOĞLU'NA YÖNELİK GENEL YAKLAŞIMLAR

Beyoğlu'ndaki işlevsel ve sosyal dönüşümünde kentleşmenin yoğun baskılarının etkisi büyüktür. Baskılar sonucu fiziksel mekanda değişiklikler olmuştur. Eski kentsel dokuda konut alanları oransal olarak azalmıştır. İstanbul; metropolitenleşme sürecinde, demoğrafik büyüme, sanayinin yerleşmesi, düşük vasıflı konut, eski dokunun bozulması; bu sürecin çıkardığı sorunlardır.

Beyoğlu çevresi ile birlikte bir bütün olarak ele alındığında; sorunlarında bütünün ve çevrenin içinde yattığı görülecektir.

Eski kent yerleşimlerini kapsayan, Eminönü, Beyazıt, Aksaray, Karaköy, Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli gibi, bugün M.İ.A. içine girmiş olan alanlarda makro ölçekteki politikalarla desteklenen planların yapılması gereklidir.

Beyoğlu bütününde kentsel problemlerin özellikle açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu bazda yapılacak çalışmalar; toplumsal, fiziksel, potansiyel işlevlerin eski kent sistemi ile bağdaştırılarak belirlenmesi gereklidir.

- Kamusal binaların tarihsel mekanlarda oluşturulması,
- Tarihsel mekanlarda yer alan belediyelerin bütçeden paylarının artırılması gibi politikaların geliştirilmesi ve uygulamada etkinliğin artırılması gerekir.

Yenileme ve koruma çalışmalarından doğacak spekülasyonların kontrol edilmesi

- Binaların el değiştirme işlemi içinde verilerin artırılması,
- Devlet ve yerel yönetimin spekülasyonu kontrol altına alması,
- Projelendirmede dengenin sağlanması,
- Rantı düşük yatırımların saptanması gerekir.

Eskiye benzer fonksiyonların saptanması

- İstiklal caddesinde eski işlevlere yer vermek, Örneğin, pastahaneler, kahveler gibi.
- Dokusal özelliği olan alanlarda, eskinin karakterini korumak, (Örneğin: Asmalı Mescit'deki konut alanları)
- Pasajların günlük ihtiyaçlara cevap vermesi.

5.3. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

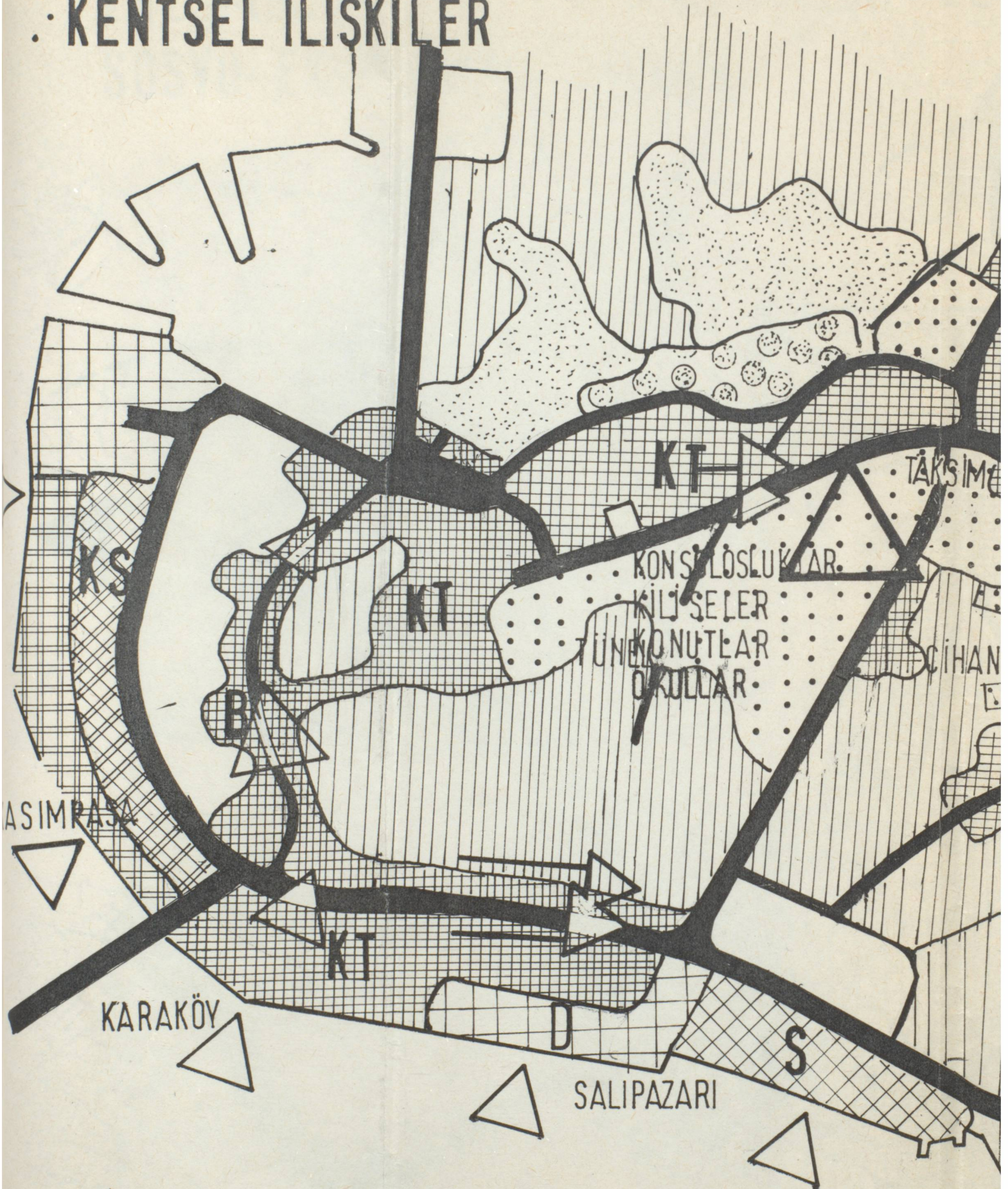
Beyoğlu'nun nasıl bir çevre yaratılmalıdır?

Bu çevrelerde oluşacak işlevler, yapı kapitalleri, mimari ve sosyal birikimlerden maksimum ölçüde faydalanılabilsin.

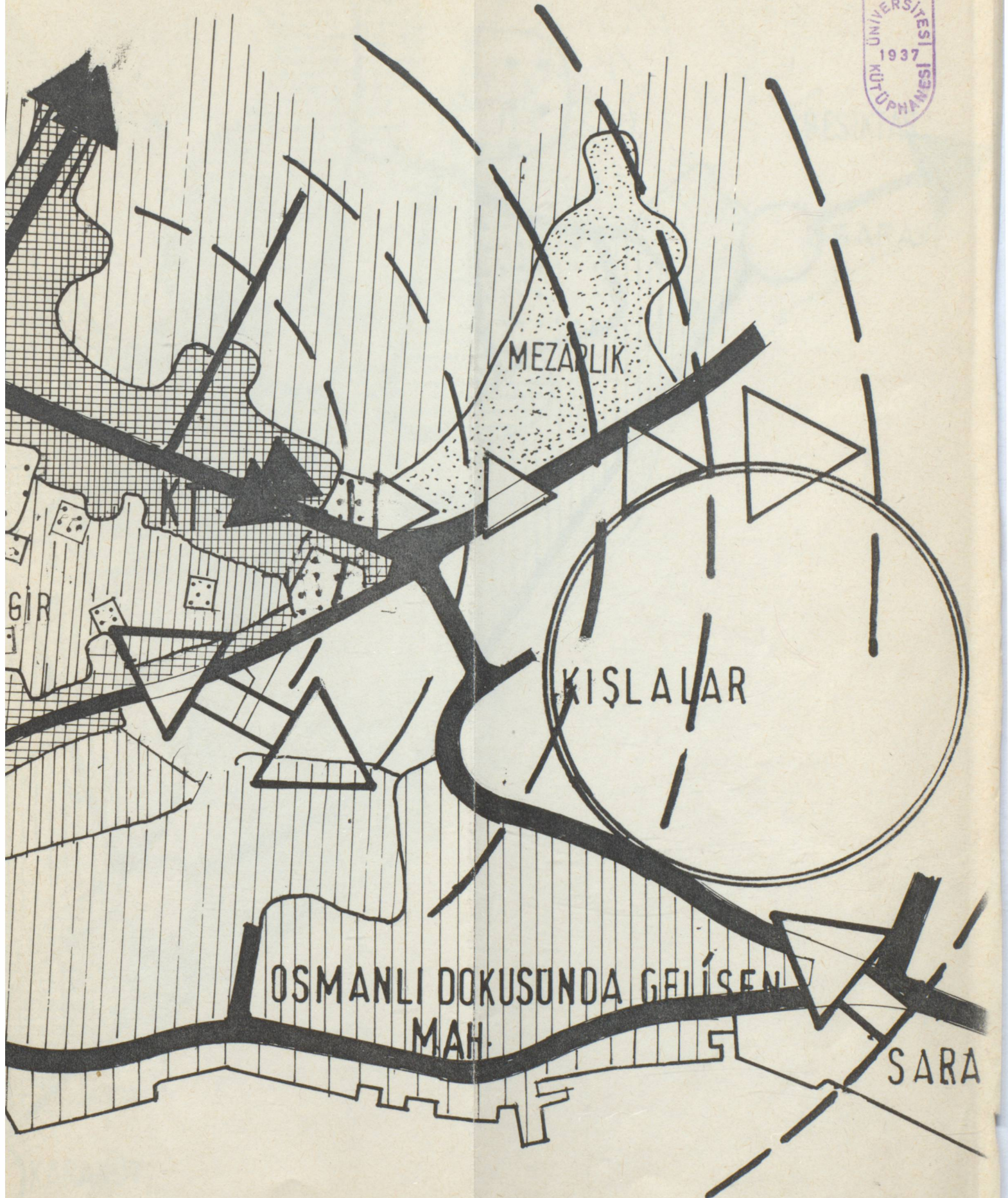
5.3.1. Sağlıklı Bir Çevre Oluşturulması

- o Altyapıların kapasitesinin saptanarak sağlıklılaştırılması, (Havagazı, su, elektrik, kanal gibi)
- o Gürültülü, sis kokulu, sağlığa aykırı zararlı sanayiye küçük sanayilerin kent dışına atılması ve önleyici kararların alınması (Elmadağ çevresi, Galata ve Çevresi, Perişembe Pazarı, Karaköy).
- o İstiklal caddesi üzerindeki reklam panolarının düzenlenmesi.

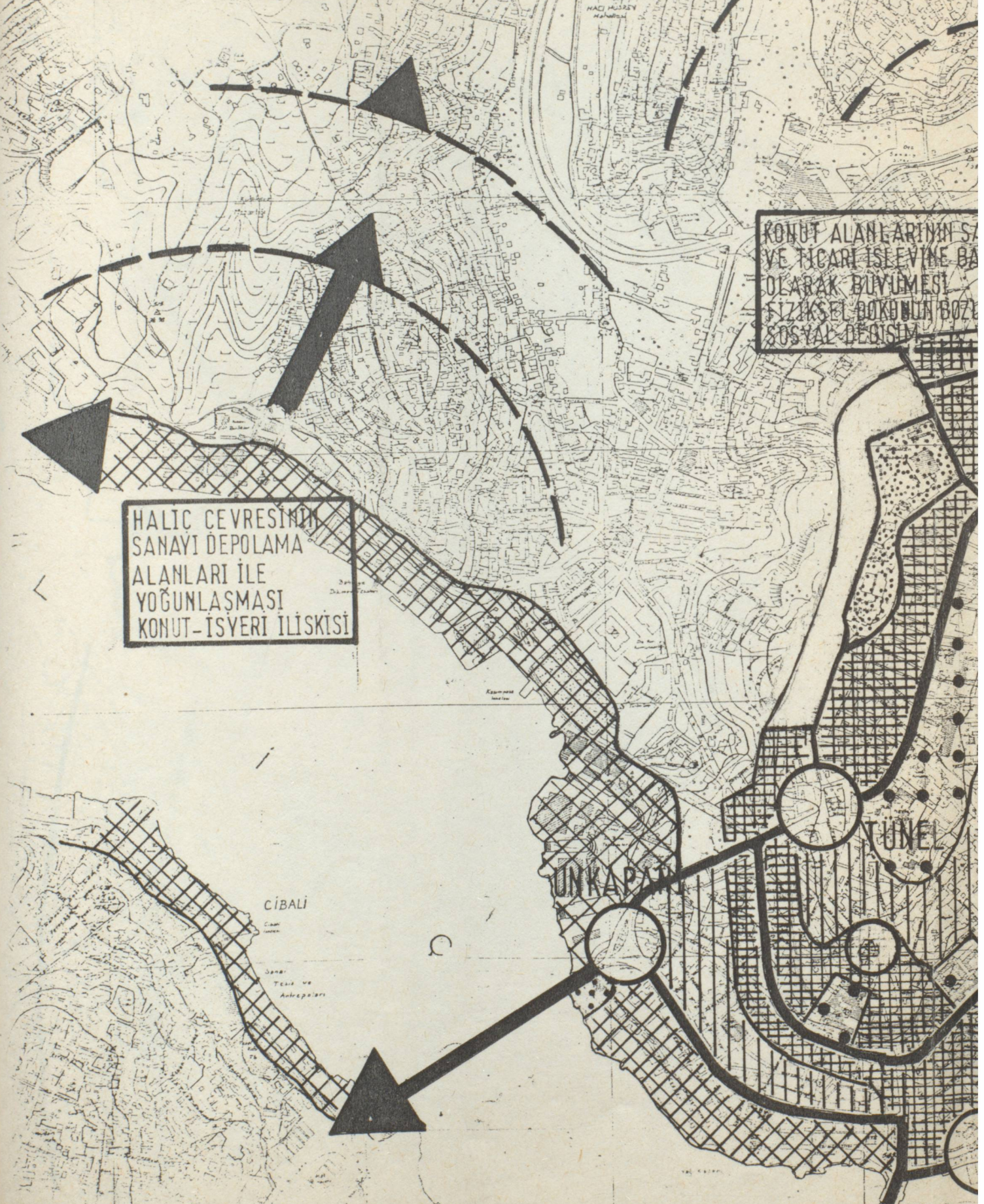
1.9 YÜZYIL SONU BEYOĞLUNUN SOSYO-EKO- KENTSEL İLİŞKİLER

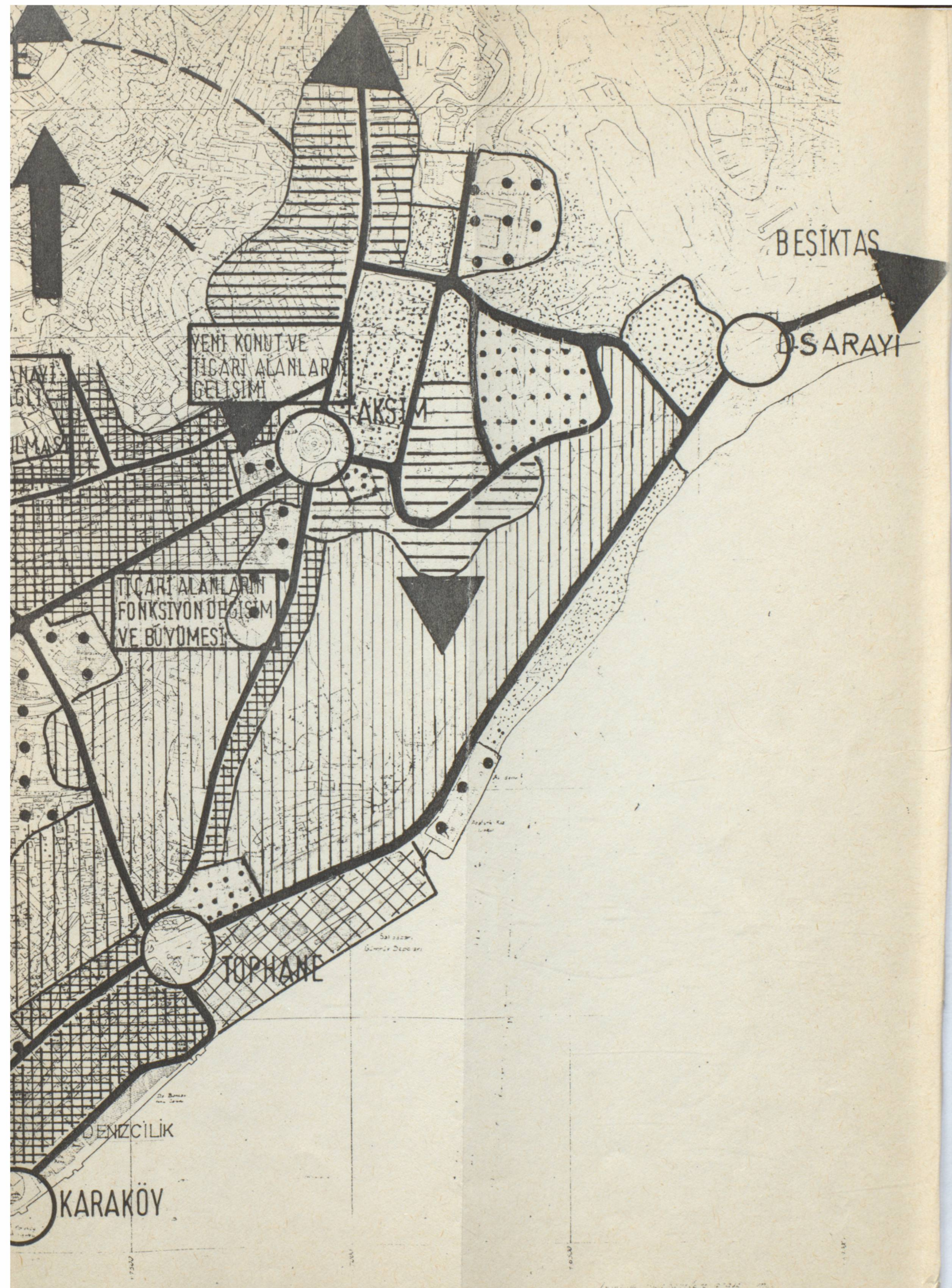

NOMİK VE FİZİKSEL YAPISI -

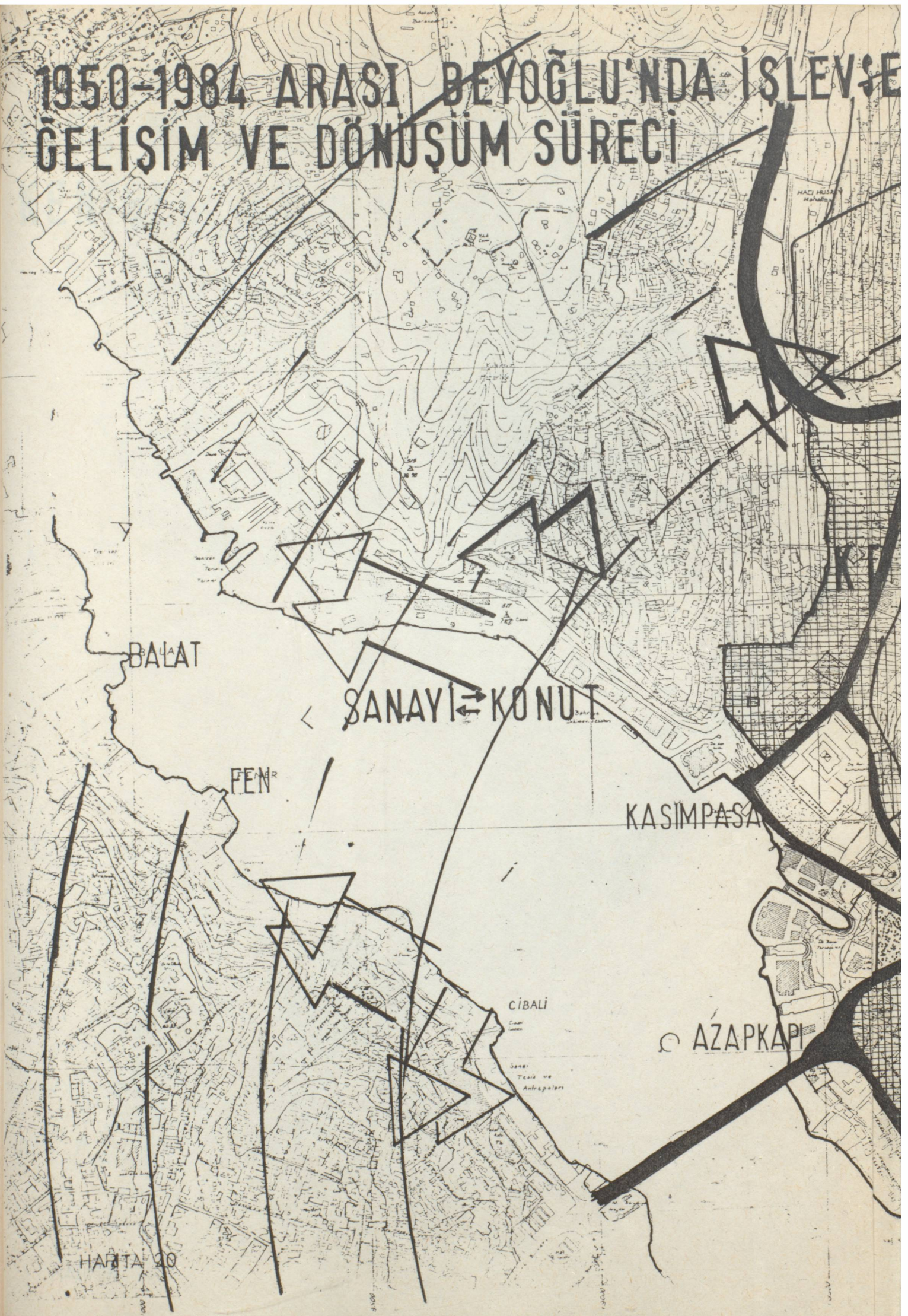

I 1923-1950 ARASI FİZİKSEL GELİŞİM V SOSYO-EKONOMİK İLİŞKİLER

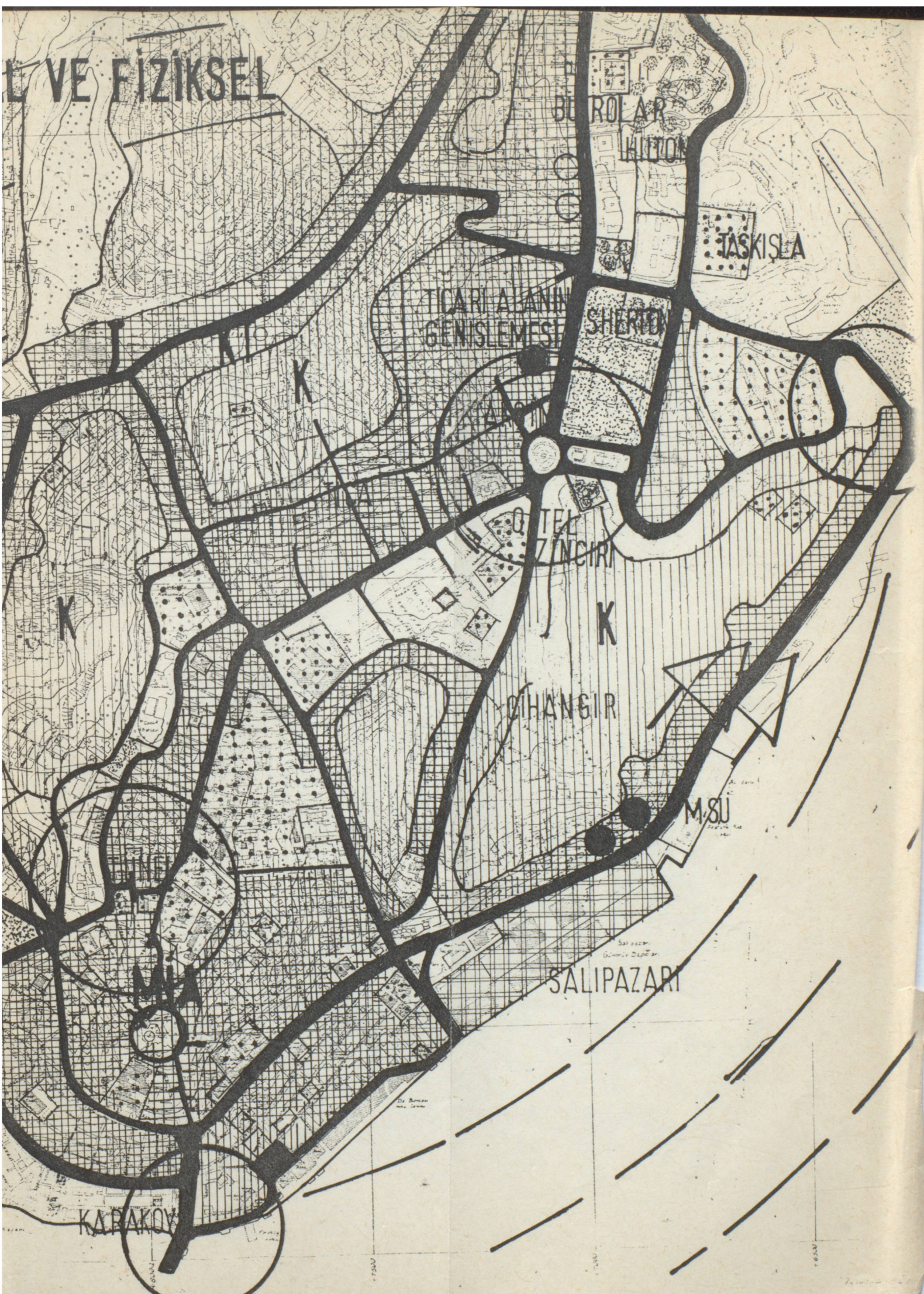

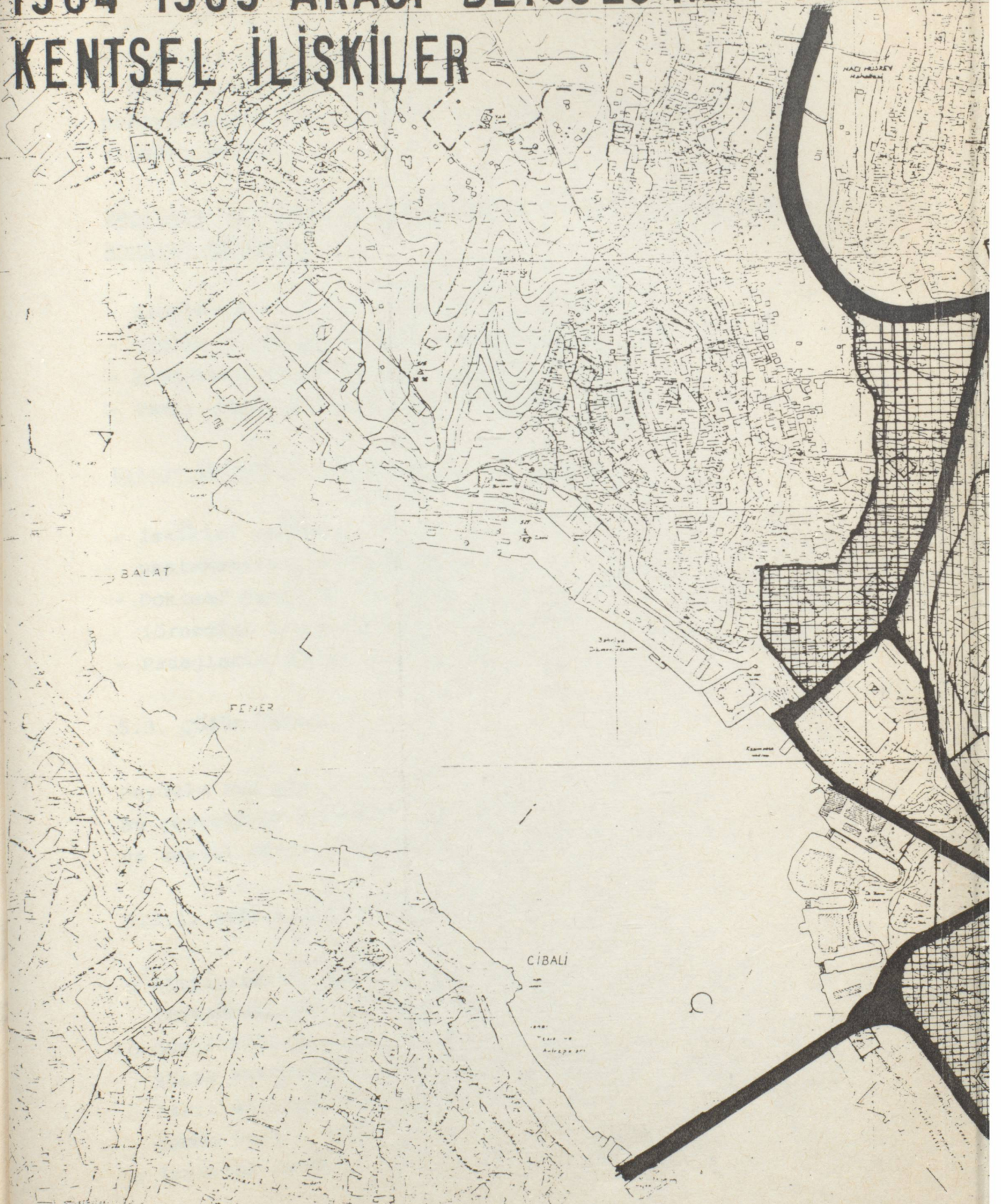
1950-1984 ARASI BEYOĞLU'NDA İŞLEVİNE GELİŞİM VE DÖNÜŞÜM SÜRECİ

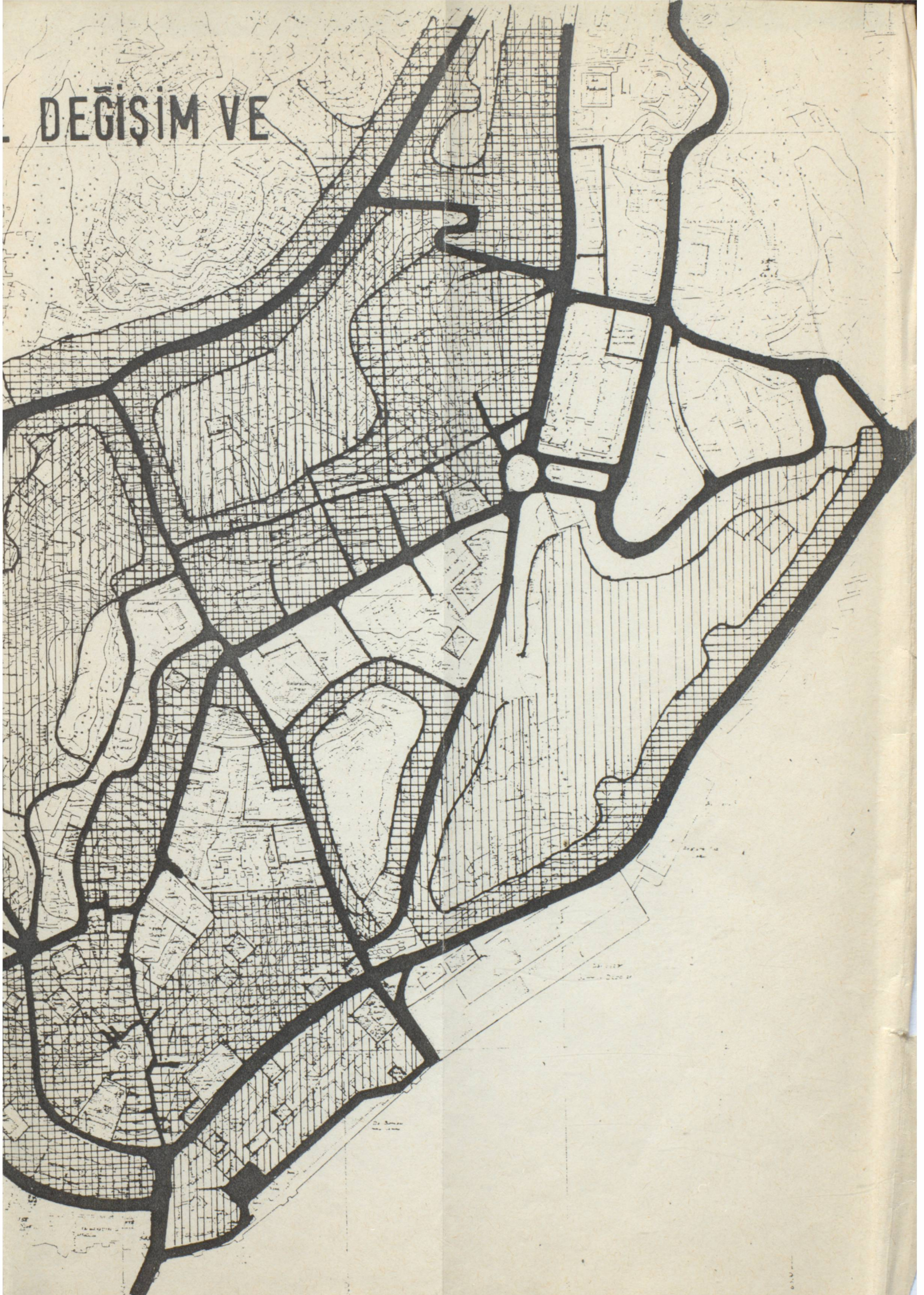
L VE FİZİKSEL

1984-1989 ARASI BEYOGLU'NDA FİZİKSEL KENTSEL İLİSKİLER

DEĞİŞİM VE

- Kamusal binaların tarihsel mekanlarda oluşturulması,
- Tarihsel mekanlarda yer alan belediyelerin bütçeden paylarının artırılması gibi politikaların geliştirilmesi ve uygulamada etkinliğin artırılması gerekir.

Yenileme ve koruma çalışmalarından doğacak spekülasyonların kontrol edilmesi

- Binaların el değiştirme işlemi içinde verilerin artırılması,
- Devlet ve yerel yönetimin spekülasyonu kontrol altına alması,
- Projelendirmede dengenin sağlanması,
- Rantı düşük yatırımların saptanması gerekir.

Eskiye benzer fonksiyonların saptanması

- İstiklal caddesinde eski işlevlere yer vermek, Örneğin, pastahaneler, kahveler gibi.
- Dokusal özelliği olan alanlarda, eskinin karakterini korumak, (Örneğin: Asmalı Mescit'deki konut alanları)
- Pasajların günlük ihtiyaçlara cevap vermesi.

5.3. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Beyoğlu'nun nasıl bir çevre yaratılmalıdır?

Bu çevrelerde oluşacak işlevler, yapı kapitalleri, mimari ve sosyal birikimlerden maksimum ölçüde faydalanılabilsin.

5.3.1. Sağlıklı Bir Çevre Oluşturulması

- o Altyapıların kapasitesinin saptanarak sağlıklılaştırılması, (Havagazı, su, elektrik, kanal gibi)
- o Gürültülü, sis kokulu, sağlığa aykırı zararlı sanayiye küçük sanayilerin kent dışına atılması ve önleyici kararların alınması (Elmadağ çevresi, Galata ve Çevresi, Perşembe Pazarı, Karaköy).
- o İstiklal caddesi üzerindeki reklam panolarının düzenlenmesi.

- o İstiklal caddesinin tarihsel birikimi göz önüne alınarak, kentsel mobilyaların ana cadde içinde yoğunlaşarak düzenlenmesi.
- o Kat otoparkları ve yeraltı otoparkları ile, (Örneğin, Tepebaşı'ndaki kat otoparkı gibi)
- o İmar adalarının ortasındaki alanların sağlıklaştırılarak, kullanıma dönüştürülmesi.
- o Bitişik düzende arka bahçelere giriş verilmesi.
- o Gayri sıhhi işlevlerin Beyoğlu'ndan kaldırılması, (Karaköy civarındaki genelevler ile, Tarlabası'ndaki pavyonlar gibi).
- o Denetimlerin yoğunlaştırılması ve yeni yaptırımların sağlanması.
- o Kentsel bakımın sağlanması için Belediye'ye bağlı kuruluşun genişletilmesi.

5.3.2. Gecekondu Alanları

- o Beyoğlu'nda ve çevresindeki gecekonduların sağlıklaştırılması (Piyalepaşa, Kurtuluş'un aşağısı, Kasımpaşa)
- o Gecekondu için gerekli altyapı ve donatıların sağlanması
- o Nüfus kaybı ve yığılmalarından etkilenen bölgelerin belirlenmesi ve yaşama koşullarının geliştirilmesi.
- o Bu alanların fiziksel gelişiminde uyumlu bir yapı düzeninin geliştirilmesi gerekir.

5.3.3. M.İ.A.

- o Galata ve çevresinden, sanayi, küçük sanatlar, depolama, atölyeler gibi fonksiyonların kaldırılması.
- o Desantralizasyonun sağlanması.
Ticaret ve küçük sanayinin analiz ve sınıflandırılmasına göre; bu alanların Piyalepaşa bulvarına kaydırılması.
- o Perşembe pazarı ve ticaret merkezinin Okmeydanı'nda hizmet girmesi, Perşembe pazarındaki yükü kısmen azaltacaktır.

- o İstanbul metropolü bütününde gelişme eğilimleri olan ve şu anda projelendirme safhalarında olan yeni iş merkezlerinin bulunması Beyoğlu'ndaki eğilimleri azaltacaktır. (Doğu'da Kurtköy ve çevresi, E-5 Karayolu, Batıda İkitelli).
- o Beyoğlu içinde ticaret ve konut alanları arasında dengenin kurulması için, üst katlardaki konut fonksiyonlarının belirlenerek (Planlama, tasarlama süreci içinde) depolama, atölye gibi birimlere ruhsat verilmemesi.
- o Parakende ticareti gerekli kılacak uygulamaların (Planlama-tasarlama süreci içinde) yapılması gerekir.

5.3.4. Konut Alanları

- o Konut alanlarının, sıhhileştirme, koruma, yenileme gibi düzenleme modellerinin kullanılması
- o Kentsel donatıların artırılması (okul, sağlık, yeşil alan gibi)
- o Konut alanlarının düzenlenmesinde kooperatifçiliğe özendirme.
- o Yoğunlukların dengede tutularak, artırılmaması.
- o Konut işlevinde kullanılacak stokun belirlenmesi, üst katlardaki konut işlevinin artırılması.

5.4. GELECEĞE YÖNELİK DEĞERLENDİRME ÖNERİLERİ

- o Beyoğlu ve çevresiyle ele alınacak makro planlama ve hedeflerin belirlenmesinden sonra, "planlama tasarlama" süreciyle birlikte; pilot bölgelerin seçilerek ticari, kültürel, turistik fonksiyonlara ağırlık verilmesi.
- o Kültürel ve ticari işlevlerin İstanbul metropoliten bütününe hizmet edebilmesi için, devlet ve yerel yönetimlerin bu projelere ağırlık verilmesi.
- o Devlet politikaları, teşvikleri ve öncelikleri ile turistik, ticari ve kültürel fonksiyonların canlandırılmasında, etken kılınması.
- o Tünelin kapasitesinin artırılması, ulaşım bağlantılarının Taksim ve Karaköy ile akıcı bir şekilde sağlanması.
- o Resmi, kültürel, sanatsal kurumların Beyoğlu'nda yoğunlaşması gerekir.

İstiklâl caddesi, Sıraselviler, Tarlabası Caddeleri üzerinde Rehabilitasyon projelerine ağırlık verilerek (Cep sinemaları, tiyatrolar, araştırma merkezleri, tiyatrolar, sergi salonları, kahveler gibi toplumsal ilişkileri artırıcı ve güçlendirici işlevlere yer verilmesi.

- o Tünel, Taksim, Gümüşsuyu tarafında, Fındıklı tarafında büro hizmetlerinin yoğunlaştırılması.
- o Kentsel siluet alanlarında (Tophane sırtları, Tepebaşı) yeşil alanların artırılması.
- o Haliç'deki tersanenin kaldırılarak, Tepebaşındaki turistik, kültürel, işlevlerle bağlantısının kurulması.
- o Karaköy-Unkapanı arası günlük ticari işlevleri karşılayacak parakende ticaret alanı olarak düzenlenmesi.
- o Üçüncü sınıf otel olarak mevcut da kullanılan mimari değeri olan binaların turistik otellere dönüştürülmesi (Tünel, İstiklâl Caddesi arası).
- o Tepebaşı'nda yaşanan kültürel mirasın canlandırılarak, (Çay bahçeleri, gazinolar, tiyatrolar, sergi salonları) gibi işlevlerin gelmesi).
- o İstiklal caddesi boyunca yoğunlaşacak, 19. yüzyılın günlük fonksiyonlarını karşılayan pasajların işlevsel hale dönüştürülmesi.
 - Günlük ihtiyaçları karşılayan hizmetler, (Lokantalar, meyhaneler, kuyumculuk, kitapçılar, gibi).
- o Rehabilitasyon projelerin belirli bölgelerde o Rehabilitasyon Projelerinin belirli bölgelerde odaklaşması

- İstiklal caddesi,
- Sıraselviler,
- Galata kulesi ve çevresi,
- Tünel ve çevresi,
- Tepebaşı ve Tarlabası,

Turistik, ticari, kültürel çevrenin Beyoğlu'nda oluşturulması, halkın bilinçlendirilmesi ile Beyoğlu'nun sosyal topoğrafyası değişerek dönüşüme uğrayacaktır.

Bu öneriler ve yaklaşımlar çerçevesinde konunun İstanbul metropoliten boyutunda değerlendirilerek, planlama ve tasarlama sürecine girilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- AHMED Refik; İstanbul Hayatı - Onuncu Asr-ı Hicride, İstanbul, 1968, Enderun Yayınları.
- AKÇURA, M.; Çevre Ölçeğinde Koruma Konusuna Öneriler, Ankara, 1975, ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- AKTÜRE, S.; 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, Ankara, 1978, ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- ALGIN, U.; Balgemli Marmara: İstanbul ve İlçeleri Geliştirilmiş 1. Başlı, İstanbul, 1986, Birsan Kitapevi.
- ALTINOLUK, U.; Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar, İstanbul, 1988, TTK Yayınları.
- ANON.; Beyoğlu'nun Rehabilitasyonu, Tarihî Caddesi ve Çevresinin Düzenlenmesi, M.S.U. SBPA, İstanbul, 1983.
- ANON.; Cambridge Townscape An Analysis, Department of Architecture and Planning City of Cambridge, Autumn, 1979.
- ANON.; Polatlı, Fiyatlar Bulvarı, Nispetiye Revizyonu, STPA, İstanbul, 1981.
- ANON.; Tarlabasi, Paneli, Mimarlar Odası, İstanbul Şubesi, İstanbul, 1986.
- de AMICIS, S.; İstanbul (1874), Çeviren Bayram Akay, Kültür Bakanlığı Yayınları: 882, Türk Sanatı Eserleri Serisi: 14, Ankara, 1981.

KAYNAKÇA

- ARSEVEN, C. Z.; Eski Calata ve Binaları, İstanbul, Ahmet İnsan Süreksesi, 1324 (1913).
- Yokedilen İstanbul: Gözlemler, Anılar, İstanbul, 1983. TTOK Yayınları.
- AHMED Refik; İstanbul Hayatı - Onuncu Asr-ı Hicride, İstanbul, 1988, Enderun Yayınları.
- AKÇURA, M.; Çevre Ölçeğinde Koruma Konusuna Öneriler, Ankara, 1975, ODTÜ Mimarlık Fakültesi
- ARSLAN, R.; Tarihi Kentlerde Tarihsel Kesimlerin Ekonomik
- AKTÜRE, S.; 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, Ankara, 1978, ODTÜ Mimarlık Fakültesi
- ALGIN, Ü.; Bölgemiz Marmara: İstanbul ve İlçeleri Geliştirilmiş 3. Baskı, İstanbul, 1980, Birsan Kitapevi.
- ATALIK, G.; ÇETİNKAYA, A.; ÇOŞKUN, O.; KESKİN, A.; ÖZDEMİR, G.;
- ALTINOLUK, Ü.; Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar, İstanbul, 1988. TTOK Yayınları.
- AYSO, E.; Eski Kent Mekansal Yapı Çözümlemesi
- ANON, Beyoğlu'nun Rehabilitasyonu, İstiklal Caddesi ve Çevresinin Düzenlenmesi, M.S.Ü. SBPB, İstanbul, 1985.
- AYYILDIZ, E. H.; Eski İstanbul'un Mekansal Yapı Çözümlemesi
- ANON, Cambridge Townscape An Analysis, Department of Architecture and Planning City of Cambridge, Autumn, 1979.
- BAYRAM, F.; Eski İstanbul'un Mekansal Yapı Çözümlemesi, İstanbul, 1969, İskender Matbaası.
- ANON, Dolapdere, Piyalepaşa Bulvarı Nazım Plan Revizyonu STFA, İstanbul, 1987.
- ANON, Tarlabası Paneli, Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, İstanbul, 1986.
- de AMICIS, E; İstanbul (1874), Çeviren Beymum Akyavaş, Kültür Bakanlığı Yayınları: 882, Türk Sanatı Eserleri Serisi: 14, Ankara, 1981.

- ARSEVEN, C.E., Eski Galata ve Binaları, İstanbul, Ahmet İhsan Sürekâsı, 1324 (1913)
- ARPAD, B., Yokedilen İstanbul: Gözlemler, Anılar, İstanbul, 1983, TTOK Yayınları.
- ARSLAN, R.; İstanbul Kentleşme Sürecinde Yapısal Değişme, Sosyoloji Konferansları, 12. Kitap 1974'den ayrı basım, İstanbul, 1974.
- ARSLAN, R., Tarihi Kentlerde Tarihsel Kesimlerin, Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi, Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Ankara, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Matbaası, 1989.
- ATALIK, G., ÇETİNER, A., GÖÇER, O., KESKİN, A., ÖZDEŞ, G., SUHER, H., Şehircilik İstanbul, İTÜ Matbaası, 1985.
- AYSU, E., Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, İstanbul, 1977, İDMMA Yayınları.
- AYVERDİ, E.H., Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfus Yapısı, Ankara, 1958, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı.
- BAYHAN, İ., Şehir Planlaması, İstanbul, 1969, İskender Matbaası.
- BELGE, M, "Yanyana Yabancıların Kenti" İstanbul, Mimarlık Sayı 199 (1984-1), s.20-23.
- "Beyoğlu", Hayat Ansiklopedisi, C.2, s.588-589.
- "Beyoğlu", Meydan Larouse, C.2, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1969, s.343-344.
- "Beyoğlu TÜRSAB Dergisi, Sayı 26, 1984, s.19-25.

- BİRSEL, S., Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası, Kültür Yayınları, Genel Yayın No:251, Edebiyat Dizisi, 63, Ankara, 1983.
- BRAUDE, F., İstanbul'un Yaşam Çevresi, Kültür Mirasımız, İstanbul, Milliyet Yayını, 1984, s.13.
- DALAN, B., (Söyleşi Yapan: Ahmet Eken) "Bedrettin Dalan ile Beyoğlu Üzerine Söyleşi, İstanbul, Aralık, 1987, Sayı 10, s.(37-38).
- DENEL, S., Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri; Ankara, 1982, ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- DİRİMTEKİN, F., "19. Yüzyıldan Bugüne Kadar İstanbul", TTOK Belleteni, İstanbul, Ekim, 1972, s.3-9.
- DÖKMECİ, V., ÇIRACI, H., "Beyoğlu'nun Tarihsel Gelişimi", Yapı Dergisi, 1987/ , s.42-47).
- DÜHANİ, S.N., Eski İnsanlar Eski Evler, 19. Yüzyıl Sonunda Beyoğlu'nun Sosyal Topografyası, Çev. Ahmet Parman, İkinci Baskı, İstanbul, TTOK Yayınları, 1984.
- ERGİN, O.N.; Osman Nuri Ergin: Türk Belediyecilik ve Şehircilik Tarihi Üstüne Seçmeler, İstanbul, Bileşim Reklam, 1987.
- GÜLERSOY, Ç., İstanbul Görünümleri, İstanbul, 1973.
- GÜVENÇ, B., İnsan ve Kültür, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1974.
- GÜLERSOY, Ç., "Dünkü Beyoğlu Otelleri", Yıllar Boyu Tarih C.7, Sayı 9 (Eylül 1981), s.59-65.
- GÜLERSOY, Ç., "Gündemdeki Beyoğlu'ndan Eski Beyoğlu'na Sanat Dergisi, Sayı 97, Sıra 457, 1984, s.2-19.

GÜLERSOY, Ç., "İstanbul'un Avrupası" Şehir Dergisi Mart 1987, s. 68-74.

GÜLERSOY, Ç., Taksim; Bir Meydanın Hikayesi; İstanbul, TTOK Yayınları, 1986.

GÜRSEL, Ç., "Beyoğlu Üzerine Görüşler", Yapı Dergisi 1987, s. 26-27.

GRANAİ, G., FANTON, F., "Sosyoloji ve Şehircilik Planları AIX-EN Provence, Çev. E. Gültekin.

İmar ve İskan Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü, Sosyal Araştırma Dairesi-49, Çevri Serisi 37, Ankara, 1969.

GÜLENÇ, B., İnsan ve Kültür, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1974.

TEKELİ, İ., Osmanlı İmparatorluğunda Mekan Organizasyonunun Evrimi, Bölge Planlama Üzerine, İstanbul, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Yayın, 1972.

TEKELİ, İ., Türkiye'de Kent Planlamasının Kökleri, Türkiye'de İmar Planlaması, Ankara ODTÜ, 1980, s.8-112.

TÜMERTEKİN, E., İstanbul Sanayiinde Kuruluş Yeri, İstanbul, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayını, 1972.

TÜTENGİL, C.O., Az Gelişmişliğin Sosyolojisi, Ankara Toplum Yayınevi, 1971.

TÜTENGİL, C.O., Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1975.

ORTAMLI, İ., İstanbul Albümünden Parçalar, Mimarlık 84/1, s.4-7.

ÖZTÜRKATALAY, H., Hepsini Yıkacağız, Şehir Dergisi, Mart 1987, s.78).

- LEDROT, R., RAY, C., Sosyoloji ve Şehir Planlaması, Todluse, Çev. E. Güntekin, İmar ve İskan Bakanlığı, Mesken Genel Müdürlüğü, Sosyal Araştırma Dairesi-48, Çeviri Serisi-36, Ankara, 1969.
- KIRAY, M., Kentleşmenin Sosyo-Demografik Yönleri, İstanbul, 1974.
- İRMAK, Y., Kentleşmenin Sosyo-Demografik Yönleri, İstanbul, 1974.
- İSTANBUL NAZIM PLAN RAPORU, İstanbul, Nazım Plan Bürosu Başkanlığı, 1971.
- İSTANBUL İL YILLIĞI - 1973, İstanbul, 1973.
- İSTANBUL, İslam Ansiklopedisi, C.5, Kısım 2, 1950, s.1138-1141.
- "İstanbul Metropoliten Alan Planlama Çalışmaları" Mimarlık, Sayı 79, (1970-5), s.55-76.
- KAPTAN, H., "İstanbul Metropoliten Alanı İçinde Planlama, Deneyimleri" Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, ODTÜ Şehir Bölge Planlama Yayınları, Ankara, 1981.
- KAPTAN, H., Metropoliten Alan İçinde Düşük Gelir Grubunun Yerleşme Düzeni, Basılmamış Tez, 1988.
- KAPTAN, Ö., Beyoğlu (Kısa Geçmişi Argosu), (2. bası) İstanbul İletişim Yayınları, 1989.
- KELEŞ, R., Şehirciliğin Kuramsal Temelleri, Ankara, SBF Yayını, 1972.
- KERAMETLİ, C., Galata Mevlevihanesi: Divan Edebiyatı Müzesi, İstanbul, TTOK, 1977.
- KILIÇASLAN, T., İstanbul: Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve Mekansal Yapı İlişkileri, İstanbul İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1981.

- KIRAY, M., Örgütlemeyen Kent, Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Yayınları, 1972.
- KIRAY, M., İstanbul: Metropoliten Kent; Mimarlık 1984/1, s.28-37.
- KÖMÜRCÜYAN, E.C., İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul. İstanbul, Eren Yayınları, İkinci Baskı, 1988.
- KUBAN, D., İstanbul'un Tarihi Yapısı, Mimarlık, 1970/5, s.26-48.
- KUBAN, D., Türkiye'de Tarihi Çevre Korumanın Kültürel Boyutları, Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Ankara, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Matbaası, 1989.
- KUBAN, D., Çağdaş Koruma, Tasarım ve Planlama İlişkilerinde Kuramsal Bir Yaklaşım, Mimarlık, 84/3-4, s.3-5.
- MAMTRAN, R., 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, Kurumsal İktisadi, Toplumsal Tarih Denemesi, Çev. Ahmet Ali Kılıçbay - Enver Özcan, 2. cilt, Ankara, V Yayınları, 1986.
- MIDDLESON, M., Koruma Alanları, Çev. Y. Namıkoğlu; M. Akpolat, Mimarlık 79/1, s.34-35.
- MİLLİYET YAYINLARI; Bu Şehr-i İstanbulki: İstanbul Üzerine Anılar, Gözlemler, İzlenimler, Sohbetler, Der. Şemsi Kutlu, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1972.
- MİLLİYET, Sanat Dergisi, Yeni Dizi 97/1, Haziran, 1974.
- MOLTKE, H., Türkiye Mektuplar, İstanbul Remzi Kitapevi, 1969.

VIDİNLİOĞLU, N., Kentsel Çöküntü Alanları ve Hazinesinin Miras Hakkı, Katılımı, Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1984.

VIDİNLİOĞLU, N., Tarihi Kentlerin Planlanmasında Hukuki Boyutlar, Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu Ankara, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Matbaası, 1989.

VARDAR, A., Kentlerin Yenilenmesi Üzerine, Şehir Dergisi 1988, (sayı 9), s.82-86.

YAVUZ, F., R. KELEŞ, C. Geray, Şehircilik, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1978 (2. bası)

YENİ GÜNDEM DERGİSİ; İstanbul Kimler İçin Düzenleniyor, İstanbul, 2. Sayı, 1985.

YERASİMOS, S., Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, İstanbul Gözlem Yayınları, 1975.

YESARİ, A., İstanbul Hatırası, İstanbul TTOK, 1987.

